

SAVAŞA GİTMEMİZ BUYRULDU

- Bir Asker Türküsü

Savaşa gitmemiz buyruldu

"Toprak için aslanlar gibi dövüşün" diyerek

Toprak için! Ama kimin toprağı? Söylenmedi bu

- Dere beyinin toprağı olsa gerek!

Savaşa gitmemiz buyruldu

"Özgürlük adına" diyerek

Özgürlük adına! Ama kimin özgürlüğü? Söylenmedi bu

Halkın özgürlüğü olmasa gerek!

Savaşa gitmemiz buyruldu

"Bizden" dendi "yardım bekliyor müttefik uluslar"

Ama en önemli şey unutuldu:

Kimin cebine girecek banknotlar?

Savaş kimisi için hayatla ödenen bir fatura

Milyonluk kazançtır kimisine

Çocuklar, daha ne kadar -

Katlanacağız bu ağır işkenceye?

Demyan BEDNIY

Çınqı

Sevgili okurlarımız, Önsöz olarak sizlerle tekrar buluşmanın mutluluğu içindeyiz. Sanatı susturmaya çalışanlara inat işte buradan bir kez daha size “merhaba” diyoruz. Biliyorsunuz, ileri demokrasilerde tiyatrolar yasaklanır, sanat kurumları kapatılır, sokakta sanat yapanlar gözaltına alınır ve kitaplar toplatılır. Bunları hep birlikte deneyimliyoruz. Bir önceki sayımızda bu demokrasiye ayak uydurduğumuzu ilan etmiştik ve tüm bu yasaklamalara inat artık bizi internet üzerinden de takip edebileceğinizi müjdelemiştik. Sözümüzü tuttuk, farklı alanlarda farklı konularla sizlerle sohbetlerimize Önsöz TV’den de devam ediyoruz. Küba’ya Dair Sohbetler, Emekçi Kadınlar, Hasat Zamanı ve Sokak programlarımıza destekleriniz, yorumlarınız, mesajlarınız umudumuzu çoğaltıyor, bize güç katıyor.

Bu sayıda yeni yazılarımız, yeni yazarlarımız, yeni yeni okur dostlarımızı göreceksiniz. Geçen sayı ile başladığımız günceleri, bir süredir bu sayfalarda görmediğiniz Önsöz yazarlarımızın yeni yazılarını, beyaz yakalı dostlarımızın yaşamlarını, zindanlardan gelen karikatürleri, 19 Aralık Zindan Katliamı’na uzanan yolu devrimci kadınların gözüyle anlatan çizgi romanımız Daima’nın yeni bölümünü bulacaksınız bu sayıda.

Her sayıda birlikte üretmenin, birlikte çoğalmanın mutluluğuna ortak olmak isteyen okurlarımızın üretimlerini bize e-mail, mektup ya da mesajla ulaştırmasını istiyor, şimdiden keyifli okumalar diliyoruz...

Önsöz Yayın Kurulu

Önsöz Kitap Dizisi
Sayı: 38 / Mart - Mayıs 2018

kültür / sanat / edebiyat

ISBN: 978-605-66545-8-9

Genel Yayın Yönetmeni
Songül Yücel

Yazı Kurulu
Songül Yücel / Ülkü Şeyda / Sena Şat
Fatma Yıldırım / Kemal Oruç

Önsöz'e Ulaşabileceğiniz Adresler

İstanbul:

Merkez Mah. Abide-i Hürriyet Cad.
Hasat Sok. Sebil Apt. No: 9 K: 4 Sisli-İstanbul
+90 541 223 1917

Ankara:

+90 538 875 2944

Taksim: Mephisto / Pandora
Bakırköy: Beyazadam Kitapevi
Kadıköy: Seyhan / İmge Kitapevi / Mephisto /
Akademi Kitapevi
İzmir: Başka Kitapevi / Yakın Kitapevi
Ankara: İmge Kitapevi / İlhan İlhan Kitapevi
Diyarbakır: Aram Kitapevi / Lilav Pirtuk kitapevi
Mardin: Leylan Cafe Kitap
Dersim: Baran Kitapevi
Kıbrıs: Koyu Kırmızı Kitap Cafe
Genel Dağıtım: Emek Dağıtım

Grafik Tasarım: Yusuf Alkım

Baskı: Yön Basım Yayın: Davutpaşa Cad.
Güven Sanayi Sitesi B Blok 1. Kat No: 366
Topkapı - Zeytinburnu - İstanbul

onsozdergisi@gmail.com
Facebook: Önsöz Dergisi

Yeni Dönem Yayıncılık Basın Dağıtım Eğitim
Hizmetleri Tanıtım Org.Tic.Ltd. Şti.
Adres: Sofular Mah. Sofular Cad. No: 8/3
Fatih - İSTANBUL / Tel-Fax: 0 (212) 533 32 57

İÇİNDEKİLER

>> 04

Ruhan Mavruk
Düş

>> 05-08

Sıla Erciyes
Hasat Zamanı

>> 09-12

Temade Çınar
An Mutlak Değil!

>> 13-15

D. Dağlı
Kadınlar Özgür Olmadan Dünya
Özgür Olmaz

>> 16

Elifcan
Cehalete Övgü

>> 17-23

Özgür Güven
Partili Sanatçı Ve Sıra Neferi
Nazım Hikmet'in Sanatı Üzerine

>> 24-30

Sena Demir
Yeniden Merhaba!

>> 31-34

Renas Toprak
Zweig'e Karşı Satranç

>> 35

Renas Toprak
Beklenen

>> 36

Temade Çınar
Ufukta Beklenene

>> 37-41

Argeş Soran

Saat 13'te, Sayın Generalim -
Arkadiy Vasiliev

>> 42

Ergül Çiçekler

Kalk

>> 43-45

A. Asya

Metrobüste Bir Kapsülde Zaman Yol-
culuğu

>> 45

Okur - Harun Ekici

Istırap

>> 46-47

Leninist Mizah Kolektifi

>> 48-57

Cenker Ekemen

Neo-Liberal Ekonomi Politikaları,
Sinema Endüstrisi ve Özgür Sinema

>> 58-59

Önsöz Çeviri Grubu

Sürgünde İki Adam, İki Karikatürist,
İki Kardeş

>> 60-63

Kemal Oruç

Karanlıkta Uyananlar Filminde
Çelişkiler

>> 64-65

Avaşîn

Zeytin Savunması

>> 65

Avaşîn

Dayê got

>> 66-67

Demet Demeter

Hep Bir Ağızdan Aynı Türküyü
Söylemek

>> 68-70

Gulareş

Kadınlığın Ağrıları

>> 71-73

Atila Oğuz

Newroz Şimim

>> 73

Selah

Savaş Oyunu

>> 74-75

Emel

Yaşamaya Dair

>> 76-77

Ruşen Avşar

"Penceremde Kan Sesleri"

>> 78-81

Ergül Çiçekler

Aralık

>> 83-92

Sena Şat

Daima / 5. Bölüm

>> 93-94

Okur - Cihan Didar

Merna

>> 95-96

İstanbul'dan Bir Beyaz Yakalı

Beyaz Yakamdaki Lekeler

Düş

susmuş rülgâr
çağlar birbirine karışmış içimde,
şarkı söylesem sesimi tanır mı kuşlar
bir yüz arıyorum bu gömütlükte

kimim ben
bir sultan, partizan
belki de parya...

elleri yara çocuklar, asılı kuytularda
kaçıncı kavimler göçü bu
koşuyor peşimden:
bize bir ömür ver üşüyoruz
bizi de büyüt acılarında

kirpiklerimi devirip onaylıyorum
kâbus işte,
konuşması yasak sürgün müşüm
yirmi yıldır bu adada

gravürlerden bakıyor köle kız
saçlarıyla çekiyor bir arabayı

tapınaklar birikiyor: Nil'in öfkesi...
bir kırbaç yetiyor, diriliyorum
akar bir çeşme var biliyorum
onun ardında gerçek

elimi suya uzatıp
alıyorum gravürden kızı
-saçları firavunların elinde kalmış
ne çıkar-

ve Yusuf'u kuyudan çıkarıyorum
elele tutuşup gidiyorlar....

duvarsız sarmaşık bu düşün adı...

Ruhan Maoruk

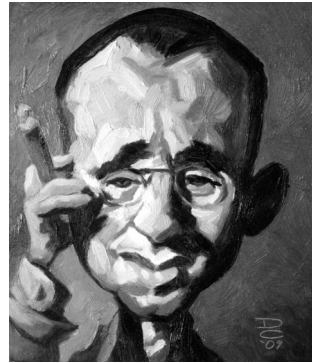
Hasat Zamanı

Sıla Erciyes

Yaşam Bizden Yana

Haksız, emperyalist, yağmacı, talancı tüm savaflara, geçmişten bugüne, insandan, yaşamdan, doğadan yana olanlar karşı çıktı. Bugün de bizler, çocukların, kentlerin, zeytin bahçelerinin üzerine bomba yağdıranlara aynı nedenlerle hayır diyoruz. Yalanlarla, lağım akan kanallarıyla, ağzı kan kokan yorumcularıyla savaş kışkırtıcılığına bizleri ortak etmek istiyorlar. Kendimizi güçsüz, yalnız ve çaresiz hissetmemiz için hiç susmadan konuşuyorlar. Hiç düşündünüz mü neden bu kadar çok konuşuyorlar? Sakın Nazım Hikmet'in o güçlü gözlemi olmasın neden? Ne diyor Taranta-Babu'ya seslendiği şiirde; "mussolini çok konuşuyor taranta - babu! / tek başına / yapayalnız / karanlıklara / bırakılmış bir çocuk gibi / bağıra bağıra / kendi sesiyle uyanarak, / korkuyla tutuşup / korkuyla yanarak / durup dinlenmeden konuşuyor. / mussolini çok konuşuyor taranta - babu / çok korktuğu için / çok konuşuyor!"

Evet, onlar çok korkuyor ve korkularını gizlemek için de çok konuşuyorlar. Kendi seslerinden

başka bir sese de tahammülleri olmadığı için saldırıyorlar. Savaşa çağırıyorlar bizi. Toprak için, vatan için, özgürlük için diyorlar. Bu yalana karşı şair Demyan Bedny'nin dizelerindeki gibi biz de soruyoruz: Savaşa gitmemiz buyruldu / 'Toprak için aslanlar gibi dövüşün' diyerek / Toprak için! Ama kimin toprağı? / Söylenmedi bu / -Dere beyinin toprağı olsa gerek! / Savaşa gitmemiz buyruldu / 'Özgürlük adına' diyerek / Özgürlük adına! Ama kimin özgürlüğü? Söylenmedi bu / Halkın özgürlüğü olmasa gerek! / Savaşa gitmemiz buyruldu / 'Bizden' dendi 'yardım bekliyor müttefik uluslar' / Ama en önemli şey unutuldu: / Kimin cebine girecek banknotlar? Savaş kimisi için hayatla ödenen bir fatura / Milyonluk kazançtır kimisine / Çocuklar, daha ne kadar / -Katlanacağız bu ağır işkenceye?"

Barış mı istiyoruz, haykıracağız Bertolt Brecht gibi ve şu çağırımı yapacağız: Doğrudur yıldırımın düştüğü, yağdığı / yağmurun, / Bulutların rüzgarla sökün ettiği. / Ama savaş öyle değil, savaş rüzgarla / gelmez; / Onu bulup geti-

ren insanlardır. / Ama barış ağaç değil, ot değil ki / yeşersin:

Sen istersen olur barış, istersen / çiçeklenir. / Sizsiniz uluslar, kaderi dünyanın. / Bilin kuvvetinizi. / Bir tabiat kanunu değildir savaş, / Barışsa bir armağan gibi verilmez / insana:/ Savaşa karşı / Barış için / Katillerin önüne dikilmek gerek, / "Hayır yaşayacağız!" demek. / İndirin yumruğunuzu suratlarına! / Böylece mümkün olacak savaşı önlemek.

Bizleri vatan haini ilan edenlere karşı ise, "Evet, vatan hainiyim, siz vatanperverseniz, siz yurtseverseniz, ben yurt / hainiyim, ben vatan hainiyim. / Vatan çiftliklerinizse, / kasalarınızın ve çek defterlerinizin içindekilerse vatan, / vatan, şose boylarında gebermekse açlıktan, / vatan, soğukta it gibi titremek ve sıtmadan kıvrnamaksa yazın, / fabrikalarınızda al kanımızı içmekse vatan, / vatan tırnaklarıysa ağalarınızın, / vatan, mızraklı ilmühalse, vatan, polis copuysa, / ödeneklerinizse, maaşlarınızsa vatan, / vatan, Amerikan üsleri, Amerikan bombası, Amerikan donanması topuysa, / vatan, kurtulmamaksa kokmuş karanlığı-mızdan, / ben vatan hainiyim. / Yazın üç sütun üstüne kapkara haykıran puntolarla: / Nâzım Hikmet vatan hainliğine devam ediyor hâlâ.

Hasat Zamanı adlı programımız Önsöz Tv'de başladı. Uzun bir yolculuktan geliyoruz, uzun bir yolculuktan söz edeceğiz sizlere. Çerçevesi çizilmiş bir program değil bizimkisi birlikte oluşturduğumuz birlikte geliştireceğimiz bir hasat olması dileğimiziz.

Hasat Zamanı, kameralarını, faşizmin her türden saldırısına karşı, inatla, ekin sanat alanında mücadele eden dostlarına çevirecek. Emeği görünür kılan sanatçılarımızı sizlerle

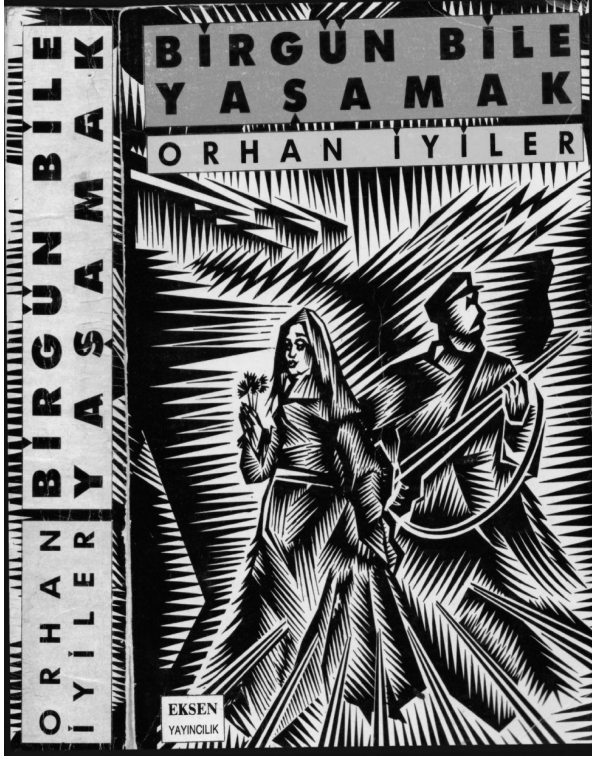
buluşturacağız. Kimi zaman bir stüdyodan, kimi zaman bir sokaktan, kimi zaman bir evden, kimi zaman bir sahneden sesleneceğiz sizlerle... Birlikte dermek için yarattıklarımızı...

Faşizm saldırıyor... Kitaplar toplatılıyor, heykeller yıkılıyor, etkinlikler yasaklanıyor. Tiyatro sanatçıları oyunlarını oynayacak sahne bulamıyor. Derneklerimiz, sanat merkezlerimiz, televizyonlarımız kapatıldı. Aydınlarımız, sanatçılarımız, demir parmaklıklar ardında hücrelerde tutsak. Evet faşizm insana, yaşama dair ne varsa yok etmek için doğasına uygun olanı yapıyor. Ama yaşam devam ediyor. Yaşam da doğasına uygun olanı yapıyor. Yaşam bizden yana diyenler olarak her türden saldırıya karşı yeni yol yöntemlerle mücadeleyi sürdürüyoruz. Kapatılan derneklerimiz sanat merkezlerimiz yerine yenilerini açıyoruz. Sanata kilit vuramazsınız deyip yazmaya, çizmeye oynamaya devam ediyoruz. Sokaklar bizim diyoruz.

Birgün Bile Yaşamak Yarını Belirler Belki

Ekim Devrimi'nin 100. yılında, 25 Şubat 2011'de kanser nedeniyle kaybettiğimiz Orhan İyiler'i ve onun Birgün Bile Yaşamak romanını anmadan geçmek olmaz. O gün İstanbul'un en soğuk günüydü. Cenaze törenine katılanların saçları, bıyıkları, sakalları donmuştu. Abartmıyoruz gerçekten böyle bir soğuk vardı. İstanbul donuyordu. Hatta mezarı başında inatla tutulan kızıl bayrak soğuktan donmuş ve sert bir cisim gibi kırılmıştı. Hiçbir dini tören istememişti, isteğine uygun davrandı dostları ve onu Enternasyonal marşı ile sonsuzluğa uğurladı. Ardında onurlu bir aydın yaşamı ve kitaplar bırakarak aramızdan ayrıldı. Kanser hastalığına karşı verdiği mücadeleye günlerinden çok önce tanıyorduk Orhan İyiler'i. Birçok etkinliğimize katıldı, bizimle birlikte oldu, yayınlarımızda yazılarını paylaştı. Hastalık günlerinde yoğunlaşan dostluğumuz Aklın Lirizmi adlı kitapta vücut buldu. Ayrıca Öldükleriyle Kalmadılar adlı romanı bizlere emanet edildi gelecek kuşaklara taşımamız için.

Orhan İyiler 1935 yılında Edremit'te doğdu. İlkokul döneminde yazar olmaya karar verdi

ve tüm yaşantısını bu amaç doğrultusunda yönlendirdi. Lise döneminde aldığı Fransızca eğitimini kendi çabalarıyla geliştirdi. Marksist-Leninist hareketin kadroları tarafından mutlaka bir yabancı dil bilmenin ve dünya komünist hareketi ile entegrasyonun önemini hayatının her döneminde dile getirdi. Yazmaya çok erken yaşlarda başladı. İstanbul Hukuk Fakültesi'ni ikinci sınıfta, yazarlığına ve diline olumsuz etkisi olduğuna inanarak radikal bir kararla terk etti, ardından tiyatro yazarlığına yöneldi. 1965'de büyük başarı kazanan Şarkıcı Kız oyununu yazdı. Bir dönem Şehir Tiyatroları'nda Muhsin Ertuğrul'un asistanlığını yaptı. Ama tiyatro ortamında yaşadıklarından "asıl tiyatronun tiyatrodaki yapılmadığı" sonucunu çıkararak bu ortamı bilinçli olarak terk etti.

Türkiye İşçi Partisi üyesi oldu ve partinin kültür kolunda çalışmalar yaptı. Kartal İşçi Tiyatrosu'nu kurdu. Ama onun hayatının dönüm noktası, yakın aile dostu olan Adnan-Nazife Cemgil'in sevgili oğulları Sinan Cemgil'i Haziran 1971'de Adıyaman'ın Gölbaşı İlçesi İneklı Köyü'nden alma yolculuğudur. Bu yolculuktan sonra artık o başka bir kişidir. Bu değişimi de şu satırlarda ifade eder: "Seni Nurhak dağla-

rında bütün güzelliğinle görünce ben şimdiye kadar yaşadığım her şeyin nasıl az değerli olduğunu kavradım. Benim hayatımı değiştirdin. Artık hep senin, yoldaşlarının savaşımındaki gerçekliğe kendi yazım yeteneğimi açtım." Bu yolculuğu anlatan **Öl-dükleriyle Kaldılar** ilk baskısını 1978'de, 6. baskıyı ise Ekim 1999 yaptı.

Marksist-Leninist hareketin ideolojik ve güncel sorunlarına, cezaevlerinde yatan, ölümsüzleşen tüm devrimcilere duyduğu büyük saygı ve bağlılıkla ele aldı yaptığı tüm çalışmaları. Mücadele edenlerin saflarından hiç ayrılmadı. Tiyatro, politik roman, açık mektuplar, radyo sohbetleri Orhan İyiler'in denediği anlatım biçimleridir. Ayrıca çeşitli politik dergi ve gazetelere makaleler yazdı. Bağımsız Marksist tutumu ve eserlerinde sergilediği yaşama asla teslim olmayan dik duruş onu tanıyan herkesin kabul ettiği bir özelliktir. Başta kendisi olmak üzere, onurlu insan kişiliğini ve sol hareketi didik didik eleştirmesi ve son nefesini verinceye kadar Lenin'e ve tüm Leninistlere duyduğu büyük inanç ve mütevaziliği onun kişiliğini ve sanatçılığını tanımlayan en önemli özellikler olarak daima aklımızda kalacaktır. Bize emanet olarak bıraktığı eserlerinin başlıcaları şunlardır: Generaller Kışında Yaşam Kaynakçaları (1989), Körfezin Kutsal Adakları (1991), Birgün Bile Yaşamak (1992), Yeni Dünya Gerçeği (1996), Devrimci Ado'nun Ölümsüzler Katında Yargılanması (1998), Sana 21. Yüzyıl Raporumu Sunuyorum (2005), Danilov Manastırı'nın Çanları (2007), Generallerin Zabıt Varakaları (2008) Aklın Lirizmi (2011).

Birgün Bile Yaşamak ise bunlar arasında en dikkat çeken yapıtıdır. 80'li yılların başında basıma hazır olmasına rağmen ancak 1992'de basılabilmiş, benim ve birçok insanın başucu kitaplarından biri olmuştur. Bir devrimi o ülkenin insanı olmadan anlatabilmenin nasıl güç bir şey olacağını herkes bilir. İşte Orhan İyiler bu güçlüğü yeniyor ve bize canlı-kanlı bir devrim romanı yazıyor. Birgün Bile Yaşamak 1917 Ekim Devrimi'nin; devrim öncesi dönemdeki politik hareketleri, Rus halkının tüm katmanlarının sosyo-ekonomik ve psikolojik özelliklerini, devrim öncesi ve sonrasının altyapı ve üstyapı kurumlarının oluşturulmasında bolşevik kadroların tartışmalarını ve Lenin'in

Bolşevik Parti'de kurmaya çalıştığı demokratik-merkeziyetçilik ilkesinin politik, lirik bir destanıdır.

Benim Adım Maria...

Yıl 1921... Yer Trabzon... İttihatçı örgütlerin ve çetelerin en güçlü olduğu yer. Yahya Kahya... Devletin has adamı... Mustafa Suphi ve arkadaşları Bakü'den Ankara'ya doğru yola çıkan trende... Komünistlerin geleceği bilinir... Tren Erzurum'a geldiğinde istasyon planlı, örgütlenmiş protestocularla doludur. Tren şehre sokulmadan Trabzon'a, katliamın hazırlandığı kente yönlendirilir... Yahya Kahya iş başındadır... 28 Ocak... Değirmendere mevki... Mustafa Suphi ve arkadaşları bir takaya bindirilir... Yolculuk komünistlerin tekrar Batum üzerinden Bakü'ye gönderilmesi içindir dense de herkes bilir ki bu yolculuk geri dönüşü olmayan bir ölüm yolculuğudur. Mustafa Suphi ve 14 arkadaşı vurularak, kesilerek, taş bağlanıp denize atılarak katledilirler.

Göğsümde 15 yara var... 15 kara saplı bıçak... Karadeniz boğmak istiyor beni... kanlı karanlık sular... her bıçak darbesinde delinir şair yüreği Nazım'ın... Onunla birlikte hepimizin... Ama sanmayın ki acıdan atmaz olur, hayır, kalbimiz çarpıyor ve yine çarpacak... 15'lerin, Mustafa Suphi ve arkadaşlarının Karadeniz'de katledişlerine ağıttır, öfkedir Nazım'ın dizeleri...

"1921 // kanunusani 28 / karadeniz / burjuvazi / biz // On beş kasap çengelinde sallanan / on beş kesik baş / yoldaş // bunların sen / isimlerini aklında tutma / fakat // 28 kanunusaniyi unutma! // burjuva kemal'in omuzuna binmiş / kemal kumandanın kordonuna / kumandan kahyanın cebine inmiş / kahya adamlarının donuna / uluyorlar // hav... hav... hak... tü... // yoldaş unutma bunu burjuvazi / ne zaman aldatsa bizi / böyle haykırır: / -hav... hav... hak... tü... // (...) artık lüzum yok fazla sözü: / bakın göz göze / -karadeniz / on beş kere açtı göğsünü / on beş kere örtüldü / on-beşlerin hepsi / bir komünist gibi öldü."

Bakü'den yola çıkarken 15'ler yanlarında biri daha vardı. Tren durdurulduğunda Trabzon'da indirilenler arasındaydı aynı kişi. Takaya bindirilirken Değirmendere mevkinde 15'ler, o yine aralarındaydı. 15'lerin kemikleri

kırılırken, kesilirken etleri, parçalanıp, taş bağlanıp atılırken denize o oradaydı. Çaresizliğin acısıyla çırpınırken yüreği onlarla birlikte Karadeniz'in derinliklerinde olmayı yeğlerdi. Ama ölüm yolculuğundan dönen takada yalnızca o vardı. Kimdi o? Tarihin derinliklerinde hikayesi gizli kalmış kadınlardan yalnızca biriydi. 15'lerle ilgili yazılmış dizelerin hiçbirinde adından söz edilmedi. Birkaç kitabın satır arasında Mustafa Suphi'nin eşi Maria diye geçti adı. (Konuyu ele alan iki kitap kaynakça olarak gösterilebilir. Birisi TÜSTAV tarafından çıkarılan TKP Dönüş Belgeleri Cilt 2, diğeri ise Belge Yayınlarından çıkan Emrah Cilesun'a ait Mustafa Suphi ve Arkadaşlarını Kim Öldürdü kitabıdır.) Oysa Maria yaşananların tanığıdır. Onun yaşadıkları bir katliamın kadın bedeni üzerinden nasıl devam ettirildiğinin, 15'ler bir kez ölürken, Maria'nın nasıl onlarca kez öldürüldüğünün hikayesidir. Yahya Kahya onu Trabzon'da bir eve kapatır. Herkes bilir ama susar alkış tutarlar bu alçaklığa. Herkes iş birlikçi herkes tecavüzcüdür. Oradan oraya sürüklenen, bedeni tutsak edilen Maria'nın nasıl öldüğü ile ilgili bilgiler farklıdır. Bildiğimiz şey size, bize tarihin derinliklerinden nasıl seslenmiş olduğudur:

"Benim adım Maria... bir Rus kadınıyım... 1905 devriminde işçi kadınların yanında yer almış 1917 devrimi örgütlü yapıların içinde çalışmış bir Sovyet kadınıyım... Suphi ile tanıştığım gün yaşamımın bir başka dönemi başladı. Suphi ile yoldaş olduk. Aşkın yoldaşlıkla nasıl kocaman olduğunu öğrendim. Benim adım Maria. Beni çektiler yoldaşlarımın arasından. Ellerim koparıldı onlardan. Yoldaşlarımın katliamına tanıklık ettim. Trabzon'da bir eve kapatıldım. Yahya kahya beni öldürmemişti. Ölmek için oysa neler vermezdim. Benim adım Maria."

15'ler bir kez ölürken Maria yüzlerce kez öldü. Unutmayalım onun adını... Her 15'ler anmasında onun adını da analım. Mustafa Suphi'nin eşiydi diye değil yalnızca, aynı düşünce için, aynı sevdâ için çıkmışlardı yola diyelim. Bu yolda Maria'da vardı yanlarında diyelim. Maria'nın yarım kalan düşünüyü gerçek kılmak, tamamlamak için yürüyelim... Hiçbir düşünce yarım kalmasın diye...

An Mutlak Değil!

Temade Çınar

Bazen öyle karanlık bir an gelir ki ışık görülmez. İşte o an her şeyin bittiğini zannedebiliriz. Sonsuz bir kuyudan aşağıya doğru düştüğümüzü hissederiz. “Şu andan daha kötü ne olabilir ki, her şey bitti...” İntihar mektuplarında yazan son sözler yolun sonuna geldiği üzerine değil midir? O an her şey bitmiştir ama yine de yaşama bir iz bırakmanın çabasını da içermez mi mektuplar? Her intihar kurtarılmayı beklemez mi?

Böyle anların sadece kişilerin yaşantısında değil aynı zamanda toplumların yaşantısında da olabileceğini biliyoruz. Bir cinnet hali burunumuzun dibinde. Sıkı yumruklar, gıcırdayan dişler, dokunduğunda patlayan ve sürekli söylenen insanlarla dolu çevremiz. Sanki her an bir katliama tanık olacağız. Sözcüklerimizi seçerek söylüyoruz ya da arı kovanına çomak sokmanın adrenalinine bağımlıyız. Ölümcül risklerin içine düşünmeden balıklama dalmaya hazır gençliğin kendilerini intihara sürükleyen oyunlara başlamaktan çekinmediklerine tanık olduk. Vurulmalarla, saldırımlarla dolu haberler...

Okul arkadaşları, eş, çocuk, bebek, hayvan, komşu, yoldan geçen birisi... Çürümenin, barbarlığın zalimliğine tanıklığımız insanlığımızı acıtıyor, sınıyor.

Karabasanlar gibi televizyonlar, gazeteler... İktidarın gücünü arkasına almış “hülooo” çığlıkları her yerde. Kulaklarımızı tıkasak gözlerimiz görüyor, insanlığımızı hiss ediyor. İtiraz edenlerin listesi uzayıp gidiyor. Boyun eğilmiş

zulmün kendisi gibi sesi de saklı. Öldürülenler, tutuklananlar, tecavüz edilenler, satılan insanlar, çocukların vahşi hayvanlara yem edilimleri, ilaç bulamayan kanserliler, işçilerin korkunç şekillerde art arda ölümleri...

Dinci gerici güçlerin bu karanlığın mutlak olduğunu düşünerek -hatta yarınlarını hiç düşünmeden- nasıl da silahlarını gösterdiklerini izliyoruz. Bu meydan okuyuşta bile “an”ın mutlak olduğunu haykırıyorlar yüzümüze. Tarihe karşı cahil küstahlık bilginin yayılmasının önünde durarak anlatıyor hiçliğini. Gerçeğin ucu bir kaçsa hiçbirisi kalmayacak ortalıkta. Yalanlar karanlıklarla birlikte dağılıp gidecek.

“Sanki hiç gitmeyecek bu korkunç kötülükler. Başımıza çöreklenmişler.” “Üstelik bizden daha donanımlı ve örgütlüler.” “Dev plazalarıyla büyük patronlar, onların devlet örgütü,

asker polis örgütü, medya örgütleri, faşistleri..." Hep bir ağızdan hep aynı şeyi bağıyorlar: İtaat et! Bizi yenemezsin! Sana neler yapabileceğimizi biliyorsun. Yalnız kalırsın, boşuna harcanır gidersin, gücün bizi yıkmaya yetmez, boşuna uğraşıp hayatını heba etme, hep böyle geldi böyle gidecek, kurmak istediğin sistem de böyle olacak, umut etmekten vazgeç. Bu "an"a dua et, şükret, itaat et!

Karanlığın gitgide daha da üzerimize çöktüğünü hissediyoruz. En ufak bir ışık zerresi hepimizde ortak duygular uyandırıyor. Kadınlara, direnen Kürt halkına ve Alevilere yönelen korkunç saldırıların öyle tesadüfi şeyler olmadığını hatta arkasındaki gücün örümcek ağı gibi yaşamımızı sardığını biliyoruz. Bunu bilmek yaptığımız her şeyi anlamsız hissetmemize neden oluyor. Atabileceğimiz bir geri adım daha yok. Bir adım arkamız uçurum. Bir adım ileride başımıza gelebileceklerin sınırı yok. Sanki milyonlarca insan oldukları yeri koruyabilmek için kıpırdamıyor. "Korkunç fırtınaya dayanmak için köklerimi toprağıma bağladım" misali tüm saldırılara rağmen tutunmaya çalışanlarla dolu etrafımız. Kimi zaten çok kötü olan durumu daha kötüye gitmesin diye saklanmayı seçmiş, kimi yiğitçe kalkan ediyor kendisini saldırılara, zaten çok kötü olan durumu daha kötüye gitmesin diye... Bu çakılma hali an'ı mutlaklaştırıyor. Sanki biraz daha dayanırsak kendiliğinden gidecek gibi... Yıllarca eşinden dayak yiyen, cinsel saldırıya uğrayan kadının sabredişine benziyor. Adam yaşlanacak, ço-

!! İnsanı insan olarak, dünyayla olan ilişkilerini de insani ilişkiler olarak kabul ederseniz, sevgiyi yalnız sevgiyle, güveni yalnız güvenle, vb. değış tokuş edebilirsiniz. Sanatın tadına varmak istiyorsanız, sanat kültürü almış biri olmalısınız; başkalarını etkilemek istiyorsanız, gerçekten başkalarını canlandıran ve yüreklendiren biri olmalısınız. İnsanla -ve doğayla- ilişkilerinizin her biri gerçek bireysel yaşantınızın belirli bir şekilde dışavurumu olmalı, iradenizin nesnesine uymalıdır. Karşılığında sevgi uyandırmadan seviyorsanız, yani sevgi olarak sevginiz karşılıklı sevgi yaratmıyorsa, seven bir kişi olarak dışavurumunuzla kendinizi sevilen bir kişi yapamıyorsanız, sevginiz güçsüzdür, bir talih-sizliktir." (Karl Marx, 1844, El Yazmaları)

cuklar

büyüyecek...

Kapıyı açıp çıkma-

nın bedeli ile kaybedilen yılların bedeli arasındaki hesapla geçiyor morluklar... Kapının dışında umut yok, kapının dışını değıştirmeli... "Onun bedeli ne kadar?" Hepsinin bedeli aynı: Bir ömür... Yalnız birinde umut var, diğerleri karanlık, sen seç...

Her sızlanış bir kurtuluş çağrısı. Her kafadan bir ses çıkıyor. "Bir fener olsa..." pili bitene kadar... "bir ateş yaksak..." odun bitene kadar... "çıksak gitsek bu karanlık mağaradan..." arkamızda bıraktıklarımıza ne olacak... yıkılım bu duvarları henüz gücümüz varken...

Yaşam karşısında kafa yoran bütün egzersizler bu noktaya gelip duruyor. Sosyal medyada birkaç dakika dolaşmanın önüne saçılıyor olup biten. Sanki bir şey çözülsün her şey çözülecek. Umutsuzlar "an"ın mutlak olduğunu anlatıyor. Tutup yüzümüzü zorla çevirerek "karanlığa bak" diyor hep bir ağızdan. Üstelik bu karanlığı görmediklerini zannettiklerine öfke kusuyorlar. Olmayan her şeyin arkasında diğerlerinin üzerine atılmış suçlama; "korkuyorlar." Durmaksızın çıkışsızlığı tarifliyorlar. Korkunun umutsuzlukla beslendiğini anlamak istemiyorlar. Böylece korkuyu da mutlaklaştırıyorlar. Milyonlarca kişinin korkunun duvarını nasıl da aştığını yaşadılar oysa... Çözüm karanlığı görmek mi

“karanlığa küfredeceğine bir mum yak” mı? Bir ışık... “an”ın mutlak olmadığını anlatacak bir çift söz... uzanıp tutuverecek bizi.

Bu anları köleci toplumda Spartaküs de yaşamıştı ya da feodal toplumda engizisyon tarafından yakılan Giordano Bruno da... Buradan baktığımızda bir “an” gibi geliyor bize devrilmeleri koca koca imparatorlukların. Yıkılmadan önceki vahşetin nasıl da yükseldiğini okuyoruz. Can havli ile saldırısını... Kaç kişinin kılıçtan geçirildiğini yazıyor kazananların tarihçileri... Güçlü ile güçsüz üzerine tartışmalar bitmiyor. Yanlış tarafı tutanların hazin sonu... Şaşaa gözlerini kör ettiğinden, debdebe kulaklarını sağırlandırdığından olmalı...

Bugün de binlerce yıllık tarihte bir an... O an...

En basit fısıltılar bile linçle karşılanıyor. Ses kesilmiyor... Bunca yılın birikmişliği var. Kulaaktan kulağa, elden ele biriken deneyimler... Tüm çabalar aydınlığa çıkarmıyor bizi ama karanlık da tam olarak hakim olamıyor... Nihai bir kavga bu. Yenişememe her iki tarafı da yükseltiyor. Saldırıları artıyor ama sessizlik sağlanamıyor.

Çözümü üretmesi gerekenlerin köşeye sıkışmışlığı bütün bunlara tanıklığımızdan daha çok koyuyor bize. Tartaklanmış küçük çocuklar gibi büyüklerimizin yanına koşuyor bir tokat da ondan yiyoruz. Hukuk... Sendika... Haklarımız diye bağırırlar... Hayallerimiz kırılıyor, korkumuz büyüyor. Dayak yemek mi güvensizlik mi daha çok yaralıyor bizi...

Kendi yaşantımızdan çıkışsızlıkların, bulunduğumuz yerden dibe doğru giderek değil yarıp geçerek çözüldüğünü deneyimlemiştir. “Seni yenemeyen her güçlük seni güçlendirir.” diyor Engels. Çinliler krizde uçurumun kıyısında olmakla fırsatın eşliğinde olmak anlamını aynı anda kullanırlarmış. Bizi insanlaştıran, büyüten deneyimlerimizin en güçlüsü değil midir acı ve öfke... Başkası adına acı çekmeyi bilmeyen birinin öfkesi insanlığa hizmet edebilir mi? Bulduğumuz anı yıkıp geçmenin gücünü sağlayan öfke yetmiyorsa acı bizi ezmez mi? Bu karanlık “an”larda iç içe geçerek güçleniyor bu iki duygu.

Diyalektik böyle karanlık zamanlarda kula-

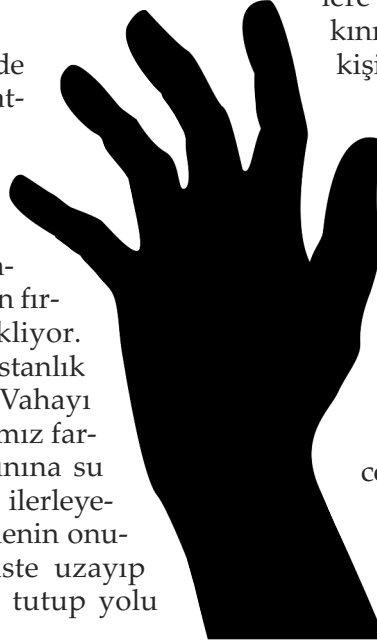

ğımıza; “her şeyin iç içe geçtiğini ve değişmekte olduğunu” fısıldıyor. “Şu an, geçmişten gelen ve geleceğe giden yolda bir adım sadece.” Biz bu satırları yazarken, okurken bile geçip giden... “Sadece değişmiyor, ileriye doğru değişiyor!” Bugün baktığımızda ileri olan küçücük bir parça bile doğmakta olanı, geri olan ise ölmekte olanı gösteriyor. Böylece “zıtlar bir arada yaşıyorlar” hayatımızda. Bir şey ölürken öbürü doğuyor. Acı ve öfke insanın yaşadığı en olumsuz duygular olarak tanımlanırken yaşamı onlar doğuruyor. Karanlık aydınlığı güçlendiriyor. Ve diyalektik tutup elimizden “her şeyin birbirinin içinde doğup geliştiğini” anlatıyor. Yarın bu günü yadsıyor ve yarın bugünün içinde doğuyor.

Diyalektik biz onu bilmesek de yaşamımızın içine derinden nüfuz ediyor. Nefes aldığımızı fark etmediğimiz gibi... Bu yüzden yabancılaşmanın, yozlaşmanın, çürümenin yükseldiği gürültünün içinde sade insanların büyük kahramanlıklarını karanlık gecede bir ışık kümesini takip eder gibi izliyoruz. Onlar için, -sadece onlar için bile- bir adım daha ileri gitmenin degeceğini söylüyor bize Promete. Çöp toplayarak hiç tanımadığı çocukları okutan adamı, hastanede gördüğü yatağa bağımlı bir çocuğa on yıl bakan kadını, göçük altından arkadaşını kurtarmak için içeriye koşan işçiyi, öğrencileri için çırpınan bir köy öğretmenini, bakkalına çocuklar için kütüphane kurup her kitap okuyana istediğini veren esnafı, “devlet bizük” diyen Havva Ana’yı, kollarına kan grubunu yazıp sokağa fırlayanları, şiddet gören kadını kurtarmak için düşünmeden koşan ve öldürülen genci, “Keşke bizim çocuklarımız ölseydi, onlar misafirimizdi.” diyen Suruç’lu

anayı... İçimiz acıyla ve gururla doluyor. İnsanlığımız kanatlanıyor. Geleceğe özlemimiz artıyor. Yozlaşmanın ve çürümenin midemizi bulandırdığı, insanlığımızdan utanır hale getirdiği bugünlerde tünelin sonundaki ışık gibi bize geleceği gösteriyorlar... Yeni insan doğuyor bugünün karanlığında. Bize "an"ın mutlak olmadığını anlatıyorlar.

Dünyadaki küresel birikimin yüzde 82'si, nüfusun sadece yüzde 1'ini oluşturan zenginlerin elinde. Tüm zenginliklerle birlikte tüm iktidarlara, ordu-
lara, medyalara, gizli ya da açık daha bircümle örgütlere sahip olanlar da bu yüzde bir. Böylesine bir azınlığın toplumun geri kalanını açlık ve yoksulluk içinde bırakması için zor yolunu kullanması şart. Bu zor karşımıza her şekilde çıkıyor. Tüm baskı ve saldırıları uygulamanın tek yolu bilincimize yönelik saldırılardır. Bizim içimizden bir kısmımız onları yaşatmak için yaşıyor ya da ölüyorlar. Yine içimizden bir kısmımız bu yüzde birle birlikte yaşamaktan rahatsız değil hatta birgün onlardan biri olabileceğinin hayalini kuruyor. Bir kısmımız "an"ın mutlak olduğuna ve değişmeyeceğine inandığından güvenli sandığı köşesinden fırtınanın geçip gitmesini bekliyor. Fırtınadan sonraki güllük gülistanlık bir ovanın hayali içindeler. Vahayı bulsalar çöle razılar. Bir kısmımız farkında olmadan onların yangınına su taşıyor. Bir kısmımız bir adım ilerlemese de bir adım geri gitmemenin onuruna övgü diziyor. Ve bu liste uzayıp gidiyor. Diyalektiğin elinden tutup yolu

açarlarsa tüm hayran ve yadırgayan bakışlar arasında "an"ın mutlak olmadığını anlatmaya çalışıyor. Tüm bunlardan da büyük olan önemli bir kısım doğru yolu bulmak için izliyor. Yoksulluk ve yoksunluklar arasında karanlıktan çıkaracak olan dostunu arıyor.

En zor zamanlarımızda bizi çekip kurtaran dostlarımız nasıl ileriye bakmamızı sağlayarak destek oldular yürümemize işte öyle... İnsan nasıl yaşamında zorlukları aşarken umudu baston yapar kendisine... An'dan ve yaşamdan umudumuz kesildiğinde omuz verir bize... Bize yanmış, yıkılmış evimizi gösterenlere de, vah tüh çekenlere de ihtiyacımız yok. Dedikodularıyla yaşamımızı daha da karmaşıktıranlara da ihtiyacımız yok. En zor zamanlarımızda seçtiğimiz dostlarımız kimlerdir. Zorlukları aşabilme gücüne sahip olanlar, iflah olmaz umutbazlar ve yol açıcı kişiler. "Başkalarını etkilemek istiyorsanız, gerçekten başkalarını canlandıran ve yüreklendiren biri olmalısınız." diyor Marks. Öyleyse bütün bir toplum olarak yarıp çıkmak için bu karanlık "an" ı zor zamanlarda dostlarımızı seçtiğimiz gibi seçmeliyiz kimlerin yanında olacağımızı.

Sağlam sınıf bilinci, tarih bilgisi ve diyalektik... Bizi içine çekip yutmak ve bunun üzerinden beslenip yaşamını uzatmak için çevremizi ve yaşamımızı çöle çevirenlere karşı ihtiyaç duyduklarımız... Çıkınımızda bunlardan varsa bir kişi bir kişi daha... el ele tutuşup kulaklara fısıldamaya devam etmeliyiz: "an mutlak değil...", "bu karanlığı yarıp geçebiliriz, geçmeliyiz...", "duvarları yıkmalıyız", "bütün öfkelerin ve umutların bir araya geleceği "an"a hazırlanmalıyız", "o an geldiğinde güçlerimizi birleştirmeli, karanlığı defetmeye odaklanmalıyız". "Her şey değişiyor ve değişecek..." "Göremedikleri, sayamadıkları oranda ve o kadar güçlüyüz" "An mutlak değil..." "An mutlak değil..."

Kadınlar Özgür Olmadan Dünya Özgür Olmaz

D. Dağlı

“Her şeyi neşe ve sevinçle karşılayın, haklı olan sonunda galip gelir.”

Rosa Luxemburg

Kadınların esareti, eşitsizliği, yani toplumdaki konumu, ılımlı ifadelerle değil, ancak en keskin çözümler ve tanımlamalarla açıklanabilir.

Kadınların konumunu en belirgin ve en keskin çizgileri içinde anlamak ve açıklamak için sorulması gereken soru şudur: Tarihte ortaya çıkan kölelik biçimleri ortadan kalktığı halde neden kadınların köleliği, bu en eski ve en uzun süren kölelik halen devam ediyor?

Bugüne değin ortaya çıkan kölelik biçimleri, kölelik, toprak köleliği, tarihten silindi, ücretli kölelik de yıkılma sürecinde. Ücretli köleliği tamamen kaldıracak olan proletaryanın evrensel kurtuluş kavgası bütün kapitalist ülkelerde sürüyor.

Her kölelik biçimi toplumsal üretimin özgül tarihsel biçimi içinde varlığını sürdürür. Üretimin özgül tarihsel biçimleri kaldırılınca bundan kaynaklanan özgül toplumsal ilişkiler de ortadan kalkar.

Bugüne kadar bir sınıflı toplum tarih sahnesinden çekilirken, yeni bir sınıflı toplum onun yerini almıştır. Eski sınıflı toplumun yıkılması kadınların konumunu değiştirmedir. Kadınların köleliği yeni toplumda da devam etti.

Bütün bu zaman içinde, tarihte bir dizi ilerleme, gelişme ve değişim meydana geldi. Gelişme ve değişimin en hızlı gerçekleştiği

kapitalist toplumda, toplumsal yaşamın birçok alanında gelişme yaşandı. Fakat kadınların toplumdaki konumu, esareti devam etti.

Şimdi sorunun yanıtını verebiliriz. Kadınların köleliğinin, eşitsizliğinin, esaretinin varlığını hala korumasının temel nedeni, kadınların konumunun son çözümlerde, toplumsal ilişkilerle alakalı olmasındandır. Sınıflı toplumlarda, toplumsal ilişkiler, insanlık dışıdır. Bu ilişkiler ki, insanlık dışı oluşlarını en çok da kadınlara karşı göstermiştir.

Kadınların konumu, toplumsal ilişkiler temelinde özel mülkiyetle olan bağı çerçevesinde açıklanabilir. Her gelen toplum özel mülkiyete dayandığı için, kadınların özel mülkiyete bağlı olan konumu devam etti. Bu, şu demektir ki, kadınların bugünkü konumu özel mülkiyet kaldırılmadığı sürece, varlığını sürdürür.

Kadınların konumu bugünkü toplumsal ilişkiler çerçevesinde değişmez; fakat bugünkü ilişkilerden tamamen farklı bir ilişki biçimi, koşulların değişimine bağlı olarak olanaklı hale gelmiştir. Yeni toplumsal ilişkiler çerçevesinde kadınların toplumsal özgürlüğü ve gerçek yaşamda eşitliği mümkündür.

Kapitalist toplumsal ilişkiler zemininde kadınların biçimsel eşitliği yani kadınların erkeklerle yasa karşısında eşitliğinden sürekli bir ilerleme sağlanabilir ve sağlanıyor. Ancak çok iyi bilinmelidir ki biçimsel eşitlik, burjuva toplumda sınırlıdır, kısıtlıdır. Diğer tüm hak ve özgürlükler gibi kadınların hak eşitliği ve

özgürlüğü de tam değildir, eksiktir, denetimlidir. Kapitalist toplumun ötesine geçilmedikçe, burjuva toplumun kısıtlılığı aşılamaz.

Kadınlar, 20. yüzyıl boyunca biçimsel eşitlikte ilerleme gösterdi, birçok hak elde etti. Bu alandaki tüm gelişmelere rağmen, kadınların gerçek yaşamdaki eşitsizliği devam ediyor. Kadınların toplumdaki konumu tartışılırken, göz önünde tutulması gereken nokta burasıdır.

Burjuvazi dikkatleri sürekli kadın haklarına, yasalarda kadınların lehine yapılan düzenlemelere çekiyor. Buradan da anlaşılacağı gibi, biçimsel eşitlik, kadınların gerçek yaşamdaki eşitsizliğinin üstünü örten bir örtü görevini görüyor. Burjuvazi kadınlara, biçimsel eşitlik alanında bazı ödünlere vermek zorunda kalırken; kadınların gerçek yaşamlarında eşitsizliği güvenceye almış oluyor. Haklarda sağlanan iyileştirmelere karşın, kadınların köleliği, eşitsizliği, esareti, aşağılanması devam ediyor.

Ödünlere, iyileştirmeler, düzenlemeler, kadınları hiçbir şekilde tam kurtuluş kavgasından geri düşürmemeli. Elde edilen ödünlere,

emekçilerin toplumsal devrim mücadelesinin, kadınların tam kurtuluş kavgasının yan ürünleri olarak görülmeli. Ödünlere rağmen büyük amaç için kavga kesintisiz olarak sürdürülmelidir.

Kapitalist toplumda, demokrasinin yükselişiyle birlikte, kadınlarla erkeklerin arasında eşitliğin sağlanacağı görüşü küçük burjuva demokratların bir aldatmacasıdır. Kadınların köleliği, eşitsizliği, aşağılanması, katledilmeleri, demokrasinin en ileri gittiği, burjuva demokratik cumhuriyetler de sürmüştür. Gerçekler her yerde ortaya çıkarılmalı. Burjuva toplumda demokrasi tam değildir. Burjuva sınıf egemenliğinin politik bir biçimidir. Tüm ezilen ve sömürülenleri baskı altında tutar.

Kadınların konumu, kapitalist toplumun ilerlemesiyle değişmez. Çünkü bu toplum, düşman sınıfların karşıtlığına dayanır. Bu toplumda zıt yönde iki eğilim kendini gösterir: Toplumdaki ilerlemeyi bir gerileme karşılar. Bir taraftan ilerlemenin tüm sonuçlarını kendine mal eden kapitalist sınıf, diğer tarafta du-

rumlarında tam bir gerileme görülen kitleler ve kadın işçiler.

Öte yandan maddi koşulların kapitalizm altındaki gelişmesi kadının toplumdaki konumunda köklü bir değişim sağlayacak tarihsel şartları oluşturdu. Kadınların evden uzaklaştırılıp sanayiye, toplumsal üretim alanına çekilmesi erkeklerle aynı iş yerlerinde çalışmaları vb. ilerlemeler kadınların tam kurtuluşunu içsel koşullarının oluştuğunu gösteren olgulardır. Kadınların konumunu devam ettiren aynı koşullar, aynı zamanda kadınların tam özgürlüğünün gerçekleşmesinin de koşullarıdır.

Ne var ki, kadınların tam kurtuluşunun oluşun koşulları, kurtuluşun kendisiyle aynı şey değildir. Koşulların, kurtuluşun zaferine dönüşmesi için kadınların kapitalizme, bu sömürü ve kölelik düzenine, bu ataerkil sisteme karşı doğrudan eylemi gerekiyor. Proletaryanın ve emekçi halk kitlelerinin devrimci eylemi gerekiyor.

Eski dünyada bu kadar acı çekmiş olan kadınlar kadar kim isteyebilir kapitalizmin yıkılmasını ve yeni bir dünyanın kurulmasını. Kadınlardan başka kim böylesi büyük bir öfkeyle başkaldırabilir dünyaya. Eski dünyanın ön yargıları, gelenekleri, kültürü ve eğitimi tarafından kuşatılan kadınlar kadar kim isteyebilir bu baskı toplumunu pratik olarak tepetaklak etmeyi?

Tüm ezilen ve sömürülenlerin kurtuluşu için kadınların özgürlüğü için, bugünkü toplumsal düzen ortadan kaldırılmalıdır. Bu kadınların bütün ezilen, acı çeken halk kitleleriyle birlikte hareket etmesine ve toplumsal devrime aktif biçimde katılmasına bağlıdır.

Kadınların toplumsal devrim ve kadınların tam özgürlük kavgasına etkin ve kitlesel katılımı yeni değildir. Bu kavga on yıllardır tüm yeryüzünde sürüyor. Bugün ise daha ileri bir yerdedir.

Kadınlar kendi kurtuluşlarını gerçekleştirecek denli deneyimli, birikimli ve mücadele yeteneğine sahiptir. Kadınların dünya genelindeki isyanı yükseliyor. Bu başkaldırıya, bu ayaklanmaya milyonlarca kadın katılıyor. Kadın isyanlarının daha etkin ve ileri örnekleri ise önümüzde.

Dünya burjuvazisinin en çok korktuğu kadın ayaklanmalarının işçi ayaklanmalarıyla birleşmesidir. Çünkü kadınların tüm ezilenlerin, işçi sınıfıyla sokakta, eylemde devrimci kavgada güçlerini birleştirmeleri, burjuvazinin sınıf egemenliğini ve sınıf düzeninin yıkılmasını hızlandırır. Egemen sınıf, bu birleşmeyi önlemek için tam da bu nedenle burjuva kadın hareketlerini iyice öne çıkarıyor ve açıktan destekliyor.

İnsanlık tarihinin en uzun dönemi olan ilkel komünal toplumun çözülüşü kadının özgür olduğu anaerkilliği sona erdirip kadının köleleştirildiği erkeğin kadın üzerinde egemenliğinin kurulduğu, babaerkil dönemini başlattı. Bu gelişmeye sınıflı topluma geçiş de başlamış oldu. Sınıflı toplumlar, uygarlık tarihini boydan boya kaplar.

Bu sınıfsız komünal toplumun, sınıflı toplum tarafından yadsınmasıdır. Her şey sürekli değişim ve dönüşüm içinde. Sınıflı toplumların arka arkaya birbirini izlemesi kapitalist topluma dek geldi. Tarihsel gelişme, sınıfsız topluma geçişi bir zorunluluk durumuna getirdi. Yeni ve daha yüksek bir toplum eski toplumun yerini alacaktır. Bu eski komünal topluma son veren sınıflı toplumun yatsınması olacaktır. Bunu diyalektik olarak söylersek yadsınmanın yadsınmasıdır. Bu eski komünallığe dönüş olmayacak, fakat daha yüksek bir topluma geçiş olacaktır.

Böylece kadınların kölelik ve esaret tarihi bir daha geri gelmemek üzere kapanacaktır. Özgür kadınlar, erkeklerle olan ilişkilerini yeniden ve daha yüksek biçimde düzenleyecek, kendisiyle ilgili kararları özgürce kendisi verecektir.

İnsanlar asıl dikkatlerini bugünkü toplumda yapılacak düzenlemelere ve iyileştirmelere değil, gelecekte bireylerin özgür koşullardaki insanca ve çok yönlü gelişmesine yöneltilmelidir. Geleceğin şafağı çoktan söktü, insanlar önlenemez bir güçle oraya doğru ilerliyorlar.

Kadınların özgürlük derecesi toplumun özgürlük düzeyinin ölçüsüdür.

Kadınlar tam özgürleşmeden işçiler tam özgür olmaz.

Kadınlar özgür olmadan dünya özgür olmaz.

Cehalete Övgü

*Bilgisizlik kutsaldır, bunu yazar kutsal kitaplar
Cehalet baş tacımız... bir tek işini bilsen yeter
Bu dünyada olmasada öte dünyada açılır kapılar*

*Başın önde yürü, karışma etliye sütlüye
Sağa sola bakma... uykularını kaçırma
Sen sen ol, denilenin dışına çıkma*

*Güvenmemeli dışardan gelen seslere
Kapayıp gözlerini bakmalısın işine gücüne
Duymamalı, görmemeli, hissetmemeli
ve pek tabi konuşmamalı
Gör, duy, hisset, konuş diyenleri, susturmalı
Ne kadar az bilsen o kadar iyi!*

*Belirlenmiş zaten yapman gerekenler
İstiyorsan özgürlüğünü neden ararsın ötesini
Kuş olup kanat çırpamazsınki.*

*Bilgisizliğin kutsallığı kuşatmış dört bir taraftan
Bilmediğin şeyler olacak allahtan
Bilmeye ne hacet, bilen biliyor doğuştan*

8-10 Kasım 2017

Elifcan

Partili Sanatçı ve Sıra Neferi Nazım Hikmet'in Sanatı Üzerine

Özgür Güven

Burjuvazinin aydınlanma çağına dair Engels, devler isteyen çağın kendi devlerini yarattığını söyler. Aynı şey özellikle 20. yüzyılın ilk yarısında, Ekim Devrimi ve sonrası için geçerli. Ekim Devrimi'yle başlayan proleter devrimler çağının dünyanın her yerinde kendi devlerini yarattığını görebiliriz. Sovyetler Birliği'nde Gorki, Şolohov, Eisenstein, Meyerhold, Mayakovski, Şostakoviç ilk akla gelenler. Diğer ülkelere bakarsak, Bulgaristan'dan Vaptsarov, D. Dimov, Çekoslovakya'dan J. Fuçik, Neaval, Yunanistan'dan Y. Ritsos, İspanya'dan P. Picasso, Alberti, Fransa'dan L. Aragon, Şili'den Neruda, Küba'dan Gulien ve daha sayamadığımız pek çok büyük sanatçı. Ve bunların yanı sıra bizden Nazım Hikmet. Adını saydıklarımızın yanında daha sayamadığımız bu devrimci kuşak dev sanatçıların ortak özelliklerinin en başında, sanatlarıyla olduğu kadar kişisel olarak da dünyanın devrimci dönüşümü uğruna müca-

dele içinde olmalarıdır. Biz bu devlerden Nazım Hikmet'in sanat anlayışını ele almaya çalışacağız burada.

"Sevdalınız komünisttir" diye seslenen Nazım Hikmet, çok yönlü bir sanatçı olarak sanatın pek çok alanında eserler verdi. Yaygın olarak şair yönüyle tanınan sanatçı, roman, tiyatro, resim, sinema ve uygulamalı sanatlar gibi birçok alanda eserler verdi. Aynı zamanda toplumun daha ileri gitmesi uğruna proleteryanın saflarında mücadele veren Nazım Hikmet, sadece sanat eserleri vermekle yetinmedi; en genel sanat yasalarının bilimi olan estetik alanında da kendine has bir yer edindi, toplumcu gerçekçi sanatın gelişimine katkıda bulundu. Ancak Nazım Hikmet'in sanat teorisi ve estetik üzerine yazılmış derli toplu bir eseri yoktur. Bu asla Nazım Hikmet'in sanat teorisi ve estetik üzerine düşünmediği, yazmadığı anlamına gelmez. Böyle derli toplu bir eserinin

olmamasının başlıca nedeni polis koğuştu-
maları, hapishaneler ve ev baskınlarında talan
edilen, el konulan yazılarıdır. Bu konuda
Nazım Hikmet'in hem arkadaşı hem de bir
öğrencisi olan Kemal Tahir, "Mapushane'den
Mektuplar" a yazdığı Önsöz'de konuyu bütün
açıklığıyla ortaya serer.

"Mapusluğun dışında Nazım Hikmet aralıksız
izlenip gözetlenmiş, evi üst üste basılıp kitapları ve
müsveddeleri alındığı için, çalışmalarında yardımcı
bir kitaplığa sahip olamadığı gibi, 'kirpıntı bohçası'
dediği müsveddelerini bile sürekli olarak eli altında
bulunduramamıştır. Tarih, edebiyat, sanat, felsefe,
ekonomi, sosyoloji üzerine düşüncelerini düzenli
olarak açıklayamaması bundandır."

Bu duruma rağmen gerek arkadaşlarına
yazdığı mektuplarında, gerek yurt
dışındaki çalışma notlarında,
gerek Türkiye'deki ailesine
yazdığı mektuplarında ve
bıraktıklarında Nazım
Hikmet'in sanat kuramı ve
estetik alanında ne denli
yetkin olduğu görüle-
bilir.

DÜNYANIN DEVRİMCİ DÖNÜŞÜMÜNDE SANATÇININ YERİ

Nazım Hikmet fel-
sefi olarak diyalektik
materyalisttir. Doğaya,
topluma ve insana bu
yöntemle yaklaşır. Mad-
deyi, maddedeki hareketi
temel alır. Sanatçının bu sis-
tematik yöntemi, dünyayı sa-
natsal olarak algılamasında,
özümsemesinde ve sanatsal yaratım
sürecinde ona çok şey katmıştır. Türkiye'de es-
tetik ve sanat alanında hem kavramsal olarak
hem de sanatsal yaratım olarak diyalektik mater-
yalist yöntemi ilk uygulayan da Nazım
Hikmet olmuştur.

Gelmiş geçmiş bütün büyük sanatçıları ken-
disine usta olarak kabul ettiği gibi, Sovyetler
Birliği'nin büyük sanatçıları Meyerhold ve
Mayakovski'yi de ustası olarak sayar. Dünya-

nın devrimci dönüşümüne sanatsal yönden
aktif katılımını sonuna kadar sürdürmüş ve
yeni yeni şeyler öğrenmekten asla vazgeçme-
miştir. Bu mücadele sekte yaklaşımına, re-
vizyonizme ve dogmatizme ödün vermeden
sanatın her alanında sosyalist prensiplere
sadık kalmış, materyalist sanat kuramı ve es-
tetiğinin gelişimine katkıda bulunmuştur. Bu
yaklaşımıyla Nazım Hikmet, bilimsel ve ma-
teryalist sanat kuramı ve estetiğinin uluslar-
arası temsilcilerinden birisi olmuştur.

Dünyanın devrimci dönüşümü uğruna mü-
cadelede sadece sanat alanında değil, yaşamın
her alanında etkin olarak yer alan Nazım Hik-
met'e göre sanatçı, bu mücadelenin ayrılmaz
bir parçasıdır. Bir sanatçının her şeyden
önce bu mücadeleye bilinçli olarak

katılması gerekir. Zira sanatçı
eskimekte olanın yıkılması ve
yeninin kurulması mücade-
lesinde "yaşamı örgütlü"
hale getirmek için çaba
sarf eden kişidir. Zaten
insanlık tarihinde her
çağın en büyük sanat-
çıları bu yüzden topl-
lumsal mücadelenin
ön saflarında yer
almış, belirli bir
dünya görüşüne
sahip olmuş, bunu ha-
yata geçirmek için
çaba göstermişlerdir.

Nazım Hikmet'in an-
layışına göre dünyanın
devrimci dönüşümü süre-
cinde sa-
natçının hareketini,
yaratımını belirleyen, bu müca-
deledeki yeri ve dünya görüşüdür.

Bu görüş, proletaryanın toplumsal kur-
tuluş mücadelesindeki kılavuzu olan mark-
sizm-leninizm, ya da bilimsel sosyalizmdir.
Nazım'ın sözleriyle "Sosyalist öğretiyi bilmeden
hiçbir şey olamayız." Egemen sınıf olan burju-
vaziye ve burjuva ideolojisine karşı proletar-
yanın bilimsel dünya görüşünü savunmak,
proletaryanın kurtuluşu uğruna mücadele et-
mektir. "Dünya tarihinde çağının sorunları kar-
şısında büsbütün yansız ve edilgen kalmış bir tek

Nazım Hikmet

**felsefi olarak diyalektik
materyalisttir. Doğaya, top-
luma ve insana bu yöntemle yak-
laşır. Maddeyi, maddedeki
hareketi temel alır. Sanatçının bu
sistemik yöntemi, dünyayı sanatsal
olarak algılamasında, özümsemesinde
ve sanatsal yaratım sürecinde ona çok
şey katmıştır. Türkiye'de estetik ve
sanat alanında hem kavramsal ola-
rak hem de sanatsal yaratım ola-
rak diyalektik materyalist
yöntemi ilk uygulayan da
Nazım Hikmet ol-
muştur.**

büyük yazar göstermek güçtür.” diyen Nazım Hikmet’e göre bir sanatçı *“Nesnel olarak hiçbir zaman yansız olamaz.”* Aksine *“bilinçli olarak taraf tutmalı”*dır. Buradan açıkça anlaşıldığı gibi Nazım Hikmet, toplumcu gerçekçi sanatın ilkelerinden birisi olan *“sanatta yan tutma”* ilkesini açıktan savunur. Hatta bu yaklaşımını bir sanatçının yarattığı sanat eserindeki ideolojik yanın *“en tam anlatımı”* olarak görür. Zira bu, sanatçının ulaştığı en yüksek bilinç düzeyidir ve bir sanatçı, bunu sanatında mutlaka yansıtmalıdır.

PARTİLİ SANATÇI OLARAK NAZIM HİKMET

“Yazarın, sosyalist toplumun kurulmasında halka ve partiye yardımcı olması gerektiği kanısındayım.” diyen Nazım Hikmet, her şeyden önce komünisttir, parti üyesidir. Bunu hiç gizlemez. Partisiyle, partili bir sanatçı olarak sanatı arasındaki bağı da şöyle ifade eder: *“Önce yazar olarak, parti üyesi olarak, Parti ile benim aramda kurulan bağ, hiç de edilgen değil, ama etkin bir bağ. Bir değişim var: Parti bana bir şeyler verir ve sıram gelince ben de ona bir şeyler vermeliyim. Ben Partiye kongre tarafından onaylanmış bulunan tüzük ve program ile bağlıyım. Bu belirli ilkeler dışında kimseden buyruk almam. Kuşku-suz, partinin belgilerinden, tüm belgelerinden onları halka yaymak için esinlenirim, ama onları gerçekten sanatsal bir düzeye yükseltmeye çalışarak.”* Söylediklerine daha sonra şunları da ekler: *“Öte yandan, partinin, halkımın ruhunu benim yapıtlarımdan öğrenip kavrayabileceği bir biçimde yazmaya çalışırım. ‘Ozanlar geleceği önceden sezerler’ diyordu Engels, eğer onlar geleceği önceden sezmeye yetenekli iseler, o zaman bugünün sorunlarını haydi haydi sezinleyebilirler. Parti tarafından önerilen genel konular ile ozanın duyduğu şey arasında çelişki olmaz.”* Buradan da açıkça anlaşılacağı gibi Nazım Hikmet’in sanatçı kişiliğiyle partili kişiliği diye iki ayrı kişiliği yoktur; bu ikisi birbirleriyle iç içe geçip kaynaşmış, birbirlerini karşılıklı olarak tamamlayıp besleyerek güçlendirmiştir.

DÜŞÜNME VE YARATMA YÖNTEMİ

Nazım Hikmet’e göre yaşam, insan bilincinden bağımsız olarak vardır. Hem dış dünyayı hem de insanın kendisini kapsayan bu nesnel

sürece insanın eylemi de dahildir. İnsan, bu nesnel koşullar altında gerçekleştirdiği eylemiyle hem kendisini, hem de yaşamı, dış dünyayı, nesnel koşulları etkiler ve değiştirir. Nesnel olan-öznel olan arasındaki bu ilişki Nazım Hikmet açısından kendi sanatının konusudur. O, dış dünyayla, gerçeklikle sanatı arasındaki ilişkiyi anlatırken, *“diyalektik materyalizmin güzel sanatlara uygulanması”* der. Ona göre sanat, diyalektik materyalist yöntemle dünyayı algılamak, bunu yeniden yorumlayıp estetik olarak yansıtmaktır. Bununla da yetinmez, sanatın dünyanın devrimci dönüşümüne katkıda bulunması gerektiğini savunur. Bunu ifade ederken *“Diyalektik bir gözle taktik edilip içine etkin olarak karıştırdığımız hayatın sanatsal tesbiti, yansımaları,”* der ve devam eder, *“yalnız tesbit etmekle kalmayıp, tesbit ettiği şeyin değişimine de etken olur.”*

Nazım Hikmet’in yöntemi her şeyde diyalektik yöntemdir. Çünkü sadece bu yöntem gerçekliği bütün karmaşık yapısıyla çok yönlülüğü içinde algılamaya ve çizip göstermeye uygun en iyi yöntemdir. Yalnızca bu yöntem hayatı bütün çelişkileri ve çatışmalarıyla,

bütün gelişme özellikleriyle çok yönlü olarak sanatsal özümlemenin ve yansıtabilmenin olanaklarına sahiptir. Yani "gerçekliği etkin olarak, bütün karmaşıklığı ve akışıyla, kendi gelişmesi içinde yansıtan gerçekçilik, devrimci sanatın temel ilkesi"dir ve aynı zamanda "en ileri edebiyatın da bayrağıdır."

Yaşamın gerçekçi biçimde yeniden yaratılarak gösterilmesinin başlıca yöntemi, yaşamda bir defalık olanın çizilmesidir. Ancak bu bir defalık olanı çizen sanatçı, bunu yaparken, tarihsel-toplumsal olanla bağı içinde çizerse, gerçekliği gerçekçi biçimde gösterebilir. Bunu başarabilmek için tarih sahnesinde gidenin ve gelmekte olanın farkında olmak, eskiden ile yeninin arasındaki diyalektik ilişkiyi görmek, insanlık tarihindeki değişimi, ileri yürüyüşü bireysel olarak çizdiği gibi toplumsal olarak da çizebilmek gerekir. Burada sanatçı, kendi sanatının esinini geçmişten değil, gelecekte aldığı oranda; bugünü, yarının bakış açısından görüp yorumlayabildiği oranda, bu bir defalık olanın içinde genel olanı da bütün açıklığıyla görür duruma getirip gösterebilir. Zaten bu nedenle Nazım Hikmet, "Sınıfsız toplum düzeninin kurulduğu zamana kadar yaşayacak olan insan kişiliklerini göstermek istiyorum." der. Büyük sanatçının yaşamını yitirmesinden bu yana 50 yılı aşkın bir süre geçtiği halde çizdiği karakterlerin bugünün toplumunda da capcanlı tipler olarak varlığını sürdürmesi, bu konudaki başarısının da bir göstergesidir. Nazım Hikmet, "Çağımızda sınıflı kapitalist ülkelerde yaşayan insanlar, hangi milletten olurlarsa olsunlar, bireysel olarak incelendikleri zaman, bir yandan kendi sınıfları içinde, bir yandan da egemen sınıfın ideolojik baskısı altında birbirlerine çok, ama pek çok benzerler." derken, insan davranışında ve kişiliğinde içinde bulunduğu toplumsal çev-

renin belirleyici etkisine ve önemine dikkat çeker. Dünyayı sanatsal olarak en doğru ve en tam özümseyebilmenin yegane yöntemi olan toplumcu gerçekçilik sayesinde -elbette bugüne kadar bu böyle, yoksa gelecekte daha başka yöntemler olacaktır- insan, somut tarihsel toplumsal bağı ve bütünlüğü içinde çizilebilmiştir. Elbette bu ustaca yapılabildiği oranda çizilen tipler, yaratılan karakterler sınıflı kapitalist toplumlarda varlığını sürdürecektir.

SANATTA İÇERİK, BİÇİM VE SANATIN İŞLEVİ

Nazım Hikmet, sanatta yaratıcı yöntemle sanatın yapısı arasındaki ilişkiyle ilgili olarak "Toplumcu gerçekçiliğin bir biçim sorunu değil, bir dünya görüşü" olduğunu söyler yani bir sanat eserinin içeriğinde verilen dünya görüşüdür asıl olan. Bu içerik pek çok biçimde verilebilir; "İçerik toplumcuysa eğer var-sın milyonlarca biçim olsun." diyerek bunun altını iyice çizen Nazım'a göre "böylelikle insanca, en insanca, en insancıl ve karmaşık ideal-ler" çok daha anlaşılır ve kalıcı olarak verilebilir. Toplumcu gerçekçiliğin tek bir biçimde ele alınamayacağını, biçimle içerik arasında görece bir bağımsızlık olduğunu

belirten Nazım Hikmet, sanatsal yaratımda asıl olanın içerik olduğunu ısrarla vurgular. Ancak bu vurgunun yanı sıra içerikle biçim arasındaki diyalektik ilişkiye de dikkat çeker. "Öyle içerikler vardır ki, onlarda kafiye istemez, konuşma dili ve ahengi ve imkanları yeter; bazı içerikler de vardır ki kafiye ister, kafiye de çeşit çeşit olabilir, kafiye imkanları da hudutsuzdur ve bazı içerikler de vardır ki daha soyut bir dil ister."

Nazım Hikmet, bunu söylerken içerikle biçim arasındaki diyalektik ilişkinin önemine değiniyor, bununla birlikte sanatın dilinin de

içeriğine nasıl bağımlı olduğunu gösteriyor. Buradan açıkça görüleceği gibi, sanatsal anlatım araçlarının, yani sanatın semiyotik yanının asıl belirleyeni yine içeriğin kendisidir. Yoksa kurgusu, kuruluşunun yapısı, Nazım'ın deyişiyle "konstrüksiyon" değildir. İşte sanatsal yaratımda "üslup zenginliği"ni biçimin etkin bir unsur, içeriğin asıl olarak ele alınması yaratmaktadır. "İçeriği aktif olarak en uygun çerçevesinde biçimleyebilecek olan üslubun ne kadar çok taraflı olması gerekir." Görüldüğü gibi Nazım Hikmet, biçimle üslup arasındaki ayrımın altını çizdiği gibi, sanatta tek biçimliliğe de ısrarla karşı çıkar. Zira biçimle üslubu aynı şey olarak görmek hem dogmatizme neden olur, hem de tek biçimciliğe varır. Ama yine de "biçim ile içerik" bir birliktir, organik bir bütündür. Burada önemli olan bu bütünü uyumlu bir biçimde kurabilmek, verebilmektir. Bu nedenle, Nazım Hikmet'in bir sanat eserine yaklaşımı sistematik ve bütünseldir. Bu sistemli ve bütünsel uyum, sanat eserinin bildirimini (mesajını) öne çıkarır, anlaşılır kılar. Nazım Hikmet'e göre bir sanat eserinde üslupla bildirim arasında diyalektik bir ilişki vardır: "Realist edebiyatın en ön planda tutulması lazım gelen tarafı, tesirciliği, öğreticiliği, okuyucuyu hayatta, pratikte daha müessir kılabilme için ona yol göstericiliğidir." Nazım Hikmet'in bu cümlesinden de anlaşılacağı gibi, bir sanat eserinde verilen mesaj ne kadar kapsamlı ve geleceğe dönük ise üslup da o kadar açık, anlaşılır ve sade olmalıdır. Ancak "bunu çok ustaca yapmak" gerekir. Eğer bu başarılamazsa "roman roman olmaz, şiir şiir olmaz, sadece panfile vaiz ve nasihat olur." Bu sözlerden çıkarılacak bir sonuç var: Sanatta "demogojiden sakınmak", sanatı yalnızca bir propaganda aracı olarak görmemek, açık, sade ve gerçekçi olmak; okuru aydınlatmak, ona yaşamda yol göstermek, yardımcı olmaktır.

Nazım Hikmet'in sanatın işlevine dair söyledikleri daha kapsamlı ve daha geniştir. Küçük burjuva aydın kesimin o kibir dolu ifadesiyle "halka inmek" değil, tam tersine "halka layık olmak"tan, sanatın yüksek düzeye çıkarılmasından söz eder. Nazım Hikmet'e göre bu ikisi, yani ahlak layık olmak, ona hizmet etmekle, "belirli bir dünya görüşünü savunmak"

birbirinden kopmaz: "Bir toplumcu şiirde memleket ve hak sevgisi somut" olmalı, gerçeklikten beslenmelidir. Sanatın işlevine dair şu sözlerinin altını çizelim: "Muharririn (yazarın) bir de ruh mühendisi rolü vardır. Yani kendisini okuyana karşı, okuyana karşı bir mesuliyet taşır. Bu mesuliyetini müdrük ise (bilincinde) ve esasen sosyal realitede her şeye rağmen ümitsizliği, kötümserliği gerektirmediğinden, insanoğlu, tabir caizse, daha iyiye, daha güzele, daha doğruya doğru, bir sosyal zaruret olarak ve aynı zamanda kendi mücadelesiyle gittiğinden ötürü, muharrir, okuyucusunu en bedbin (karamsar, kötümser) okuyucusunu dahi ümitsizlikten kurtarmaya, her şeye rağmen yaşamaktan tad almaya, yani onun üzerinde müspet bir tesir yapmaya, ona yardım etmeye, yol göstermeye çalışır."

SANAT TÜRLERİ VE İLİŞKİLERİ

"Sanatlar arasında Çin Seddi yoktur. Bunlar bir bütünün parçalarıdır... Bunun aksini iddia etmek bilgilerimiz arasındaki diyalektik bağı görmemek demektir." diyen Nazım Hikmet'e göre dünyayı sanatsal olarak algılamamızın, özümsememizin yolu tektir. Ancak bunu yeniden yaratıp yansıtmamızın, estetik olarak yorumlayıp göstermenin pek çok yolu vardır. Bu yollara dair salt edebiyat sanatı için bile çok olduğunu şöyle ifade eder; "Şiirinden, masalından, dini menkıbelerinden modern romanına kadar bütün edebiyat şekilleri birbirine bağlıdır ve hepsini ana hatlarında anlatmak, hikaye etmek sanattır. Şiir de hikaye eder, masal da, roman da, piyes de, senaryo da;" sonra diğer sanatlara geçer; "hatta bu hikaye ediş meselesi bir bakıma resme, heykele, musikiye ve hatta mimarlığa da şamildir (kapsar). Zaten kısacası sanat yapmak: Anlatmak, hikaye etmek demektir. Çeşitleri birbirinden ayıran şey ana hattında hangi vasıtalarla, hangi teknikle hikaye edilişlerindedir."

Bir başka yerde de aynı konuyu şöyle ifade eder. "Hadiseyi şiir, hikaye, roman, tiyatro senaryosu başka makyaslarda (ölçeklerde), hava ve derinliklerde verirler." Görüleceği üzere Nazım Hikmet sanat türlerini anlatımda başvurulan teknik ve araçlara bağlı olarak birbirinden ayırır ve bu ayrımı tarihsel toplumsal gelişim sürecine bağlı olarak ele alır. Çünkü sanat da insana, insan kültürüne dahildir, insana ve ya-

şama dahil olan her şey gibi sanatın yasaları da tarihsel olarak değişecek, çeşitli biçimler ve özelliklerle gelişip zenginleşecektir.

Sanatın teknikleri ve olanaklarıyla tarihsel toplumsal gelişme arasındaki doğrudan bağı kuran Nazım Hikmet bunu şöyle belirtir: "Belirli toplumsal dönemler ve ekonomik ortamlardaki şiir şekli olan aruz ve hece vezinleri ve kafiye sistemleri toplumsal dönemin gelişmesi, ekonomik ortamın değişmesiyle yıkılmaya başladılar. Bu yıkılış ilk önceleri eski şekillerin kendi içinde oldu." Tarihsel toplumsal gelişme, ekonominin verimi büyük sanayi evresine vardığında, süreci karşılayacak yeni bir teknik ortaya çıktı: "bileşik hikayeye göre bir şekil gerekmiş, roman" tekniği gelişmiş, roman doğmuştur.

Nazım Hikmet günümüz açısından sanatın yerini ele alırken sanat türleriyle tarihsel toplumsal gelişme arasındaki bağı ortaya koyduğu gibi, bu türlerin birbirleri üzerindeki karşılıklı etkisine de dikkat çeker. Sanat, daha önceki tarihsel evrelerde nehüz sinkretik (ayrılmamış, bütünsel) durumdaydı. Örneğin, Antik Helen tiyatrosunda şiir, müzik, drama tiyatroya dahildi, iç içe bir bütünü oluştururlardı. Ama tarihsel gelişim sürecinde birbirlerinden ayrıldılar. Nazım Hikmet, bu birliği, bütünsel yapıyı daha üst biçimde yeniden oluşturmanın; sanat türlerini yeni teknikler ve olanaklarla sentezlemenin düşünüyü kurar. Onun arayışı, günümüzün gelişmelerine karşılık gelecek isteklerine cevap verecek bir senteze erişmektir. Üstelik bu sentez her bir sanat türünün kendi içinde olduğu gibi çeşitli sanat türleri arasında da olmalı, olabilmelidir.

gibi çeşitli sanat türleri arasında da olmalı, olabilmelidir. "Eskiden şiir elemanlarıyla düzenlenen hikaye edis tarzlarını tez kabul edersek, bunun anti-tezi nesir tekniğiyle yazılmış (...) romanı"dır. "Buna benzer bir birleşim gerekmektedir," "bu birleşim başka bir nitelik olacak", yani şiirsel anlamla düzyazı iç içe geçecektir. Nazım Hikmet bu sentez arayışında çok önemli bir noktaya

daha dikkat çeker. Sanat türlerinin kendi tarihsel gelişim sürecinde ortaya çıkmış olan bütün biçim özelliklerinden ve anlatım olanaklarından yararlanılması düşüncesindedir. Bütün sanat türlerinin daha üst bir evrede yeniden bütünleşip yeni bir senteze erişmeleri için, daha önceki bütün biçim özelliklerinin ve anlatım tekniklerinin özümsemiş yeni bir niteliğe kavuşturulması; devrim niteliğinde bir sıçrama yapması, yeni bir nitelik kazanması gerekmektedir.

"Bugünkü gerçek sanatçı insanlığın bütün mirasına sahip çıkmalıdır." diyen Nazım

Hikmet, toplumcu gerçekçi sanatın önemli bir yanına daha dikkat çekmektedir. Bu yaklaşım, sanat alanındaki devrimin, yeni bir senteze ulaşmanın tarihsel temellerini göstererek, diyalektik bütünlüğe nasıl erişileceğinin ipuçlarını taşıyor. Nazım Hikmet'e göre "kültürün yükselmesi, onun durmadan değişmesi ve daha yüksek gelişme aşamalarına yükselmesi" anlamına gelir. İşte bu yükseliş, bir devrimdir, bir nitel sıçramadır. Burada "Her devrim (...) yeni biçimler yaratılması anlamına gelir. Öyle ki, bu surette insanlar daha yüksek bir kültürel gelişme aşamasına ulaşırlar." Bu nedenle insanlık

tarihinde en derine gidecek olan proletaryanın toplumsal devrimine denk bir kültürel yükselişin ve sanatsal gelişmenin yaratılmasının yolu da kendisinden önceki bütün birikimin özümsemesinden geçer. Tıpkı Marx ve Engels'in, bilimsel sosyalizmin kurucularının kendilerinden önceki ekonomi politik bilimini, felsefeyi ve sosyalizm anlayışlarını özümseyip eleştirel süzgeçten geçirmeleri gibi, burada da yapılması gereken, bütün insanlığın sanatsal kültür mirasına sahip çıkmak, onu eleştirel süzgeçten geçirip yeni bir senteze erişmektir.

KÜLTÜR VE SANAT TARİHİNDE NESNELİK

Nazım Hikmet, *"Yalnız kendi edebiyatımın değil, Doğu ve Batı edebiyatının bütün ustalarını usta bildim."* diyerek, dünya kültür mirasını nasıl sahiplendiğini gösterir. Çünkü o, bütün bir sanat tarihine eleştirel yaklaşır, her bir sanatçıyı kendi yaşadığı çağ ve toplumsal koşullar içinde ele alıp değerlendirir, adeta sanat tarihini tasnif ederek yeniden analiz eder: *"Yazarlar soyut değil, somut olarak değerlendirilmeli, incelenmeli. Yani bir insan, bir yazar, yaşadığı devir, içinde bulunduğu ülke, sınıf, zümre göz önünde tutularak incelendikten sonra, o devrin, o memleketin, o sınıfın imkanları içindeki başarılarına göre hakkında bir yargı verilmeli."* Nazım Hikmet, her olguda olduğu gibi burada da diyalektik materyalist yönetime başvuruyor. Yazarlar kendi çağlarının ve içinde yaşadıkları tarihsel toplumsal koşulların içinde değerlendiriliyor. İnsan içinde yaşadığı sosyal çevrenin ürünü olduğuna göre, bu çevreden ayrı ele alınamaz. Nazım Hikmet de bunu yapıyor, hem sanatçıyı hem sanat tarihini hem de sanatın eleştirisini diyalektik yöntemle inceliyor ve yerli yerine oturtuyor. Zaten bu yöntem olmadan ne bütün insanlığın kültür mirası özümsebilir ne de yeni bir senteze varılabilir.

Nazım Hikmet bu yaklaşımıyla sanat tarihini nesnel olarak ele alır, ama aynı zamanda kendi proleter sınıfının ideolojisi olan bilimsel sosyalizmin eleştirel süzgecinden geçirerek yan tutar. Gelmiş geçmiş bütün büyük sanatçıların özelliklerini, yarattıkları eserlerin niteliklerini ortaya çıkarır. Kendi çağlarının toplumsal ko-

şularını gerçekçi olarak ele alan, demokratik tavır alan veya devrimci bir bakış açısına sahip olan sanatçıların bu büyük tarihsel mirasa katkılarının olması gereken yere koyarken, tarihsel olarak, ideolojik olarak ellerini kollarını bağlayan koşullardan kaynaklı sınırlılıklarını da açıklar, gösterir. Bunu yaparken elbette Türk sanat tarihindeki bazı "putları" devirmeyi de başarır. Nazım Hikmet bu yanıyla çok güçlü bir sanat eleştirmenidir.

Nazım Hikmet, Türk sanat tarihine ve kültürüne de aynı titizlikle aynı diyalektik materyalist yöntemle yaklaşır. Kendisinden öncekileri olduğu kadar kendi döneminin sanatçıları da eleştirmekten, sınırlılıklarını, bağınazlıklarını ve çelişkilerini açıkça ortaya dökmekten geri durmaz. Zira o bunu, toplumcu gerçekçi sanatla, proletaryanın sanatıyla, karşıt kampın, yani egemen sınıfın sanatı arasındaki mücadele olduğunu bilir. Sınıflar mücadelesinde bir nefer, sanat cephesinde de mücadeleyi sürdüren bir nefer olarak hareket eden Nazım Hikmet, kendi birikim ve deneyimlerini çevresindeki genç sanatçılarla, umut vaat eden yeni sanatçılarla paylaşmaktan, onların da toplumcu gerçekçi birer sanatçı olarak yetişip gelişmeleri için, onlara yardım eder, dersler verir. Özellikle Orhan Kemal, Kemal Tahir, İbrahim Balaban gibi sanatçıların yetişmesinde büyük payı olmuştur.

Nazım Hikmet *"bütün insanlık"* der. Bu *"bütün insanlık"* Avrupa'dan, Antik Helen ve Roma'dan, Rönesans'tan ibaret değildir. Afrikalıyla, Asyalı; Avrupalıyla, Amerikalıyla; eskisi ve yenisiyle; dünü ve bugünüyle bütün yeryüzünü kapsar bu *"bütün insanlık"*. Ve bütün insanlık kültürü içinde Avrupa'nın payı olduğu kadar diğerlerinin de payı, katkısı vardır: *"Çin, Japon klasikleri, Hint, İran, Türk klasikleri ve halk sanatçıları genel olarak bütün bu ülkelerin insanlığın kültür hazinesindeki payları"* Avrupa'nın payından hiç de aşağı değildir.

Nazım Hikmet bu yaklaşımıyla Avrupa merkezli düşünmeyi reddeder, dünyaya Avrupa'dan bakmayı reddeder. Bu tavrıyla o, "Avrupa Kültürü" denen emperyalist-egemen kültürün karşısında yer alır; dünya halklarının kültürüyle birlikte bu anlayışın karşısına dikilir.

Yeniden Merhaba!

Sena Demir

Sevgili Önsöz okurları ve Sevgili Önsöz emekçileri;

Uzun bir süredir bu sayfalarda herhangi bir paylaşımda bulunmadım/bulunamadım. Beni bir hayli meşgul eden sağlık problemleriyle uğraştım. Ancak geçen gün eski bir arkadaşım (Sultiş) bir mektup aldım. Bu uzun mektubu okurken hem eğlendim, hem de yeniden insanı, insan devlet ilişkisini düşündüm. Belki sizler de beş-on dakikanızı ayırıp bu mektubu okumaya değer bulursunuz diye paylaşmak istedim.

Lafı fazla uzatmadan sizi mektupla baş başa bırakıyorum. Herkese en içten sevgilerimle....

“Sevgili Arkadaşım,

Yıllar sonra yeniden gözaltına alındığımız ve de tutuklandığımız andan itibaren bir insanlık dersidir gidiyor. Sokakta, evlerimizde, iş yerlerimizde, bu türden insan/insanlık/insancılık derslerine rastlıyoruz tabi ama buraların hepsinde eğitim alaylıydı. Devletin kendi kurumlarında, yetişmiş insanlardan bu dersleri almak zihni daha bir açıyormuş!

Anlayacağın, geçmişten beri bir hayli güçlü, vakti zamanında yedi düvelde nam salmış ve de hakim olmuş devleti aliyenin bugün insana biçtiği değer her yerde kendini belli ediyor. Vatandaşlarına, özellikle insanlık mevzularını bilmeyen ya da az bilen cümle vatandaşına hiçbir masraftan kaçınmadan ulaşıyor; gerekirse karakolda, gerekirse adliyelerde, o da olmadı cezaevlerinde bin bir çabayla

insan/insanlık nedir, ne değildir göstermeye, eğitmeye çalışıyor. Eğitime bu kadar önem verilmesi takdire şayan bir şey. Hakikaten de ne büyük bir çaba, ne büyük bir masraf! Vergilerimiz hiç de boş yere harcanmıyormuş!

81 ilin hepsine üçer-beşer tane yapılan ve hala da yapımı devam eden (üstelik de yenileri, yolcu araç garantili yollar, hasta garantili hastahaneler gibi tutuklu garantili cezaevleri biçiminde) büyük cezaevi yerleşkeleri; dağlara, ovalara, şehirlere kurulan yeraltında-yerüstünde inşaatları süren irili-ufaklı karakolları, o büyük, büsbüyük en büyük adalet sarayları.... Düşününce eğitim işine verilen önemi ve tabi ki vergilerinde neden arttırılması gerektiğini görebiliyoruz. Söylesen misin, eğer insan nankör değilse, hangi milletin böyle bir çaba karşısında gözleri yaşarmaz!

Adımınızı bu kurumlara attığınız andan itibaren artık misafir oluyorsunuz! Biliyorsun toplumumuzda misafir önemlidir. Her şeyin en iyisi, en güzeli, en temizi misafire sunulur. Onlarda, “Sizi biraz misafir edeceğiz.” dediklerinde eski yaşanmışlıklardan dolayı, “Ne misafiri ya, basbayağı gözaltına alıyorsunuz!”. “Oldu mu şimdi? Bizi niye eskiyle kıyaslıyorsunuz. Artık her uygulama insanca, çünkü hepimiz insanız sonuçta!” diye başlıyor her şey. Bazen de sağ olsunlar, bu değerli kavramları daha iyi anlamamız için uygulamalı derslerle devam ediyorlar.

Gözaltında, -pardon ya eski tanımları kullandım yine!!- misafir edildiğimiz o günlerde insanlaştırma dersleri sıklaştınca, iyice hatırlamaya başladım eskiden bunu nasıl yapmaya çalıştıklarını. O zaman anlamıştım eğitimde bir yanlışlık/eksiklik olduğunu!

Hiç insan daha misafir edilir edilmez gözleri bağlar mı?" "Şimdi göreceksin sürprizi!" diyerek! Sonra n'oluyor, kafasını oraya-buraya çarpıyor, prize parmağını sokuyor! O zamanda hocalar eğitim veremiyorlardı! Sen bu kadar hareketli-yaramazken nasıl "seminere" geçsinlerdi! Başka çareleri kalmadığından hemen sabit durman için kollarını tutan düzen nasıl denk gelirse bağlayıp havalandırıyorlar ve başlıyorlardı seminere...

-Bu ülkede kanun var, nizam var. Devletimiz çok şükür, çok güçlüdür! Herkes buna uyacak, diye başlayan söylev biraz sonra:

-Sana bunu yapmak bizimde hoşumuza gitmiyor! Hepimiz insanız, bu devletin vatandaşlarıyız! Ama sen/siz bu dilden anlıyorsunuz, illa

-Anlamadım, nasıl?

-Yahu, devlet halkla en çok nerelerde buluşuyor? Vergi dairelerinde, adliyelerde, karakollarda ve de cezaevlerinde... Hatırla bakayım, devlet neydi?

-Ordu-polis-yargı gücü, vergi, meclis, okul...

-Ve de en mühim tedrisat kurumu cezaevleri!

-Yani diyorsun ki devletle halk sürekli temas halinde, kol kola, iç içe.

-Tabi canım!! Sadece 8 milyon insan ordu-polis-yargı gücünün eğitimine tabii olmuş şimdiden...

bunu istiyor-

sunuz, diye

devam ederken, sen

artık "sabit, havada tutulmaktan" uyuşuyor, dersi bir türlü anlayamıyordun!

Misafirlikte geçen üçüncü gündü, bize ayırdıkları misafir odasında eski dostum, uzun yol arkadaşım Zeynep'e bunları hatırlatınca o da:

-Hatırlamaz olur muyum? Neyse ki artık kadınlar çok değişti canım! Eskiden hükümetler birbiri arkasına devrilir, derdini anlatacak çözecek bir hükümet bulamazdın. Yasa çıkarmalar bile ne zordu! Eski yasalarla da vatan-daşı nizama sokma çabası yetersiz kalırdı!

-O yüzdende herkes kendince, kör-topal bir insanlık dersi alırdı, bazen de kör-topal olurdu!

-Yaa... ya... öyle değil mi? Oysa şimdi, hükümetler güçlü olunca, demokrasi de güçlü oldu.

-Güçlü hükümet, güçlü demokrasi neyi getirdi? KHK'yı! Çünkü neden? Her an, her yerde ileri demokrasiyi bu güçlü hükümetler KHK olmadan başka nasıl uygulayacaklardı!

-Maksat millete hizmet götürmek! İnsanlaşabilenleri ödüllendirmek, insanlaşmayanları eğitmek!

-Çok güzel! Zaten devleti aliyenin vatan-daşına insanlığın nasıl olması gerektiğini göstermesi ve de öğretmesi için seçtiği kurumlarda çok yerinde olmuş.

-Anlamadım, nasıl?

-Yahu, devlet halkla en çok nerelerde buluşuyor? Vergi dairelerinde, adliyelerde, karakollarda ve de cezaevlerinde... Hatırla bakayım, devlet neydi?

-Ordu-polis-yargı gücü, vergi, meclis, okul...

-Ve de en mühim tedrisat kurumu cezaevleri!

-Yani diyorsun ki devletle halk sürekli temas halinde, kol kola, iç içe.

-Tabi canım!! Sadece 8 milyon insan ordu-polis-yargı gücünün eğitimine tabii olmuş şimdiden...

-Eh, halk insan gibi insan olmayı ne kadar hızlı ve iyi öğrenirse, devletin sırtı yere gelmez artık! Üstelik de ileri demokrasiyi kişi bizzat yerinde görüyor ve yaşıyor yani!

-Bak gördün mü, uygulamalı, insanlık dersi hatırlatmalar kısmında hemen anlamaya başladın, niye kaç gündür bize özen gösterdiklerini! Ankaralardan bile heyetler getirdiklerini!

Sevgili uzun yol arkadaşım ile nezarethanede böyle konuşurken özel seçilmiş ders hocası ve asistanları geldi. Bunca yıldır bir türlü istedikleri gibi insanlaştıramamış, eğitimini tamamlamamış bizlere yemek getirdiler. Öyle düşünceli, öyle nezaketli, öyle insan-cıllardı ki, biz utanıyorduk galiba.

-Zahmet etmişsiniz. Suşeker tuz istiyoruz, di-yorduk. Onlar ise;

-Yemeği sizin için lo-kantadan söyledik! Su da verelim ama şeker-tuz yasa-k, sav-cı hanımın emri....

diyerek yeni bir in-sanlaş-tırma dersi ve-riyorlardı. Ama biz kim, bu dersi anlaya-cağız! Anlayamadığımızdan ve de onların bunu illa da anlatma çabasından ötürü dört gün su içtik. Suyun müthiş za-yıflatıcı etkisini hemen gö-r-dük, dört günde üç-dört kilo kaybettik.

Eski dostum dördüncü gecede gittiği hastanede, diller döktüğü doktor hanıma;

-Doktor hanım, reçeteye cam şeker yazar mısınız? deyince,

-Nasıl olur, reçeteye şeker yazılır mı?

-Doktor hanım, onlara da size de kaç gündür açlık grevinde olduğumuzu söylüyoruz. Sonunda bunu kabul eden tek resmi kurum burası. Siz reçete edersiniz, diğer kurum da bunu kabul eder.

-İyi ama ben reçeteye şeker yazsam bile ec-zaneden nasıl alacaksınız?

Kol-
larımı
yine arkadan kelepçele-
diler. İtiraz ettim. Derken
albay olan hoca durumu so-
nunda açıkladı:
-Olur mu Zeynep hanım! Biz kolları-
nızı önden kelepçeleseydik suçlu gibi
görünecektiniz. Omuzlarınız düşük, el
pençe divan durmuş gibi olacaktınız.
Oysa şimdi baş ve omuzlar dik duru-
yor. Bu, duruşu sağlamaya yarıyor.
Yani insan onuruna uygun bi-
çimde bir duruş.
-Vay be, günlerdir adamlara
boşuna kızıyormuşuz
demek ki!

-Siz yazın doktor hanım! Onlar şeker satan eczane, olmadı reçeteyle şeker satan market de bulurlar. Devlet bu! Gücü her şeye yeter!

Böylece dördüncü gece reçete edilen cam şekeri alan düşünceli, insancıl asistanlara, mesleğe yeni atanmış, görev aşkıyla çalışan genç savcı hanımın da izni eklenince şeker-tuz-su bitamam verildi. Yine de insanlığı elden bırakmayan hocalar ve asistanlar her gün lokantadan türlü yemekler getirdiler. Ancak kolay mıydı insanlığı üç-beş günde öğrenmek, öğretmek! Eh, ömür biter insanlığı, insan olmayı öğrenmek bitmez! Bitmedi de. Biz ne kadar ters kelepçe insana, insan onuruna ve insan hakları sözleşmelerine aykırıdır desek de, özel seçilmiş ders hocalarını, asistanlarını ikna edemedik.

-Yahu dedi eski dostum, biz her şeyi yanlış biliyormuşuz.

-Nasıl, diye sordum, heyecanla.

-Anlatayım:

Kollarımı yine arkadan kelepçelediler. İtiraz ettim. Derken albay olan hoca durumu sonunda açıkladı:

-Olur mu Zeynep hanım! Biz kollarınızı önden kelepçeleseydik suçlu gibi görünecektiniz. Omuzlarınız düşük, el pençe divan durmuş gibi olacaktınız. Oysa şimdi baş ve omuzlar dik duruyor. Bu, duruşu sağlamaya yarıyor. Yani insan onuruna uygun biçimde bir duruş.

-Vay be, günlerdir adamlara boşuna kızıyormuşuz demek ki!

-Ya, gördün mü, devletin seçilmiş hocalarından ders almanın farkını!

diye konuşuyorduk ki, insan onuruna uygun biçimde kelepçelenip adliyeye götürüldük. Gerçekten de bu şekilde baş ve omuzlar daha bir dik duruyorduk. Hani ayağımız tökezleyip düşecek olsak burnumuzun üs-

tüne çakılırdık ama insan onuru eğilmemiş-bükülmemiş biçimde düşerdik.

Sevgili arkadaşım, adliyeye getirilmemizle birlikte uygulamalı insanlık dersi hatırlatmalar bölümünü tamamlamış olduk. İnsan onuruna uygun biçimde taktıkları kelepçelerle, baş ve omuzlar dik halde saatlerce önce savcı hanımı, sonra da hakime hanımı bekledik.

Yahu bu insan onuruna uygun duruş biçimi ne zormuş. Vücut bu duruşa alışkın olmadığından, sırtın, kolların ağrıyor, uyuşuyor; inatla burnun kaşınıyor, gözüne kirpiğin kaçıyor, saçın konuşurken ağzına giriyor, yaslama istiyorsun kelepçe bileğe oturuyor... Ama yağma yok, madem devlet doğru duruş bu diyor, öğrenilecek!

İlk bölümü geçemediğimiz için olsa gerek savcı hanım bizimle hiç görüşmedi. Doğrudan tutuklama isteğiyle, yani insanlaştırma konusunun özel ihtisas yerlerine sevkimiz için hakime hanıma gönderdi. Kelepçeler çözüldü! Biz insan onuruna uygun duruşu öğrenmiş biçimde başımız ve omuzlarımız dik salonda yerimizi aldık. Karşımızda bir hayli genç hakime hanım, hocalarından öğrendiği gibi hiç yüzümüze bakmadan, gayet devlet ciddiyeti ve de bilirliliğiyle kimlik tespiti yaptırdı. Biliyorsun bizim gibi insanlaştırmayı bir türlü gerçekleştiremedikleri yurttaşlar için özel yargı kurumları vardı, kapattılar! Doğrusu kınıyorum bunu. Şimdi elli tane ağır ceza var, hakim(e)ler derslerine çalışmıyor, kim ağır, kim değil kafaları yoruluyor! "Bu kadınlar acaba neyi savunuyorlardı? Sosyo.... Sosiyola... yok bu da değil..."

"Şimdikiler 'sosyalizmi' telaffuz etmeyi bilmiyor." desem, olmayacak! Haşa! Ancak birileri hakime hanımı küçük düşürmek istemiş olabilir belki çünkü "eski hamam eski tas" misali hakime hanım her şeyi kağıtlardan okuyarak yazdırıyordu, böylece bilmeyenlerin bilmeyen kurbanı oluyordu. Yine de bu mühim bir mesele değildi, sonuçta her şey teknolojiye de uygun, yasalara da uygundu! Eh, dosyaya da gizlilik kararı konmuştu, tutuklama çantada keklik! Şeytan bu ya, birden bir yazarın yasa uygulayıcılarının ne kadar nüktedan olduklarını anlatan bir söz geldi: "En iyi sanık tutuklu sanıktır, bundan daha iyisiyse ölü sanıktır."

Dosyaya gizlilik kararı konmuş; savunacak-sın kendini ama suç ne, delil ne bilmiyorsun ki... Laf aramızda, dosyayı bizden gizliyorlar fakat galiba savcı ve hakime hanımlardan da gizliyorlar! Bu da yasalara uygun. Önce tutukla sonra rahat rahat delil oluştur, dosya hazırla! Olsun canım yasalara uygun olsun da her şey. Mühim olan şiddetin bile yasalara uygun olması!

Derken şeytan bir tur daha attı kafamda: "Her şey yasaya uygun ama yasa adalete uygun değil." demişti yazar. Bu yazarlar da şeytanın işbirlikçileri galiba! Nereden aklıma

geliyor bu sözler şimdi! Demek ki üniversite hocalarının şeytanla mücadeleyi önemsemelerine sebep bu!

Öyle derken bize cezaevi yolu açıldı.

Yedi gün süren "misafirliğin" ardından cezaevi kapısında tekrar çözüldü kelepçelerimiz.

Bu arada cezaevi kapısında öğrendim, mahkemenin suç delili olarak saatime, yüzüğüme, küpeme, kolyeme de el koyduğunu! Gerçekten de esaslı deliller bunlar! Bir kadının böyle ziyet eşyaları olabilir mi? Sonunda kayıt işlemleri bitti "Tam koğuşa gideriz artık..." derken, personelin "Başkan" dediği, önünde el-pençe divan durduğu "muhterem insan" bizi çağırmasın mı?!

-Gördüğünüz gibi burada hepimiz deneyimli, yılların memurlarıyız!

Kocaman bir masanın arkasında rahat koltuğuna kurulu "Başkan" eliyle çevresinde duran insanları gösterdi. Evet, kırılmış saçlarıyla gerçekten de deneyimli görünüyorlardı! Ama ne tür bir deneyimden söz ettiğini öğrenecektik az sonra!

-İnsan gibi davranırsanız, bizde size insan gibi davranırsınız!

-Biz insanız, insan davranışını biliriz, siz de insanız diyorsanız sorun yok!

diyordum ki, sinirli bir çıkışla;

-Sen burada söz söyleme hakkına sahip değilsin!

-Anladım, aynı insanlıktan konuşmuyoruz.

-Kurallara uymazsanız, insan gibi davranmazsanız bunun da karşılığı olacaktır! Zaten burası size uygun değil, geçicisiniz.

-Yormayın kendinizi, biz de deneyimliyiz!

-Aramaları yapıldı mı bunların!

-Hayır başkanım, şimdi yapacağız!

Böylece öğrendim deneyimlerinin ne olduğunu! İnsanlaştırmada deneyim edinmiş yaşlı ekibin talimatıyla görece genç ekip bir çırpıda bizi ayrı yarı odaya alıp "Soyunun!" dediler! İşte beklenen an! Bu, insanlaştırma çabasının en eski buluşudur!

Adem'le Havva cennetten kovulduklarında

yalnız mahrem yerleri örtük, üryan dünyaya gelmişler ya! O günden beridir de insan dünyaya gelişinden hemen sonra örtünüyor. Emirler böyle, önce çıplaklık, sonra örtünme! Devleti aliyenin "eğitim kurumu" olan cezaevlerini de insanlaştırma çabasında ayrı bir dünya olarak ele almasının en mühim göstergisi bu! Bir nevi insanın önce özüne döndürülmesi de diyebiliriz! Yani sakın yanlış anlama. Onlar bunu tamamen dinsel bir ritüel olsun diye yapıyorlar! Yoksa bu kadar insanlık dersi verilen yerde insan onuruna hakaret edilme gayesi ne mümkün! Ama biz de ilk başta böyle senin gibi düşünüp, soyunma talimatına uymayıp:

"İnsanlık onuru işkenceyi yenecek!" diye bağırdık!

Haklarını yemeyelim, oldukça pratikler "soyundurma" konusunda! Çok pratikler, çok deneyimliler işlerinde. Umuyorum ki devlet bu deneyimi takdir ediyor, maaşlarını bir milletvekili kadar ödüyor! Ne de olsa bir milletvekilinden daha çok iş yapıyorlar! Üstelik de devlet insanlaştırma çabasına bu kadar önem arz ederken, onlara çok iş düşüyor! Hele ki gündemde "Tek tip" varken!

Paramızla kantinden en temel ihtiyaçlarımızı -sigara, su, defter, kalem- alabildiğimiz için çok mutlu-mesut hücreye atıldık! İçeri girer girmez içimize dolan kir ve küf kokusuna aldırmadık! Ranzaların çarşafsız, battanicesiz, yastıksız olması da "manzarayı" tamamlıyordu. Havalandırması da olmadığından, biz de ranzaya çıkıp pencereyi açtık! Izgaralı küçük bir pencere!

Hatırlıyor musun F tiplerinin ilk açılacağı o zamanı? Geniş pencereliydi! Duvarlar temiz, masa örtülü ve üstünde bir çiçek! Yatak, yorgan, yastık ve çarşaf-nevresimli!

Zeynep'le günler sonra karşılıklı yaktığımız sigaralarımızı içerken sessizliği bozup;

-Ayarlasan bu kadar olmazdı, dedi Zeynep. -Neyi?

-Savcı kadındı! Hakim kadını! Doktorların da çoğu kadındı! Şimdi bizi "eğitmekle" görevliler de kadını!

-Eh, biz de kadınız!

-Yani kadın sorununda epey bir ilerleme olmuş işte!

-Zeynepciğim, bundan daha iyi bir tesadüf daha var! Hadi bil bakalım!

-Ne ki?

-Tek tipin KHK ile geçtiğini müjdeledi ya avukat!

-Tabi ya! Nedir bu arkadaş, zindan tarihinin bütün önemli dönemeçlerinde kendimizi burada buluyoruz! Yine zindandayız! Bu bir tesadüf mü gerçekten! Herkesi biz mi kurtaracağız ya!

İşte bu son çıkışı üzerine gülüyorduk ki, mazgal açıldı.

-Bayanlar, bunları imzalamanız gerekiyor!

Bu da neymiş! Hakkımızda soruşturma açılmış. Aramaya direniş, "slogan" atmışsınız!

-Vay be, bürokrasinin hızına bak! Gözlerim yaşardı! Daha bize battaniye vermediler, soruşturma kağıdını getirdiler!

Yerden ranzaya çıkıp, pencerenin önüne oturduğumuzda havalandırmaya adli tutsak-

//Şim- dikiler

'sosyalizmi' telaffuz etmeyeceğim! Haşa! Ancak birileri hakime hanımı küçük düşürmek istemiş olabilir belki çünkü "eski hamam eski tas" misali hakime hanım her şeyi kağıtlardan okuyarak yazdırıyordu, böylece bilmeyenlerin bilmeyen kurbanı oluyordu. Yine de bu mühim bir mesele değildi, sonuçta her şey teknolojiye de uygun, yasalara da uygundu! Eh, dosyaya da gizlilik kararı konmuştu, tutuklama çantada keklik! Şeytan bu ya, birden bir yazarın yasa uygulayıcılarının ne kadar nüktedan olduklarını anlatan bir söz geldi: "En iyi sanık tutuklu sanıktır, bundan daha iyisiyse ölü sanıktır."

ların çıkarıldığını gördük ve merhabalaştık.

-Hoş geldiniz! Neyden geldiniz?

-Siyasîyiz biz, dedi Zeynep.

-Siyasî mi? Siyasî ne demek?

-Devrimciyiz yani!

-O ne demek ki?! Abla ben hırsızlıktan geldim mesela. Valla önüme kim gelmişse soydum! (Olabilecek en yüksek sesle bir kahkaha attı "genç hırsız" tutuklu. Böylece diğerleri de oraya toplandı). Bunlar siyasîymiş, siyasî ne demek ki?

-Solcuyuz yani, diye bir açıklamada daha bulundu Zeynep.

Başka bir genç kadın lafa karıştı.

-Ben de yuğurtucudan geldim. Valla yalan yok, eşimle tatile gidiyorduk, aldık esrarımızı, haplarımızı... Yolda gidiyoruz, kafa da kıyak! Pat ilerde çevirme var! Çektiler bizi kara-

kola. Her şey çantamdaydı, boşalttım önlerine. Gerisini

hatırlamıyorum, kafa iyi, sız-

mışım! Solcu musunuz siz? Böyle yani... (Eliyle zafer

işareti yaptı.)

-Evet, öyle...

"Genç hırsız" bizi görebilmek için tabureye çıktı. Izgaralı pencereye iyice yaklaştı.

-Abla ya solcu ne demek?

-Yani biz, işçinin, ezilenin, yoksulların haklarını savunuyoruz.

-Abla ya, benimkini de savunsanıza! Eşimin kaldığı cezaevine gitmek istiyorum götürmüyorlar. Siz af çıkarabiliyor musunuz? Af çıkacak diyorlar ama...

-Bayanlar, onlarla konuşmayacaksınız! Başkanın emri böyle! Yoksa kapınızı kapatacağız!

Cezalarla bir hayli insanlaştırılan adli tutuklular birer-ikişer pencerenin önünden dağılırken "hırsız genç kadın";

-Abla ben yine konuşurum ha, dedi ve yine yüksek sesle kahkahalar atarak koğuşuna geçti.

İşte tam o anda da Zeynep bana dönüp;

"-Nedir bu arkadaş! Herkesi de ben kurtaramam ki! Biraz kendileri de çaba sarf etsin!" deyince gevşeyen sınırlarımıza yenilip gülmeye başladık.

Yine de bürokrasinin hızı iyiydi. İki ay haberleşme ve iletişim yasağını bildiren kağıt gelmişti. İtiraz hakkı da vermişlerdi ama dosya kağıdımız yoktu!

-Bak Zeynepciğim ne diyeceğim sana! Neredeyse iki-üç haftadır bunlar sürekli insanlıktan söz ediyorlar ya, bizim de çalışma konumuz bu olsun!

İnsan nedir? Kimdir? Yeni insan -bütünlüklü insan ne demektir? Devlet nasıl bir insanlaştırma çabası içinde? Devletin ihtiyaç duyduğu insan kimdir/nedir? Toplumun ilerlemesi için nasıl bir insana gereksinim vardır? Bu insan "tipleri" nasıl yaratılır?

-Hımmm... Olabilir! Ben zaten bütünlüklü insan üzerine çalışmak istiyordum.

-Tamam anlaştık o zaman. Buradan sevgimiz olur olmaz bunu ele alalım...

Sevgili Arkadaşım, böylece bu çalışmanın minik bir parçası olarak yazdım bu mektubu sana... Senden isteyeceğim bazı kitaplar olacak. Vakit bol ve biz mühim bir insanlaştırma kurumunda bulunuyoruz. Bakalım, Hitler'in,

Musolini'nin ve biz de "paşaların" başaramadığını başaracak tarihi bir şahsiyet çıkacak mı? Onların sloganı "Çalışmak özgürleştirir." di. Acaba "bizimkilerin" sloganı "Millî ve yerli insanlaştırma projesi" mi olur, bilemiyorum. Birlikte yaşayıp göreceğiz!

Sevgi ve hasretle...

Sultiş

Not: Son iki-üç haftadır ne dünyadan, ne de ülkeden hiçbir haberimiz yok. Çünkü ne gazete, ne televizyon, ne de radyomuz var... İnsanlaştırma için önce arınmamızı istiyorlar galiba!

Böyle öğrendim deneyimlerinin ne olduğunu! İnsanlaşmada deneyim edinmiş yaşlı ekibin talimatıyla görece genç ekip bir çırpıda bizi ayrı yarı odaya alıp "Soyunun!" dediler! İşte beklenen an! Bu, insanlaştırma çabasının en eski buluşudur!

Zweig'e Karşı Satranç

Renas Toprak

*"Gerçek hayatta seyirci yoktur:
hayata hepiniz katılırsınız. Son perde açılıyor
Dostlar, hepinizi çok sevdim. Tetikte olun!"*

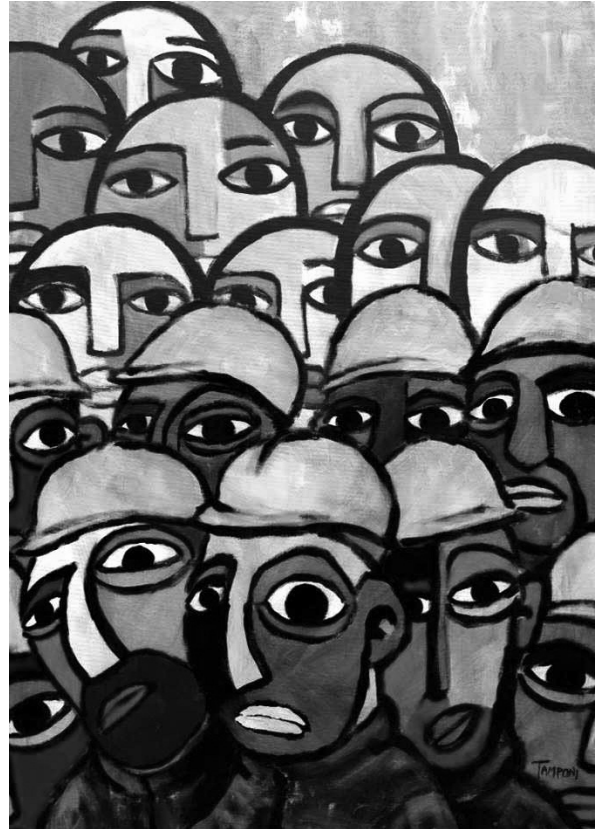
JULIUS FUÇİK

Hayat ile hikâye arasındaki ufuk çizgisi çoğu zaman çok incedir veya iç içedir kanımca. O yüzden kimi hikâyelerde gerçeğin kimi hayatlarda hikâyenin el izlerine rastlamakla karşı karşıyayızdır. Bu yüzden bir coğrafya aynı nedenlerden doğan başka hikâye ve hayatlara tanıklık eder.

Büyük yıkımlar sadece bir anda olmaz. Bazen uzun bir safhaya yayılır. Yıkım her zaman maddi dünyaya ait değildir. Kimi zaman gerçek, ideolojik ve inandığımız değerlerin ortasında harabeye döner. Bu yüzden hikâyeler ve hayatlar bizi besleyen ve tazeleyen patikalardır. Mesele hangisinin peşinden gideceğimizde yatmaktadır.

Stefan Zweig, kuşkusuz büyük bir yetenek. Onun okuyucularını etkileyen sayısız kitabı var. İnsanlığın tarihsel mirasında yeri değerli ve biz onun bir hikâyesi, kanımca hayatı olan "SATRANÇ" adlı kısa eserindeki hikâyenin peşindeyiz. Satranç (*Schachnovelle*), Stefan Zweig'in Brezilya'da, sürgünde yazdığı ve en tanınmış eserlerindedir.

İlk baskısı 250 adet 1942 yılında Buenos Aires'te çıkan hikâyenin, İngilizce tercümesi 1944'te New York'ta yayımlandı. Satranç, Almanya'da 1.200.000'den fazla okurla buluştu. Ancak en az ilgilendiğimiz bu istatistiksel ba-

şarısıdır hikâyenin. Bu başarı bırakalım kitap tüccarlarını ilgilendirsin. Biz ileride zar zor seçilen patikaya bakalım.

Dr. B denilen karakter kitabın hemen başında karşılamaz sizi. Zweig'in ıstıraplarını yansıtmak için Dr. B, hikâyesini gemideki bir kişiye anlatırken, kitabın tarzı değişir. Zweig'in sürgünde hissettiği duygular bir bir

selam verir. Aslında konuşan Zweig'dir. Dr. B, Avusturyalı özel bir doktordur; babası imparatorluk yetkililerinden olduğu için Gestapo'lar evini basarlar, birtakım Avusturya gizli belgelerine ulaşmak için Dr. B'yi "yalnızlık işkencesi"ne tâbi tutarlar. Zweig, Dr. B üzerinden memleketinden uzakta çektiği yalnızlığı, Alman Gestaposu tarafından haftalarca maruz bırakıldığı "yalnızlık işkencesi"ni uzun uzun anlatır. Her kelime her cümle birer satranç hamlesidir muhakkak. Hitler zamanında yapılan işkencelerin bir çeşidi de bu kişiye yapılmıştır. Dr. B, İkinci Dünya Savaşı zamanında kapatılmış olduğu otel odasında şans eseri çalmış olduğu bir satranç kitabıyla uzun bir zaman geçirmiştir. Bu sürede üstün bir satranç oyuncusuna dönüşmüştür. Lakin kahramanımız ülkeyi terk etme zorunluluğu ile serbest bırakılır ve Amerika kıtasına gidecek olan ilk gemiyle ayrılır.

Bir Küçük Hamle: Darağacına Notlar!

Julius Fuçık, 23 Şubat 1903'te Prag'da çelik işçisi, amatör bir tiyatro oyuncusu ve şarkıcı bir babanın oğlu olarak doğar. İşçi sınıfı hareketi ve Çekoslovakya kültür dünyasındaki etkinlikler gençlik döneminde ilgisini çeker. Prag Üniversitesi'nde edebiyat, müzik ve sanat eğitimi görür. Yaşamını bir işçi olarak kazanan Fuçık, Komünist Parti'ye katılır.

Fuçık, Prag Üniversitesi'nde, sanat, edebiyat ve müzik eğitimi görür. Henüz öğrencilik yıllarında bir yandan yazarlık yaparken diğer yandan siyasal çalışmalarda bulunur. Komünist Öğrenci Birliği'nin öncüleri arasında da yer alan Fuçık, 1929 yılında *Tvorba* (Yaratım) adlı derginin baş editörlüğü görevini üstlenir; bu dergi onun sayesinde etkin bir kültürel ve siyasal dergi haline gelir. Ardından Çekoslovakya Komünist Partisinin yayın organı olan *Rude Pravo*'da editörlük ve yazarlık yapar. Kültürel ve siyasal konular üzerine yazdığı makaleler, edebiyat ve tiyatro üzerine inceleme ve eleştiri yazıları, *Kmen*, *Prazen*, *Proletkult*, *Doba*, *Sosyalist Avangart* ve daha birçok edebiyat ve siyaset dergi ve gazetesinde yayımlanır.

1943 yılının ilkbaharında, Prag'da eski Petschek Bankası binasında tutulurlar. Bir işkence merkezi olan, sinema salonu olarak anılan Petschek binası... Hazır ol vaziyette oturan ve sorgu sırasının kendisine gelmesini bekleyen insanlar arasında biri durur: Julius Fuçık... Bir edebiyat eleştirmeni, bir gazeteci ve bir komünist olan Fuçık...

Julius Fuçık, gizli yollarla Sovyetler Birliği'ne gider; kısa süreli ilk ziyaretini 1930'da, iki yıl kalacağı ikinci ziyaretini ise 1934'te yapar. Bu ziyaretlerine dair gözlemleri çeşitli yayın organlarında yayımlanır. Çekoslovak-

ya'nın Nazi Almanyası tarafından işgal edildiği günlerde ise Çekoslovakya'dan ayrılmaz. Çalışmalarını illegal yürütür. Bütün zamanını yazılarına ve yeraltına çekilen parti faaliyetlerini örgütlemeye verir. Bu dönemde kaleme aldığı "Bakan Goebbels'e Açık Mektup" ve "Biz Hepimiz Hitler'e Karşı Savaş Halindeyiz" adlı yazıları birçok çevrede ses getirir ve umut kaynağı olur.

Yeraltı hareketinin liderlerinden biri olarak 24 Nisan 1942'de yoldaşları ile bir buluşmadayken Gestapo tarafından yakalanır ve ömrünün son on sekiz ayını idamı bekleyerek zindanda geçirir.

"İnsanların gözlerini açmaları için kaç yüzyıl gerek?"

İleriye giden yolda insanlık kaç bin hapisane hücresi aşındırması?"

Ve daha kaç bin tanesini aşındırması gerek?"

Tutuklandığı 24 Nisan 1942'den idam edildiği 8 Eylül 1943 gününe kadar Nazi vahşetinin tüm işkence ve aşağılama yöntemlerine karşı teslim olmayacaktır.

Birçok yoldaşı Fuçık ile aynı cezaevindedir. Yine eşi de aynı cezaevinde bir kat altta ve birkaç numara ileride bir hücrede kalır. Eşi Augustina, uzun süre Fuçık'ın öldürüldüğünü sanır. Bir kez intihar ettiğini, bir kez de idam edildiğini duysa da daha sonra henüz yaşadığını öğrenir ve bir kez de görüşürler. Polis şefi, ikisini bir hücrede bir araya getirerek Augustina'dan Fuçık'i ikna etmesini ister ve aksi halde her ikisinin de kurşuna dizileceğini söyler. Augustina ise bunun bir tehdit olmadığını, hatta en büyük isteği olduğunu söyleyerek talebi reddeder.

"İşte benim Gustina'm, muazzam bir aşk ve müthiş bir güç... Canımızı alabilirler, öyle değil mi Gustina; ama aşkımızı ve onurumuzu alamazlar. Vedalaşmamıza, kucaklaşmamıza, hatta birbirimizin elini tutmamıza bile izin vermediler. Sen de ben de biliyoruz ki, büyük olasılıkla birbirimizi bir daha hiç görmeyeceğiz. Yine de ta uzaklardan seslenişini duyuyorum: Elveda sevgilim! Şimdilik elveda..."

Fuçık, Nazi vahşetine karşın en büyük tutkusu olan yazmaya cezaevinde de devam

Büyük yıkımlar sadece bir anda olmaz. Bazen uzun bir safhaya yayılır. Yıkım her zaman maddi dünyaya ait değildir. Kimi zaman gerçek, ideolojik ve inandığımız değerlerin ortasında harabeye döner. Bu yüzden hikâyeler ve hayatlar bizi besleyen ve tazelenen patikalardır. Mesele hangisinin peşinden gideceğimizde yatmaktadır.

eder. Ceza-

evinde tanıştığı

A. Kolinski, Fuçık'ın hücrelerine

kalem ve kâğıt getirir, daha sonra numaralandırılmış kâğıtları tek tek dışarı çıkararak güvenilebileceği kişilerce saklanmasını sağlar. Hitler Almanyası'nın Mayıs 1945'teki yenilgisi sonrası serbest kalan Augustina Fuçık, eşi Julius Fuçık'ın Pankarts Hapishanesi'nde notlar yazdığını öğrenir. Önce gardiyan Kolinski'ye, ardından da notlara ulaşır ve Julius Fuçık'ın ölümünden iki yıl sonra *Darağacından Notlar* (Reportazpsananaopratche) adıyla kitaplaştırır. Augustina Fuçık'ın deyişi ile "Darağacından Notlar", Julius Fuçık'ın hayatı boyunca sürdürdüğü çalışmaların son bölümüdür.

"ve tekrarlıyorum biz mutluluk uğruna yaşadık.

Bu uğurda savaştık. Bu uğurda ölüyoruz.

Hüzün hiçbir zaman adımızla anılmasın"

Fuçık, bir işkence merkezinde koridorda karşılaştığı yoldaşı ile sadece bakışlar ile nasıl konuştuklarını, her gün iki dilim ekmek veren Sporepa yoldaşın, 1 Mayıs'ı kutlamak için üç dilim verişini, ıslıklarla söyledikleri şarkıların duvarları nasıl aştığını, 1 Mayıs günü bahçedeki sabah jimnastiğinde gardiyanlara belli etmeden orak-çekiç şeklinde nasıl ekin biçme hareketleri yaptıklarını, haftanın bir günü dağıtılan bozuk sebzedden ve salça suyundan ibaret yemeğe tas kebab muamelesi yapışlarını,

işkenceye götürülen hücre arkadaşının gözüne uyku girmeden sabaha kadar nasıl beklediğini hep aynı umut ve yer yer esprili bir dil ile anlatır.

Fuçik asla karanlığa ve hüzne kapılmamış, acılarını anlatmak yerine, yaşama sevincini ve umudunu anlatmıştır.

Fuçik'in 9 Haziran 1943 tarihli notu şöyle biter:

"Benim oyunum da sona yaklaşıyor. O sonu yazmayacağım, çünkü nasıl olacağını bilmiyorum henüz. Bu, artık oyun değil hayatın ta kendisi. Gerçek hayatta seyirci yoktur: herkes katılır hayata. Son sahnenin perdesi açıldı. Dostlarım, hepimizi sevdim. Tetikte olun!"

Umut ilkesi

Muhakkak ki faşizmin tasviri açısından başarılı bir hikâyedir anlatılan. Lakin insanlığın acıları veya "umut" üzerine kaçamak bir anlatıdır Zwi-eg'inki. Esasında o bir aydının acılarına ışık tutmuştur. Kendi yazgısının izlerini buluruz anlatıda. Tüm o edebi yeteneğine karşı, bir kaçışın gerçek hikâyesidir "Satranç". Tasvirim acımasız mıdır? Kanımca değil. Bir gemiyle Avrupa halklarının faşizme karşı savaşına sırtını dönen Dr. B, ümitsizliğini yendiğini düşünmektedir. İyi bir iyimser olduğuna şüphe bırakmayacak durumdadır.

Bir süredir üzerine en çok düşündüğümüz şeylerden biri umut veya umutlu olmak meselesi sanki. Bazen iyimserlik ile karıştırdığımız olur onu. Çok benzer oldukları yanılığımıza düşülse de ikisi ayrı denklemlerdir. Bir tercih yapmam istenseydi, şüphesiz umutvar olmayı yeğ tutardım.

Benjamin de umuda işaret eder: *"Politik değişimin olmazsa olmaz koşulu iyimserliğin reddidir."* Çünkü iyimserlik koşulları gereği umudun varlığını gereksiz kılar. İyimserlik bir

inanç meselesi iken umut, öğrenilebilir bir şeydir. Umut merak uyandırıcı bir kavramdır bu haliyle, keşfedilmeyi, üzerinde Rodinvari taş işçiliğini bekler.

Biz de uzundur faşizmin iç savaşı genişletmesine tanıklık etmekteyiz. Kademe kademe yeni cepheler ve yeni hazırlıklar kendini gösteriyor. Tek tek saymaya gerek olmadığı kanaatindeyim. Her gün TV kanalları, yazılı ve görsel basın, sosyal medya hesaplarından doludizgin ilerleyen burjuva salvoları tanıklık etmekteyiz. Tam da burada umut bir kamfplat (Alm: Savaş alanı) olarak uzanmakta. İki ayrı dünya iki ayrı yaşam tarzı; kapitalizm ile komünizm arasındaki mücadele sürmekte.

İşte burada o uzak dağ yamacında Fuçik'in ısıkları duyulur. Aydın olmanın, entelektüelin siyasi işlevinin, komünist olmanın, Gustina'nın sevdiği insan olmanın, donanmış bir işçi olmanın ışıltısı...

Faşizmin durumunun sürekli yeniden tespiti elbette gerekli. Lakin kendisine ilk defa bulaşan devlet şiddetinden, aydının ürkekliği içler acısı. Ünlü bir yazarımız, göğsüne dayanan makineli tüfeğinden korkusunu anlatmıştı bir röportajında. Afallamak elde değildi.

Yıllarca başına "iyi" sıfatı getirilen herhangi bir şey olmak iyimserliği ile yaşayan herkes cama çarpmış gibi dolaşüyor. Üstelik iyiliğin yetmediği meselesi ince ince işlenmişken Brecht eliyle. Aydınların ve orta sınıfların korkusu bir çaresizlik hastalığı gibi yayılıyor çoğu zaman. Esasında iyimserlik yıkılıyor. Her şeyin "kendiliğinden" düzeleceği maskesi buharlaşıyor. İhtiyacımız olan da bu. Bu bir uğursuzluk tellallığı değil. Aksine dövüşenler hattındaki gediklerin kapatılması çağrısı.

Zaman değişmek için iyi ve iyimser olmaktan daha fazlasını yapmamız gerektiğini fısıldıyor. Öyleyse tetikte olalım!

Beklenen

seni bekliyorlar
bir yarısıyla dağlarda kuşatılanlar
hem de en mühim yerindeyken boy atmanın.
ötekisinde gitmeye alışılmış bir tekneyle
kıyılarına vuranlar gazete manşetlerinin
kalan yarısıyla da göğe ışık çalıyorlar
tuttu tutacak bahsine ikirciksiz
inanarak
ne kaldıysa ibriğinde yaşatmanın
ne kaldıysa elde avuçta
çoluk çocuk
ana avrat
erkek kadın
ve sığmayan biçimleri
kabul görmeyen hacetleriyle
kentnin gecelerinde koşarak yürüyenler
büyük kentlerin göğüne pus çekiyorlar
görmesinler diye yıldız kaymacaları
ummasınlar diye dilek tutmacaları
bir yanda en dar en bükülmez yerinden bir
alışılmışlık
kralcılık ve saraycılık oyunları
akıllarında
yani hakimiyet
yani el koyma bahsi
yani zulüm ve perde
bir yanda en eski çağdan bu yana dövüşenler
bölüşmek bahsi akıllarında
yani yamalı üstüyle romalı köleler
yani şu bizim deli çağla börklüce
yani uyuşuk parmaklarıyla makina kovucular
yani pay
yani can
yani cümbüş ve sevda
bir yanda en dar en bükülmez cinsinden

kulakları tıkalıkalanlar
orta yerde parisli kedisinin kabızlığına üzülen
hanım-efendi
orta yerde küçük zanaat üreticisi; uykusunda
darı ambarı
orta yerde cüzdanında keklik öğüten; ana baba
mülkü ezenler
bir yanda ömrünü circır böceklerinin sevda
sözlerine açık edenler
dış kapıda evlere temizliğe giden
dış kapıda tersanede kum torbası
dış kapıda biz ve bizim lafzı
bir yanda kara gömlekle ölüm kıtaları
karşıda bankerler
karşıda hayat tutucular kasalarında
karşıda banka reklam ışıkları
işte böyle kalın bir bölünmüşlük
işte böyle yapışık bir sinmişlik
yaşamak diye ciğerinde ezdiğin kör hava
zindanı
tersaneleri
naylondan atölyeleri
kilimcisi
kör hacısı
varoş kahveleri
namlı orospuları
cevval pezevenkleri
grev grev sızıyan avurtları
kurşun kurşun dökülen canları -cinsleri
seni bekliyorlar
içlerinde ağ köpüklü dalgalar
mavi mavi
deniz deniz
köşe bucak

Renas Toprak

Ufukta

Gözlerini görmedim hiç
başımı çevirdiğim yerde bakıyor
insanlık kadar güzel
insanlık kadar dirençli
insanlık kadar sonsuz
görmedim gülüşünü
çocuksu ve güçlü
kahkalarının etrafına toplaşıyor gençler
sesin yolu anlatıyor
duru, coşkun
sesinden, ellerinden tutuyor çocukların
ellerin bir çiçeğin ucunda gibi narin
uçurumdan düşeni kavrur gibi sımsıkı
görmedim boyunu posunu
arkandan gidişini seyrediyorum
yolun uzak,
yolun bir nefes alımı kadar uzak
telaşlı ve ağır adımların
bir şehir sürükleniyor ardından
bir şehir çekiyor harabelerine
geçmişten gelmişsin, üstünde binlerce yıllık toz
gelecek omuzlarında asılı, yükün ağır
hiç görmedim baktığın yeri
bakıyoruz birlikte aynı yere
ufukta kaybolduğunu söylüyorlar
"sabah bu taraftan doğacak" diyor dostların
tepelerine tünemiş kuşlar gibi insanların rengarenk
bekliyor karanlığı boğacak kızılını
görmedim onları
duymadım sessiz sabırlarını
başımı çevirdim gördüm gözlerini
anlattılar bir bir
anladım.

Temade Çınar

Saat 13'te, Sayın Generalim- Arkadiy Vasiliev

Argeş Soran

Proletaryanın büyük amaca yönelik ilk ve en önemli toplumsal eylemi, burjuvazinin egemenliğinin alaşağı edilmesi, iktidarın ele geçirilmesidir. Proletarya, tarihsel hedefine dönük, bu büyük adımı atana dek şiddetli çarpışmalardan ve zorlu savaşlardan geçer.

Proletaryanın iktidarı ele geçirmesinden sonra, toplumsal devrimin bu büyük dönemecinden sonra da, iki karşıt sınıf arasındaki savaşım devam eder. Şu temel farkla ki; artık politik üstünlük, iktidar aygıtı proletaryanın denetimindedir. Burjuvazi politik ve ekonomik tüm imtiyazlarını kaybetmiştir. Savaşımın koşulları değişse de kendisi devam eder. Eskiye oranla daha şiddetli bir şekilde.

Paris Komününü ayrı tutarsak, tarihin ilk işçi iktidarının -SSCB'nin tarihi- Sovyetler Birliği proletaryasının iktidarı altında burjuvaziye ve emperyalizme karşı verilen savaşımın tarihidir. Sovyet işçi sınıfı ve emekçilerinin, emperyalizme ve onun iş birlikçileri- burjuva güçlere karşı verdiği mücadele son derece öğreticidir.

Ekim Sosyalist Devrimi'nin hemen ardından, genç Sovyet Cumhuriyeti, gerici burjuvazinin saldırı ve sabotajları ve emperyalizmin askeri işgal tehdidi ile uğraşmak zorunda bırakıldı.

Sovyet proletaryası, iktidarının hemen başında, 1918-21 arasında, üç yılını burjuva-karşı devrimci beyaz ordulara karşı iç savaşla geçirdi.

Beyaz Orduların ezilmesinden sonra, sosyalizmin inşası, proletarya iktidarının sağlamlştırılması için seferber olan Sovyet işçi sınıfı, 41'de faşist Nazi işgali tehdidiyle karşı karşıya kaldı. Sovyet halkının özverili çabası ve fedakarca savaşı ile Nazi işgali püskürtüldü. Faşizm ezildi ve süreç Doğu Avrupa Proletaryasının iktidarı ele geçirmesiyle sonuçlandı.

1917 ile 1945 arasındaki bu 30 yıl, dünya sınıf savaşı tarihinin en yoğun en şiddetli geçen dönemlerinden biridir aynı zamanda.

Bu dönem, Sovyet edebiyatının ve sanatının en verimli olduğu, eserlere en çok konu olan dönemdir. Birçok roman yazılmıştır üstüne. "Moskova Önlerinde (A. Bek)", "Paris Düşerken (İ. Ehrenburg)", "Durgun Don (Şolohov)" vd. Hepsi dünya edebiyatında yer etmiş, güçlü bir anlatım ve edebi değer içeren bu eserler, iç savaş ve Büyük Anavatan Savunması'nın -Sovyet halkının deyimleriyle eşsiz ürünleridir.

Her iki dönemi de içine alan romanlardan biri de; "Saat 13'te, Sayın Generalim" romanıdır. Bu romanı eşsiz kılan, diğer şeylerin yanı sıra; olayları, diğerlerinden çok farklı bir yerden, Alman cephe gerisinden izlemesidir. "Paris Düşerken" serisinin belirli bölümlerinde "Alman cephe gerisindeki durum ayrıntılı ele alınsa da; "Saat 13'te Sayın Generalim" konu olarak yine de çok farklıdır. Sosyalizme ihanet edip, düşman saflarına geçenlerin çürümü ve iğrenç dün-

yalarıdır bu defa mekân. Alman tank paletleri Moskova yönünde işlerken proletaryaya olan güvenini yitirip, düşmana teslim olanlar, proletaryaya karşı Nazi faşizmiyle birlikte savaşanlar; aynı paletler tersine, Berlin'e doğru dönmeye başladığında dünyalarını korku kaplayan karşı-devrimci unsurlardır ele alınan.

Konu, tamamen gerçek olaylara ve gerçek kişilere dayanmaktadır. Karakterlerin -başkahramanın (Andrey) dışında- isimleri dahi değiştirilmemiştir.

Birinci Bölüm:

Çeka (Rusça: Çrezvçaynaya Komisiya, tür: Olağanüstü Komisyon) 1918' de bizzat Lenin'in önerisiyle kurulur. Bu komisyonun ilk başkanı Feliks Edmund Çerjinski' dir. Burada çalışanlara "çekist" denir.

Romanda tarihsel olaylar bir çekistin yaşamıyla işlenir. Yazar Arkadiy Vasiliev' in kendisi de eski bir "çekist"tir ve doğasında bu tarihsel olayları çok iyi ve ayrıntılı bilmektedir. Yazar, Sovyet edebiyat disiplinine uygun olarak, konuları, büyük bir ciddiyetle ama edebi canlılığını incitmeden, sıcaklık ve duygu yitimine izin vermeden ele almaktadır.

Roman eğer iki bölüme ayrılacaksa, ilk bölüm; 1918-1925 arasında, iç savaşın sürdüğü, karşı devrimcilerin sabotajları, suikastları, komplolarıyla geçen zor yıllar olmalıdır. Sovyet proletaryası ve iktidarı, her alanda büyük bir savaş vermektedir. Bir yandan sosyalizm düşmanlarına karşı savaşırken, diğer yandan yeni bir dünya inşa edilmektedir.

Kahramanımız Andrey Martinov, Brest Demiryolu İşliği'nden Çeka'ya alınan bir işçidir. Andrey, 1898' de, İvonovo- Voznesensk'te doğmuştur yani yirmi yaşındadır. Komünizme, partiye ve Sovyet iktidarına bağlı bir işçidir. Gözü pek ve güçlü bir komünisttir.

Kitabın bu bölümü, devrimden hemen sonra süren sınıf savaşına, -sabotajlara, karşı-

devrimci kalkışmalara ve kışkırtmalara- bunlara karşı en etkin mücadeleyi veren Çeka'ya, Çeka'nın işleyişine odaklanıyor.

Bu anlamda romanın hemen başında, bir ev baskınında, evdekilere kötü ve kaba davranan Doronin'in cezalandırılmasının işlenmesi bilinçlidir. Çeka, proleter iktidarın bir parçasıdır ve proleter iktidara ait olmayan durumlar ve yaklaşımlar hoş karşılanamaz. Bunlar -subjektif yada objektif olarak- Sovyet karşıtlığına denk düşer. Çünkü proletarya iktidarı ve onun kurumsal yapısı tümüyle proletarya ve emekçilere dayanır, onların denetimindedir. Andrey Martinov, bu konuda da örnek davranışı gözler önüne serer.

Bu yıllarda, burjuva karşı-devrimcilerin yanında, Anarşistlerde topluma korku salmak isterler. (Moskova Anarşistler Federasyonu)

Geceleri sokakta silah ateşler, bomba patlatırlar. Evleri işgal eder, Sovyet erzak depolarını yağmalarlar. Anarşizm ters yüz edilmiş burjuva ideolojisidir. O, Sovyet iktidarına karşı burjuvaziyle hareket etmektedir.

En ilgi çekici bölümlerden biri de esnaflar ve küçük-burjuvalarla ilgili bölümlerdir. Büyük tarihsel olaylar gerçekleşirken küçük-burjuvazi ne yapıyor, ne hissediyordu? Küçük-burjuva esnaf, sonuçta mülk sahibi olarak, burju-

vazinin yıkımına karşı bir dönem için proletaryanın yanında yer alsa da; toplumsal mülkiyete- mülkiyetin toplumsallaştırılmasına karşı bir mülk sahibi gibi davranır, burjuvazinin safına geçer. Bu küçük-burjuvazinin evrensel ikircikli yapısıdır. Rus esnafı, Sovyet düzeninden şikayetçi olmak için hep bir neden bulur. Bu bazen "saygı-gelenek(kilise)", bazen ekonomik durum, bazen topraktır. Çarlık dönemindeki, -en azından "ayaktakımına" kıyasla- ayrıcalıklarını özlerler. Bunun tek sorumlusu Bolşeviklerdir. Diğer yandan karşı-devrimci beyazların, burjuvazinin zorbalığı ve yıkımı

En İlgi

çekici bölümlerden biri de esnaflar ve küçük-burjuvalarla ilgili bölümlerdir. Büyük tarihsel olaylar gerçekleşirken küçük-burjuvazi ne yapıyor, ne hissediyordu?

onları Sovyet düzenine bağlar. İşte küçük-burjuvazi, sosyalizmin nihai zaferi ve sınıfların tamamen tasfiyesine dek bu yalpa içinde yaşar.

Bu bölümün diğer bir önemli içeriği, Bolşevik Parti'nin köylülüğün desteğini almak için, daha çok köylüler içinde örgütlü sol SR'lerle (Sosyalist Devrimciler/Halkın Davası ve Emek Bayrağı gazetelerini çıkarıyorlardı.) ittifak yapmasıdır. Çoğunluğunu köylülerin oluşturduğu bir ülkede, proletarya, sosyalizmin zaferi için yoksul köylülükle ittifak politikası izler. Proletarya iktidarının korunmasının, burjuvaziye karşı zaferin güvencesi ve tek geçerli yolu budur.

Bolşevikler, zamanla yoksul köylülük içinde de örgütlü ezici bir güce kavuştular. Sol SR'ler kitle desteğini kaybetti. Maddi sıkıntılar baş gösterdi, gazetelerin tirajı günden güne düştü. Böylece SR'ler umdukları gibi yı-

kılmayan Bolşevik-Sovyetlere karşı yıkıcı eylemlere giriştiler.

Bütün teorileri köylülük üzerine kurulu olan SR'ler, köylülüğün büyük toprak sahiplerini takip edeceğine, büyük toprak sahiplerinin de topraklarını "hakkaniyetle" bölüşeceklerine inanıyordu. Fakat, "Bütün İktidar Sovyetlere!" şiarı, sadece işçilerden değil, köylülerden de yükselmeye başladı. Köylüler malikaneleri ele geçiriyor, büyük çiftliklere el koyuyordu.

Sovyet iktidarını bu yollarla sarsamayacaklarını anlayan bu partinin başkanı Maria Spiridonova, içinde Lenin'e suikastın da olduğu, bir dizi sabotaj, saldırı ve karşı devrimci ayaklanmaların fitilini ateşler.

Bunların içinde sol SR'ler ile burjuva karşı-devrimciler ve eski Çarlık subayları da vardır. Sınıf savaşı devam etmektedir.

Sol SR'lerin karşı-devrimci ayaklanmaları ve sabotajlarının ortaya çıkarılmasında, bas-

Fakat, "Bütün İktidar Sovyetlere!" şiarı, sadece işçilerden değil, köylülerden de yükselmeye başladı. Köylüler malikaneleri ele geçiriyor, büyük çiftliklere el koyuyordu.

tırılmasında Çeka çok önemli rol oynar. Örneğin bu hareketin en önemli girişimi olan Yaroslaut Ayaklanması ve eş zamanlı olarak Alman büyükelçi Von Mirbah'ın öldürülmesi olayı büyük oranda Çekistlerin çaba ve faaliyetleriyle boşa çıkarılmıştır. Roman bu süreçte Lenin'in olağanüstü çaba ve müdahalelerini, Çerjinski ve diğer Bolşevik önderlerin (Sverdlov örneğin) ölümü pahasına kendilerini proletarya önüne nasıl siper ettiklerine yoğunlaşıyor.

Bu bölüm, 1924 yılında, Lenin'in ölümüyle bitirilebilir. Birliklerinin sütunlu salonunda, Lenin, tabutu içindedir. Çerjinski'nin sert yüzü mermerden kesilmiş gibidir. Yine de proletaryanın yüreği ve bilinci, Lenin'in güçlü anısıyla aydınlanmıştır. Andrey, bu görüntüler eşliğinde selamlar Lenin'i...

İkinci Bölüm:

Yıl 1943. Faşist Nazi Ordularına karşı milyonlarca insanı yutan kocaman cephelerde kahramanca savaşımaktadır Sovyet Halkı. Faşizmin önünde, insanlık için, insandan set vardır. Karar verilmiştir: Bu set yıkılmayacaktır! Günler bunun ağırlığını taşır. Sovyet cepheleri ve cephe gerisi, bir malkine gibi sorunsuz işlemeye devam etmektedir.

Çeka başkanlığına, 1926'da Çerjinski'nin ölümünden sonra gelen Malgin, sekreterinden bir ortaokul direktörünün çağrılmasını ister: Andrey Martinov.

"Kahramanımız" (Kitlelerin kahramanlığının sadece bir parçası olarak, öyle mütevazî) Andrey Çeka'dan sonra, bir ortaokul öğretmeni olmuştur. Eşi Nadya ekonomisttir. Oğlu Feliks, cephededir.

Tarihin her savaşla ilgili yazdığı gibi bu savaşında kahramanları, fedakarıları vardır. Bunun yanında korkak ve hainleri de vardır. Sovyet ordusundan kaçıp, Nazi'lere sığınıp,

Hitler'in hizmetine giren, faşist ordularla birlikte Sovyetlere karşı savaşan hainlerdir bunlar. Berlin'de "Kurtuluş Komitesi" adı altında örgütlenmişlerdir. Cephede ve cephe gerisinde Sovyetlere karşı savaşmaktadırlar.

Bunlardan en ünlüsü General Vlasov'dur. Vlasov'u teslimiyete götüren süreç ayrıntılarıyla anlatılır.

Vlasov'un teslim olduğunu bilmeyip, cephede kaybolduğunu düşünen Kızıl Ordu ve Partizanlar, 2. Ordu Cephelerinde Vlasov'a ulaşmaya çalışır. Ama nereden bilebilirler ki Vlasov'un, yüzünü çoktan Faşist Hitler Ordularına doğru çevirdiğini.

Sovyet cephesinden uzaklaştıkça Vlasov, insanlığını da yitirir. Teslim olduktan sonra ilk işi, savaş tutsağı Zoya'ya tecavüz etmektir. Sonra faşistlerden 'Zoya'yı yok etmelerini' ister. Şüphesiz Zoya ve yok edilmek istenen Sovyet ülkesidir. Burada bir parantez açıp belirtmek gerekir ki, 'ihamet' de sınıfsal bir kategoridir. Sovyetlere, ihamet edenler aslında asla komünist olamamışlardır. Çoğunun ailesi, çarlık döneminde varlıklı ailelerdir. Proleter devrim, bu ailelerin ayrıcalıklı konumlarına son vermiştir. Toprak sahiplerinin, topraklarına, malikanelerine; burjuvaların fabrikalarına el koymuştur. O dönemlerden bu yana, gizli-gizliye Sovyet iktidarına kin duyan, nefret eden ve en zor döneminde de Sovyetlere karşı faşizmin saflarına geçenlerin çoğu bu insanlardır. Burjuvazi, asla özel mülkünden, ayrıcalıklı yaşamından vazgeçmeyecektir! Parantezi kapatıp devam edelim.

Sovyet savaş kurmayları, Alman cephe gerisine, bu "Kurtuluş Komitesi'ne" bir operasyon planlamaktadır. Amaç; Vlasovculardan ve Ostlegionlardan (savaş tutsaklarından oluşturulmuş küçük gruplar) istihbarat amaçlı yararlanmak, içlerinde pişman olanlara Sovyetlere yardım etmenin olanaklarını

Yıl 1943.

Faşist Nazi Ordularına karşı milyonlarca insanı yutan kocaman cephelerde kahramanca savaşımaktadır Sovyet Halkı. Faşizmin önünde, insanlık için, insandan set vardır. Karar verilmiştir: Bu set yıkılmayacaktır!

vermektedir.

İşte Malgin, yakın dostu Andrey'i tam da bu görev için çağırmıştır. Bu işin altından ancak Andrey gibi bir komünist kalkabilir.

Andrey, Makarievo doğumlu Pavel Mihayloviç Nikandrov adıyla Almanlara teslim olur. Andrey için -tahmin edileceği gibi- zor günler başlamıştır. Böylesi bir savaşta bile isteye düşman tarafında yer almak, cepheye insanları katleden düşmanla tokalaşmak, onlarla gülmek, her gün seslerini duymak... Ama sorun Sosyalizmin ve Sovyetlerin geleceği sorunudur. Andrey bunu bir an bile aklından çıkarmaz. Sonuçta, Vlasovcuların güvenini kazanır ve merkezlerine dek girer. Vlasov'un başkanı "Rus Komitesi"nin organizasyon müfettişi olur. Andrey/Nihandev amacını gerçekleştirmek için tahammülleri zorlayan bir çaba arar.

Nikandrov, ilk olarak Kudriyataev'i örgütler. Daha sonra radyo istasyonundan (bu radyo Sovyet aleyhtarı propaganda için Vlasovcular tarafından kullanılır.) 5-6 kişi katılır ona. Artık Nikandrov ve ekibi Sovyet Karargahıyla iletişim kurup, istihbari bilgilenme yapabilmektedir.

Operasyon amacına ulaşmaktadır. Orada yüreği halen Sovyet olan çok insan vardır. Nikandrov bunlara ulaşır, örgütler. Bütün olanaklarıyla faşist kamplarda direnen komünistlerin isimlerinin onurlandırılması için, bu isimleri hafızasına kazır.

Sovyet Ordusu yaklaştıkça Vlasov ve himayesinin "Rusya'yı kurtarma umutları" yerini "canını kurtarma kaygısına" bırakır. Nikandrov ve ekibi Vlasov'un yakalanmasında da, Batı'ya kaçışların önlenmesinde önemli roller oynarlar.

General Vlasov, Sovyet tankçıları tarafından yakalanır ve 12 Mayıs 1946'da, saat 13'te, Sovyet Karargahı'na teslim edilir.

Vlasov, Jilenkov, Thurin ve diğerleri yargı-

lanarak ölüme mahkum edilir. 2 Ağustos 1946'da kurşuna dizilirler.

Sonuç Olarak;

Moskova' yı uzaktan savunmakla görevli üç Sovyet Cephesi vardı. (Bunlar: Batı, Briyanst ve Rezerv Cephesidir.) Düşman bu cephelerin karşısına tam bir milyon kişilik 77 tümen, 1700 tank, 20 bin kadar havan topu ve bine yakın uçakla çıkmıştı. Naziler askeri güçlerine güvenip, "Tayfun Operasyonu" demişlerdi işgal hareketına. Her yer, bir tufan gibi altüst edilecek, insani olan ne varsa yerle bir edilecekti. Moskova, böyle çembere alınmıştı. (Bilgiler kitaptan)

Düşman, Moskova şoselerine, çıplak göz erimi yaklaştığında bile Sovyet Kızıl Ordu Başkomutanı Stalin, her zamanki soğukkanlılığı ve zafere olan inancıyla şöyle diyordu: "Sovyet cephe gerisi, hiçbir zaman şimdiki kadar sağlam olmamıştır. Bizim şimdiye dek yitirdiğimiz topraklar kadar toprak yitirmiş olan başka bir devlet, herhalde böyle bir sınava dayanamaz, çöker." (Alıntı kitaptan)

Peki böylesine insanlık dışı, askeri olarak da üstün bir düşmana karşı Sovyet Devleti ve halkı nasıl dayandı? Zaferi nasıl kazandı?

Roman bunun cevabını veriyor: Andrey, Orlov, Kuçinski, Komzalov gibi düşman cephe gerisinde zor koşullarda savaşan mütevazı kahramanlıklar, esir kamplarında ölüme direnen General Lukin'ler, Sovyet proletaryası ve halkının eşsiz fedakarlığı, Sovyet emek ordusu, proletarya ve emekçileri sayesinde..

ABD elçisi Francis, Bolşevikler için: "En çok on gün iktidarı elinde tutabilirler." diyordu.

Proletaryanın devrimci iktidarını, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ni, 70 yıl yaşatan komünist irade ve kararlılıktı.

Bu irade ve kararlılık karşısında hiçbir güç duramaz.

**Orada
yüreği
halen Sovyet olan
çok insan vardır. Ni-
kandrov bunlara ulaşır,
örgütler. Bütün olanak-
larıyla faşist kamplarda
direnen komünistlerin
isimlerinin onurlandı-
rılması için, bu
isimleri hafıza-
sına kazır.**

Kalk

Kalk!
Sandığından çok daha güçlüsün
Sen sustuğunda
Yenildiğine sayılır
Durduğunda yorulduğuna
Bakma öyle
Durgun görüldüğüne
Deniz bu
kopar gelir derinden, kudurarak.

Kalk!
Hiç yenilmedi bu kentler
Düşse de kanlar içinde genç fidanlar
Kökleri hep yürüdü derine
Daha derine denize

Kalk!
Daha başlamadı konuşmaya
Zincirini kıracak olan
Daha haykırmadı
İlk önce vurulan
İlk sözü
O darağacının gölgesinde
Yrıtılan ferman
Dönüp de gelecek elbet
Orada asılan
Son sözlerimizi söylemeye
Çünkü biz
Başladık mı bir kere
Yanardağlar çekilir kabuklarına
Susar bin yıllık volkanlar
Ve
Cellatlar
Hasret kalır eceliyle ölmeye.

Biz bir başladık mı
Uyanır uykusundan asırlardır uyuyanlar
Sakin denizler dalgaları
Ateş sabırla bilenen o ateş
Serbest kalır
Ve
Sular alev alır
Biz bir başladık mı
Göğün kızıl sinesinde yürekler yanar
Yanan o yüreklerden
Gencecik ümitler doğar
O ümitlerden
Dünyanın her yanında
Kızılca gelincikler açar
O gelinciklerden
Yedi iklim
Yedi karanfil kokusu
Bir zafer doğar

Çünkü biz
Ziguratları dikenli tel
Dehak'ın başına inen balyoz
Ve
Dağları delip geçen o sevdâyız.

Çünkü biz
Çöllerde düşmanlarımızı susuz
Dar gününde kardeşlerimizi yalnız
Ve
En zorlu anında bile kavgayı
Hiç yüzüstü bırakmadık
Çünkü biz önce insanız
Sonra savaşçı

Kalk!
Bu sokaklar daha görmedi
En güzel günlerini
Bir kez yenilmedi bu dağlar

Çıkar at bu usancı
Eski bir çeketi sırtından atar gibi at
Bak dost gözlerimize
İnan gözlerimize
İnan içindeki köze
Bu kez ki
Nice yıldır hasretle yanan
Sosyalizm, sosyalizm diye diye.

Kalk!
Durma öyle!
Suyuna zehir atıyorlar
Çocuğuna kurşun
Mezarına bomba
Görmüyor musun?
Sokaktaki kediyi bile öldürüyorlar.

Kalk!
Muhteşem bir kasırga çıkar koynundan
Onunla süpür at bu karanlığı
Yeniden başla
Bu dehşetin içinden
Yarını doğurt
Ki
Son bulsun
bu kan
bu ölüm
bu gözyaşı

Kalk!
Ki
toprağın kalbinden
Sedirler yükselsin maviye doğru

Kalk!
Ki
Senin için dövüşenler
Öldükleriyle kalmaları.

Kalk!
Ki
Yoksul madenciler
Boğulmasın zehir kuyularında

Sen
Başlarsan
Uğuldayan rüzgarlar gibi yayılır sesin
Sen başlarsan
Savaş davulları susar
Sular durulur
Seller diner
Ve
Meyveye döner zaman
Tarlada başağa
Hastaya uzanan binlerce doktor eline
İşte o an
İner duvarlardan freskler
Selama durur hepsi birden
Yürür bu toprakların civanları
Yürür aşka doğru
Ve
Kabuk bağlar kapanmayan yaralarımız

Kalk!
Yeter ki kalk
Gerisi gelecek
Sen istersen olur
İste yeter.

Kalk!
Gerisi gelecek...

Ergül Çiçekler

Metrobüste Bir Kapsülde Zaman Yolculuğu

A. Asya

İstanbul’ da metrobüs çilesini çekenler bilir. Herkesin acelesi vardır bu şehirde. Her şey çok hızlı gelişir. İstiflenmiş otobüslerle gideriz her yere. Otobüste bir yere tutunabilirseniz şanslısınızdır. Zaman da geçmez hani. Kitabın da en heyecanlı yerinde kalmıştım. ÇEKA’lı yoldaşlarla yeni bir operasyona gidiyorduk. Yolda da lanet okuyorduk karşı-devrimcilere... İşimizi severek yapıyoruz, orası ayrı. En iyisi telefon ile oyalanayım diyerek elimi cebime atıyorum. Bakalım ne varmış sosyal medyada. Dokunmatik ekranda parmağım gidiyor geçmişin derinliklerine ve o haberle karşılaştığım an; zaman, mekan kayboluyor...

Yoldaşlarımın mektupları, birilerinin ellerinde. Merakla okuyorlar, başları eğik, gözleri nemli, “Koruyamadık yoldaş!” diyor biri. Stalin fotoğrafına sarılıyor bir başkası. Beni görmüyorlar. Geziniyorum SSCB topraklarında. Ellerim toprağını avuçluyor. Nazilere geçit vermeyen yoldaşlarımın yürek atışlarını duyuyorum. Tüm dünyaya savaş açmak, “Yeter artık!” diye haykırmak istiyorum. Mektupların başına topluyoruz. Heyecanlıyız. Yoldaşlarım ne hayaller kurmuş merakla açıyoruz her bir mektubu.

1967’de yerleştirilmiş olan kapsüller, Ekim Devrimi’nin 100. yıl dönümünde Karadeniz diplerinden çıkarılmış. Sosyalist vatanın dört bir yanında yaşlı genç demeden yoldaşlar, bugüne mektuplar yazıyor. Şu an nasıl yaşadığını hayal ediyorlar. “Herhalde komünizm gelmiştir.” diye yazıyor birinde.

Beşinci sınıf öğrencisi Olga Şvidkova’nın mektubunda “Dondurmayı bedava yiyebileceğimiz, sinemaya bedava gideceğimiz, ödevlerimizin makinelerle yapılacağı, robotların sabırlı öğretmenlerimiz olacağı bir komünizm dönemi hayal ediyoruz.” diye yazmış.

Bir başka öğrenci Olga Pupko ise “Sizi kıskanıyorum, çünkü böyle harika bir ülkenin 100. yıl dönümünü kutladığı bir zamanda yaşıyorsunuz. Uzay yolculuğuna çoktan tanıklık etmiş, başka bir gezegende yaşıyor olacaksınız. Ancak dünyayı unutmayın. Sizin yaşadığınız dönemde muhtemelen ölümsüzlük konusu da çözüme kavuşmuş olabilir.” ifadelerini kullanmış. Tam şu an tesadüf ki Ahmet Kaya “Olmasaydı sonumuz böyle” diyor, yürek yakıyor...

Dönemin ünlü radyo spikeri Yuri Levitan “Sevgili yoldaşlar, bizleri iyi yad edin. Sizlerin

barış, iyilik ve komünizm bayrağını gururla taşıyacağınıza ve emin ellere teslim edeceğinize inanıyoruz.”

Hani, çok şey söylemek istediğiniz anlar olur, ama düğüm düğümdür boğazınız. SSCB’li yoldaşların yanına varıp şunları söylemek isterdim; “Yoldaşlar 2017’den geliyorum. Görüyorum ki; zaman kapsüllerine heyecanla umutlarınızı yazı-yorsunuz. Yazmaya devam ediniz yoldaşlar. Kapsülleri gömdükten sonra 100. yıldan bahsedeceğim sizlere. Bakmayın mahzun yüzüme, telaşlanmayın. Mücadelenin içerisinden geçerken ki zorluklarımız gözlerimde gördükleriniz, yıldırmasın, korkutmasın. Geleceğimiz hala aynı ışığın yolunda ilerliyor. Öncülerimiz yolumuzu aydınlatmaya devam ediyor yoldaşlar. Mücadele aralıksız ve çetin hesaplaşmalarla sürüyor.”

Alanda bulunanlar rahat bir nefes alıyor. “Öncelikle belirtmek isterim ki, her proletarin ortak vatani SSCB, 2017’de kapitalist sistemle yönetiliyor. Halkımız en derin coşkusuyla sosyalizme geri dönüşün yollarını arıyor.”

Her sözüm bir gülle gibi düşüyor yere. “Yalan!” diyor biri, başka biri “Olamaz!” diyerek hıçkırıklarla ağlıyor.

Uğultular volkan oluyor. Arı kovanı misali... İşçi arılar öfkeli. “Halkımız; Stalin dönemiyle ilgili eleştirilere, kara propagandalara karşı Stalin posterlerini taşıyarak cevap veriyor tüm kapitalist devletlere. Sosyalist devletimizi yıkmış olabilirler, ama sosyalizmi yok edemezler. Yoldaşlar, tüm dünya devrime koşuyor, her yerde ayaklanmalar bütün eskiye ait olanı yıkacak ölçüde genişleyip derinleşiyor. Kapitalist Rusya’da gerçekleşen gençlik festivali kapsamında 100. Yıl kutlamaları yapıldı.

Tüm dünyadan genç yoldaşlar katıldı. Devrime aşık olduk yoldaş, hasretle koşuyoruz sevgilimize. Özlemlerimizi gidereceğiz... Dünya proletaryası sizin şu an 1967 yılındaki yaşamınızı 2017’de özlemlerle anıyor, yaşamak için mücadele ediyor. Ekim devriminin 100. yılına yetiştiremedik ama Türkiye ve Kürdistan Devrimi doğum anına en yakın sancılar içinde. Dünya proletaryası, Şanlı Ekim Devrimi ile başlayan proleter devrimler tarihinde komünizmin bayrağı çevresinde toplaşılıyor. Torunlarınız devrimimizi koruyamamanın üzüntüsünü yaşarken, sosyalizme varmak için yollar kanallar arıyorlar.

Harcadığınız hiçbir emek boşa gitmedi, öğrendiklerimizle daha güçlü yürüyoruz karanlığın üstüne. Kızıl Meydana varmak isteyenler burjuvazi tarafından engellense de, kitleler kızıl meydandaydı 7 Kasım günü. Şan olsun Ekim devrimini yaratan proletaryanın Parti’sine, der, Enternasyonal marşını okuduk hep beraber...

Durağa yaklaşmıştım. Metrobüste boşalmış yoldaşların yanına gittiğimden beri. Haberleri okumaya devam ediyorum. Antakya Mücadele Birliği okurları ev baskınlarıyla gözaltına alınmış. Avukatlarıyla

görüşürülmüyor. Gözaltı süreleri 7 güne uzatılmış...

Yoldaşların yanına tekrar varıyorum, tekrar kürsüye çıkıyorum. "Bitmedi bu kavga sürüyor ve sürecek; yer yüzü aşkın yüzü oluncaya dek!" diyorum... Aynı dillerde aynı sloganları atıyoruz 1967'de. "Komünizmin yolunda Leninist saflara"... Yoldaşlığın olağanca sıcaklığı ile sımsıkı kucaklaşıyoruz. "İşimiz çok, yolumuz uzun", ayrılıyorum yoldaşlarımızın yanından...

Metrobüsten de inmişim bu arada. Az biraz yürüyeceğim; varacağım yer yakınlarda. Birden aklıma Ekim Devrimi kutlamalarına katılan yoldaşların deneyim aktarımlarını dinlemek için yaptığımız bir toplantıda iki yoldaşın diyalogu geliyor. Alandaki insanların Marks, Engels, Lenin silüetlerinin olduğu Şimdi Devrim Zamanı şiarıyla seslendiğimiz pankartımıza bakarak "Stalin nerede?" sorularıyla yoğun karşılaşmaların olduğunu anımsattığında, her zamanki gibi kendine has üslubuyla deneyimli bir işçi yoldaş sohbete dahil oluyor. "Yoldaş sen de sorsaydın ya 'Sosyalizm nerede?'" Yüzüme ilk duyduğumuz anda sınıftaki herkeste beliriveren muzip bir gülümseme yerleşiyor. Yolun sonuna vardığımda artık kolları sıvayarak işe girişiyorum. Şimdi daha pratik sorunları düşünebilirim...

Daima...

Istırap

Yine başladım hayal kurmaya
Yazdan kalan dutun gölgesinde
Hayaller yetiyor ağlatmaya
Her gece peş peşe düşlerimde

Kuşlara yuva olan ağaçlar
Soldular zoru gördüklerinde
Çam ağacını bekleten kuşlar
Hep vefasızlık var dillerinde

Uzaktardan esen sıcak rüzgâr
Burada gerçek orada serap
Döküldü artık tüm yapraklar
Gidenlerden kalan hep ıstırap

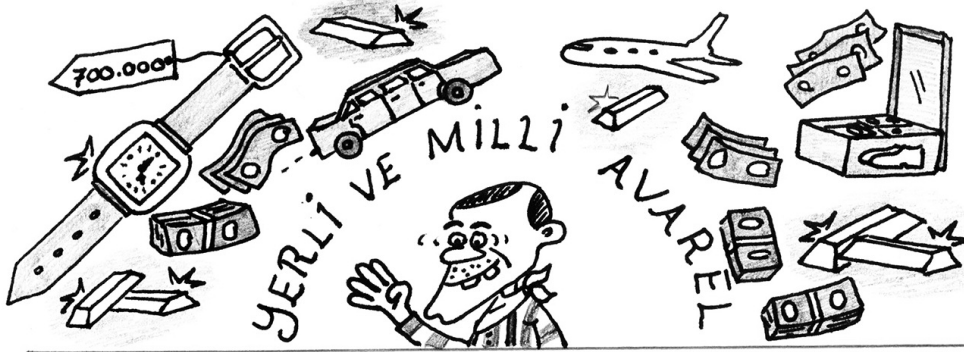
Harun Ekici

LENİNİST MİZAH KOLEKTİFİ

"Bütün Espriler Emeğin Olacak!"

BU KASABA PETROL ZENGİNİ. AMA BİZE AZ HARAÇ VERİYOR. DAHA FAZLA HARAÇ VERENE KADAR KASABAYI DÖRT YANDAN KUŞATACAĞIZ

SEN DOĞUYU, SEN BATIYI.. AVAREL SENDE ARKAYI TUTACAKSIN! SAKIN KASABAYA BİR ŞEY GİRİP ÇIKMASIN!!

NE PARA, NE PETROL!
ANLADIN MI AVAREL!!

3 YIL SONRA...

3 YIL OLDU KASABA HALA NASIL DİRENYOR!

PARAYI NERDEN BULUYOR BUNLAR?! 7 ILDIRACAĞIM!!

COOO... BU AT HIRSIZINI KASABAYA PARA VE ALTIN SOKARKEN YAKALADIK!

AVARELİN ADAMIYMIŞ!

NASI YAA?!?

AVAREEL!

SALAK AVAREEL!! SENİ ÖLDÜRECEĞİM!

AMA COOOOO
7OK RÜSVET
VERDİLER!

Neo-liberal Ekonomi Politikaları, Sinema Endüstrisi ve Özgür Sinema

Caner Ekemen

“Filozoflar, bugüne kadar dünyayı çeşitli şekillerde yorumlamakla yetindiler. Oysa ki asıl olan onu değiştirme eylemidir.”

Karl Marx

Fransız Yeni Dalga akımının ünlü yönetmeni Jean Luc Godard, Türkçe’ye “Her Şey Yolunda” olarak çevrilen filminin jeneriğinde, filmin ekibinin ve oyuncularının adını, çek defterlerinin üzerine isimlerini ve altlarında ne kadar para alacaklarını yazarak, sinemanın ne kadar pahalı bir sanat, dahası bir sektör olduğunu anlatmıştır. Daha iyi nasıl anlatılabilir ki?

Bir film yapmaya kalktığımızda tabiri caiz ise daha “set” demeden taksimetreyi açarsınız. Fikir kaleme alınmaya başlandığı anda senaristin yazdığı her kelimenin TL bazında bir karşılığı vardır -ya da artık hangi ülkenin para birimi kullanılacaksa.- Ödeme sırası zaman zaman değişse de silsile en iyi ihtimalle şu şekildedir; Senarist: 50.000, Yönetmen: 100.000, Görüntü Yönetmeni: 75.000, Sanat Yönetmeni: 50.000, ışık, ses, kurgu, laboratuvar, müzik vs. Henüz oyunculara gelmedik bile. Oyuncular popülaritelerine göre bir kaşeye sahiptirler. Saydıklarımızın topundan daha pahalı olabilirler. Bununla birlikte, ulaşım, konaklama, yemek masrafları, P&R çalışmaları, filmin kopya adedi ve dağıtımını. Yani her biri ayrı uzmanlık alanı onlarca birim ve yüzden fazla çalışan, fikir aşamasından salonlara gelene kadar taksimetredeki rakamı katlar ha katlar.

E hal böyle olunca da bir sanattan mı, bir sektörden mi yoksa ideolojik bir mekanizmadan mı söz edildiği anlaşılmaz hale gelir. Söz konusu sinemaysa bu sınırlar hep iç içe demektir. Şiir yazdığı için batan bir şair hatırlamıyorum mesela. Ya da bir tablo yaptığı için piyasaya dört yüz bin lira borcu olan bir ressam. Ama etraf filmi izlenmediği için bankaların peşinde olduğu yönetmenlerle, yapımcılarla dolu.

Yazının konusu gereği, finale doğru cevaplamak üzere bazı sorular sormak istiyoruz. Kapitalist üretim ilişkileriyle bu kadar içli dışlı olan bir olgu, -hatta sektör, hatta endüstri- ne kadar sanat olarak adlandırılabilir ki? Eğer adlandırılabilirse ne kadar özgürdür? Yazının en başında sinemanın ne kadar sanat olduğu, sanatsa ne kadar özgür olduğu sorusunu ortaya atmamızdan dolayı bu yazının dramatik çatışmasının sanat ve zanaat arasındaki gerilim olduğu kanısına varılabilir. Ancak izleğimizi takip etmenizi öneririz. Zira tüm klasik yapıtlar filmlerdeki gibi bizim de mesajımız yazının fiinalinde gizli.

Film Endüstrisi ve İdeoloji

Sanatın ideolojilerden bağımsız olduğunu söyleyenin vay haline! Bildiğimiz anlamda sanat kavramının oluşumunda dahi, insan topluluklarının yaşam biçimleri, üretim ilişkileri, yaşadıkları topluma, döneme ait yönetim biçimleri ve kültürel kodları arasındaki bağdan söz etmek gerekir. Sanat eserinin ortaya

lemdir. Bu sebeple daha kendi başına bir endüstri olmamış olan sinema, doğduğu andan itibaren teknolojiye ve birçok endüstriye bağımlıdır. Bir film yapmak için her şeyden önce bir kameraya ve görüntünün kaydedileceği filme sahip olmalısınız. Bu da daha başında, optik, mekanik ve petrokimya endüstrisiyle organik bir ilişki demektir. Film üretimi için bir senaryoya ihtiyacınız vardır, doğal olarak da bir senariste. Hollywood gibi büyük film endüstrilerinde senaryo yazım işi bile birimlere ayrılmış, örneğin hikaye yazarı ayrı, diyalog yazarı ayrı, tüm bunları birleştirip senaryoyu oluşturan kişi ayrı, bitmiş senaryoyu revize edip çekimden sonraki son şeklini veren senaryo doktorları ayrıdır.

Sinemanın var oluş gereği endüstriyel olmasının ikinci önemli nedeni de, anlatım olanaklarının sınırsızlığı ve nesnel gerçekliğe en yakın illüzyonu yaratabilme gücüdür. Bu etkisi sinemanın aynı zamanda çok önemli bir ideolojik mekanizma olmasının da nedenidir. Gerçeği neredeyse tıpatıp, hatta bazen gerçekliği kışkırtacak kadar gerçeği yakalayan bir kopyasını defalarca yeniden üretebilmesidir. Bu anlamıyla kitlelerle neredeyse dolaysız bir etkileşim kurar. Özdeşliğin en güçlü olduğu anlatım biçimidir. Bu nedenledir ki, izlenirliği kolay olan hikayeler çok çabuk da tüketilebilirler ve kitleler tarafından çok çabuk kabul görürler. Dolayısıyla da sinema filmleri -özellikle tür sineması- oldukça karlı yatırımlardır. Bu karlılığın sürekliliğini sağlamak için kesenin ağzı açılır ve gerçeklik illüzyonunu yaratabilmek için atmosfer yaratma uğruna, gerekirse bir kasaba baştan aşağıya inşa edilebilir. Bu da beraberinde birçok sektörün sinema endüstrisi içinde var olması demektir. Marangozundan tasarımcısına, mühendisinden kurgucusuna, yazılım, bilişim, müzik, ses teknolojisi vb sektörlerle iç içe çalışır. Tüm bunlar elbette sadece muazzam karlılık oranları hesaba katılarak yapılmaz. Aynı zamanda sistemin yeniden ve yeniden kültürel olarak üretimi gibi bir misyonu da üstlenmiş olur sinema endüstrisi.

Üçüncü büyük neden -ki bizce en önemli neden- bu sonucunda gizlidir. Gerçekliğin bu kadar kusursuz bir biçimde yeniden üre-

timi, milyonlarca izleyiciyi manipüle etmek için muazzam olanaklar sunar. Bu sebeptendir ki kitle iletişimi, dünyanın en büyük üçüncü sektörüdür ve sinema bunun en önemli unsurudur. Diğer büyük sektörlerin uyuşturucu ve silah sektörleri olduğu düşünüldüğünde, endüstriyel sinemanın dünyanın geleceğini belirleyen ekonomi ve kültür politikaları için önemi daha da anlaşılabilir olur. Bu üçüncü neden yıllarca Amerika Birleşik Devletlerinin dünyayı süper güç olarak nasıl yönettiğinin de en önemli sırrını vermektedir. Yıllarca Vietnam Savaşı'nı Amerika'nın kazandığına inandık. Oysa Amerika Birleşik Devletleri bugüne kadarki hiçbir savaştan başlı başına bir zaferle çıkmış değildir. Gözlerinden ışın saçan ve pelerin takan doğaüstü güçlere sahip tüm kahramanlar Amerika'dan çıkmaktadır. Tüm üstün ırkları toplamış bir ulustur Amerika. Vatandaşlarına dünyanın hiçbir bölgesinde dokunulmaz. Ana karakter "Ben Amerikan vatandaşiyim." dedi mi, olay bitti demektir. Belki el üstünde tutulmaz ama en kötü ihtimalle kimse dokunamaz. Tüm Amerikan vatandaşlarının diplomatik dokunulmazlığı vardır zira. Hala dokunmakta ısrar eden olursa bedelini fena öder. Rambo gelir hepsinin hakkından. Sınırın ötesine asla çıkmamak gerekir. Zira babamızın, ailemizin belirlediği sınırları aşarsak Jaws kapabilir. Uyarılara uymayıp ormana dalarsak, 59'dan beri kimsenin girmediği korulukta karnımıza balta saplanır. İlk sevişen her zaman ilk ölür. Özgür kadınlar her zaman yuva yıkan kadınlardır. Famme fataledir onlar. Hain, sinsi ve sonunda cezalandırılacak olanlardır. Oysa evinde oturup örnek anne, örnek eş olmalıdırlar. Bu kurala uyarırsa başına en kötü iş bile gelse -Orson Welles'in Touch of Evil filmini anımsayalım- kahraman koca tarafından kurtarılarak ödül-

lendirilir. Amerikan adaletine daima güvenilir. Her ne kadar çürümüş olsa dahi, temiz kalmış tek bir yürek bile Amerikan toplumunu yaratan ilkelere sahip çıkarak adaleti tecelli ettirir. Er ya da geç. Tarihte de gelecekte de, hatta hiç var olmamış fantastik atmosferlerde de genel kurallar değişmez. (Neredeyse tüm western filmleri, Star Wars ve benzeri bilim kurgu filmleri, Yüzüklerin Efendisi gibi fantastik filmler örnek olarak verilebilir.) Öykü kurulumunun temel ilkeleri de. Çünkü sistem ezeli olduğu gibi ebedidir de. Bu koşul ön kabul görmeli ve her ne izlenecekse öyle izlenmelidir. Film endüstrisi, kapitalist sistem ve ideoloji arasındaki ilişki bu denli güçlüdür işte. Bu yüzden örneğin bir otomotiv fabrikasında nasıl fordist, post fordist vb. üretim şekillerinden, bant sisteminden bahsediyorsak benzer bir iletişim ağından ve üretim şeklinden sinema için de bahsetmek yanlış olmaz. Üretim aşamasından dağıtım aşamasına kadar -ki dağıtım tekelleri bu endüstrinin kilit noktasındaki esas patronlardır- sinema bir endüstridir. Hangi filmin çekileceğine, hangisinin hangi salonda kaç hafta gösterileceğine bu tekeller karar verir. Bu yüzden uluslararası dev dağıtım tekelleri işlerini şansa bırakmazlar ve örneğin Türkiye'deki salonları kendilerine bağlarlar. AVM'lere hapsederler. Böylelikle kendileri için yeterli sayıda -ama daha fazlası değil- tüketiciye ulaşırlar, ya da bağımsız kalmaya çalışan salonları serbest piyasa ekonomisinin insafına terk eder, büyük bir keyifle yok oluşlarını izlerler. Yani piramidin başında bir ülke sinemasının topyekun yok oluşuna rağmen kendi varlığını sermayesini katlayarak arttıran dağıtım tekelleri vardır. Çok değil altı büyük dünya devi.

Dağıtım ağını ve P&R çalışmalarını da salon işletmeciliğiyle birlikte sinema endüstrisine dahil ettiğimizde yüz binlerce hatta milyonlarca çalışanın ekme yediği bir sektör ve tüm dünyayı etkisi altına almış ekonomik bir değerden söz ediyoruz demektir. Bu da beraberinde bu sektörün ülke ekonomileri ya da ekonomi politikalarına göbekten bağlı olması anlamına gelir. Bir ekonomik kriz her sektör gibi sinema endüstrisini de kısıp alır. Bir buhran her alan gibi bu alanı da derinden sar-

sar. Örneğin devlet, kapitalist serbest piyasa ekonomisinin genel ilkelerini korumak adına bazı önlemler aldığında, bazı sektörlerde sübvansiyonlar sağladığında ve serbest piyasanın ilkelerinden az da olsa geri adım atıp devletçi -Keynesçi- politikalar güttüğünde bundan sinema endüstrisi de nasibini alır. Uluslararası tekelere karşı ulusal sinemalar desteklenir, vergiler azaltılır, sinema salonları çeşitli kısıtlamalarla yerli yapımlara daha fazla yer vermek durumunda kalırlar. Büyük dağıtım tekelleri sadece belirli sayıda filmle bu salonlarda vizyon bulabilir. Bunun gibi bir dizi önlem, dönemin ekonomi politikaları doğrultusunda sinema sektörüne de uygulanır. Terside doğrudur. Bu ekonomi politikalar kapitaliste ağır gelmeye başlayınca, devlet küçültülmeye gidilir. Kamburlarından birer birer kurtulur. Yani "neo-liberal ekonomi politikaları" serbest piyasa ekonomisiyle birlikte dayanabilenin ayakta kaldığı, direnemeyenin yok olduğu ve büyük bir tekelleşmenin hakim olduğu bir yönelim olarak kendini dayatır. Neo-liberalizm sinema endüstrisi için de, diğer sektörler için ne ifade ediyorsa aynı şeyi ifade etmektedir.

Neo Liberal Ekonomi Politikaları ve Sinema

1929 Büyük Buhran denilen dünyayı kasıp kavuran ekonomik altüst oluş sürecinin en dolaysız sonucu, Avrupa'nın göbeğinde yükselen faşizm ve girişilen Pazar kavgasının yarattığı paylaşım savaşıdır. Bunun da doğrudan birkaç sonucu oldu diyebiliriz. Dünyanın azımsanamayacak bir kısmının sosyalizme geçmesi, büyük bir yıkım yaşayan Avrupa ekonomilerinin büyük bir dönem dışa bağımlı hale gelmeleri, dolayısıyla ulusal ülke ekonomilerini koruyucu bazı önlemler almaları -Keynesçi Ekonomi Politikaları gibi- bu sonuçlardan bazılarıdır. Eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçların tamamen devlet tarafından karşılanması, çalışma koşullarının düzenlenip belirli kurallara bağlanması, sosyal güvenlik ve demokratik hakların bir kapitalist ülkeden beklenenden çok daha fazla genişletilerek tanınması gibi hamleler yapmaları yine bu buhran sürecinin, savaş sonrası yeniden yapılanma çabalarının sonucudur. Amerika

Birleşik Devletleri'nin bu iki dünya savaşından ve bunalımlardan güçlenerek çıkması, sosyalizmin prestijinin dünya ölçeğinde artması yine bunalım sonrasının sonuçlarıdır. Bu sonuçlardan en önemlisi de dünyanın kapitalist ve sosyalist blok olarak hem düşünsel hem de politik olarak ikiye ayrılmasıdır. Kapitalizm için sosyalist blok, her zaman Demokles'in kılıcı misali ensesinde biten bir tehdit olmuştur. Ve reel sosyalizm çatlaklar vermeye başlayana kadar bu süreç böyle devam etmiş, serbest piyasa ekonomisini benimsemiş toplumlar bir türlü o kadar da serbest olamamışlardır.

Yazımızın temel çatışması ekonomik değerlendirmelerden çok, bunun kültürel yansımaları özellikle sinema alanındaki yansımaları, kısacası ekonomi politiği olduğu için metni iktisadi terimlerle, kalkınmacı ekonomiler ve neo liberal ekonomi politikaların bilimsel bir karşılaştırmasıyla boğmayacağız. Sadece temel farklarına değinmekle yetineceğiz, ancak iki ayrı dönem arasındaki siyasal farklılıktan ve bunun toplumsal yansımalarından kısaca söz etmek gerekir. Bunların da bir yansıması olarak gelişen sanat akımlarından, sinemanın bu süreçte nerede durduğundan bahsetmek gerekir.

David Fincher'ın "Benjamin Button'ın Tuhaf Hikayesi" adlı filminde Amerikan ekonomisinin nasıl olup da dünyanın en önemli ekonomisi haline geldiğiyle ilgili küçük ama önemli bir ayrıntı bulunmaktadır. Hikayenin temeli bunun üzerine kurulu değildir, ancak Fincher bu filmle bir taraftan savaş ekonomisinden Amerika'nın nasıl nemalandığını küçük ayrıntılarla anlatır. Benjamin Button'ın babasının küçük bir düğme dükkanı varken savaş dönemleri sonrasında nasıl büyük bir düğme fabrikası sahibi ve alanında tekel olduğunu açıklar. Baba, askeri uniformalar için düğme üretmeye başlamış ve ülkenin önemli sermayedarlarından biri haline gelmiştir. Benjamin Button'ın soyadı olan buton kelimesi "düğme" demektir. Bu hikayede geçen küçük ayrıntı, dünya ekonomilerini ve yakın tarihi belirleyen en önemli olgudur aslında. Sinema endüstrisi için de durum daha farklı değildir. Bu anlamıyla sinema ile neo liberal ekonomi

arasında bir ilişki kurmadan önce, Keynesçi politikalarla bu bağlantıyı kurmak daha doğru olacaktır.

Avrupa iki dünya savaşı sonrası ciddi altüst oluşlarla uğraşırken, Amerika'da, Hollywood'da sinema endüstrisi, tüm bu savaş koşullarından uzakta, sessiz sedasız, ama çok güçlü bir şekilde gelişmeye başladı. Özellikle bunalımın olumsuz sonuçlarını azaltmak için yer altı ekonomisiyle sinema arasında sıkı bir bağ kuruldu. Aynı zamanda savaşın sonlarına doğru da olsa çeşitli cephelerde savaşa katılan Amerikan askerlerinin kahramansı hikayeleri, geride kalan eşlerinin toplumsal hayata katılma zorunluluklarından kaynaklı erkek ege men sistemin temellerinin sarsılması sonucu ortaya çıkan aile filmleri gitgide tür sinemasının gelişmesinde katkı sağladılar. Avrupa paylaşım savaşlarıyla, faşizme karşı verdiği mücadeleyle uğraşırken kendi sineması endüstrileşememiş ama Amerikan sineması daha sonra tüm Avrupa sinemasını boyunduruğu altına alacak şekilde tartışmasız egemenliğini ilan etmiştir. Amerika'nın sağladığı, politik sorumlulukları beraberinde getiren ekonomik yardımlar, krediler tüm Avrupa'nın siyasal bağımsızlığını yok edecek kadar büyük yaptırımlar içermektedir. Savaştan çıkmış, büyük bir yıkımın, insani bir trajedinin travmasını taşıyan Avrupa toplumunun yardımına biri ekonomik diğeri kültürel iki şey koşar. Bunlardan ilki 1936'da temel ilkeleri şekillenen Keynesçi makroekonomik, devlet müdahalesini kaçınılmaz gören ekonomi politikaları, diğeri ise salonları dolup taşıran Amerikan filmleridir. (Okuyucuya Cinema Paradiso filmini öneririz) Amerikan film endüstrisi dış pazara, kendi iç pazarına pazarlandığından çok daha fazla film pazarlamaya başlamıştır. 50'lere gelindiğinde Avrupa'lı sinemacılar bu gidişat için devlet müdahalesini de içeren önlemler, çözümler üretmeye başladılar. Yukarıda saydığımız bazı önlemler, vergilerin azaltılması, batan filmlerin devlet garantisine alınması, salonlarda yerli yapımlara daha fazla yer verilmesi gibi zorunlulukların getirilmesi, ülke sinemalarının Amerikan filmleriyle rekabet edebilme olanaklarını sağlamış, belki bir endüstri değil ama, kendi dili,

anlatım olanakları olan birçok sinema akımının ortaya çıkmasına önayak olmuştur. İngiliz işçi sınıfının gündelik sorunlarını işleyen İngiliz Özgür Sineması bunlardan biridir. Kameranın sokağa çıkabilmesi, omuza alınabilecek kadar küçülmesi ve teknolojinin gelişmesiyle, stüdyolar olmadan gerçek mekanlarda film çekilebilme olanağının yakalanması film maliyetlerini düşürmüş, daha fazla yapımçı, daha fazla yönetmenin kendi ülke sınırlarında film çekip, kendi izleyicilerine hatta sınır dışına film izletme şansı yakalamalarını sağlamıştır. Örneğin İtalyan Yeni Gerçekçi Sineması tam da bahsi geçen durumun bir ürünüdür. Ancak tüm bu ülke sinemaları içinde birisi vardır ki hem biçim olarak, hem içerik olarak, hem de üretim şekli olarak tüm diğerlerinden ayrılmaktadır. Başta da atıfta bulunduğumuz Fransız Yeni Dalga akımı, sinemada modernizmin doruğu olarak, avangart sinemanın çitasını yükseltmiş, hatta tüm dünyada ülke sinemalarını, özellikle de avangart sinemacıları peşinden sürüklemiştir. Yakın zamanlarda Latin Amerika'da şekillenen Yeni Sinema veya Gerilla Sineması, film yapma ve dağıtma olanaklarını zorlayarak, sinemanın endüstriyle olan bağına ciddi darbeler vurmuşlardır. Elbette bilinen anlamda klasik estetik anlayışından ödün vererek ya da bilinçli olarak klasik estetik anlayışın karşısında başka bir estetik anlayış koyarak...

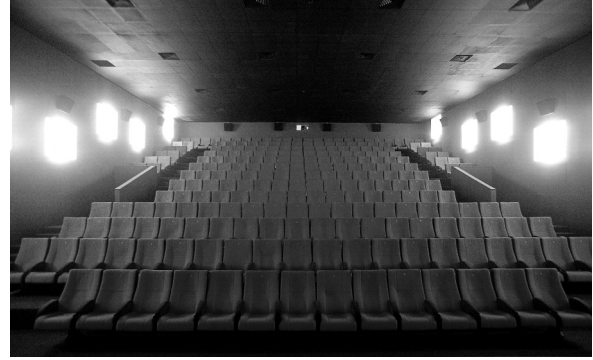
60'ların ortalarından başlayarak 70'ler boyunca, dünya oldukça karışık bir dönemden geçti. Emperyalist-Kapitalist sistem, ekonomik krizlerle birlikte politik sorunlarla, tüm dünyada yükselen ulusal bağımsızlık mücadeleleri ve sosyalizm tehdidiyle boğuşmak durumundaydı. Bir yandan yeni pazarlar bulmak, öte yandan kendi merkezlerinde yeni krizlere yol açmamak için, bağımsız ülkelerin iç politikalarına müdahalelerde bulundular. Kapitalist merkezlerinde uygulayamadıkları neo-liberal politikaları, örneğin, Arjantin, Şili, Brezilya gibi Latin Amerikan ülkelerinde ve Türkiye'de uygulamaya koyuldular. Bunun anlamı şuydu: mevcut ulus devlet yapısını ve bu ülkelerdeki karma ekonomik yapıyı dağıtıp uluslararası tekellerin kontrolüne devretmek. Özelleştirmeler yoluyla devletin

kontrolünde olan üretim alanlarını sermayedarlara peşkeş çekmek. Bunu da sadece ekonomi politikalarıyla değil, aynı zamanda siyasi tedbirler olarak yapabilirlerdi. Bu sebeple, neo-liberal politikaların kapitalist ülkeler ya da bu ülkelerin işçi sınıfları için taşıdığı anlamla, üçüncü dünya ülkelerinin ve bu ülkelerin halkları, işçi sınıfları için taşıdığı anlam farklıdır. 70'li yıllar için kapitalist merkezlerde neo-liberal politikalar, yaşanan iktisadi krizi aşmanın bir yolu, bazı sektörleri devlet garantisinden çıkarıp, bazılarını hala devlet garantisinde tutabilmenin (finans sektörü, bankacılık sektörü, otomotiv sektörü gibi) bir yoludur. Sistemin devamını sağlamanın bir yoludur. Elbette kendilerine bağımlı ülkeler, ekonomiler yaratarak. Var olanların sayısını arttırarak. Bu politikaların dünyanın geri kalanı için anlamı ise şudur; iç karışıklıklar, darbeler, yaratılmış tüm ekonomik, politik, kültürel değerlerin ve kazanımların tahribi ya da yok olması, işkenceler, katliamlar, yıkım!

Türkiye'de bu süreç ancak kademeli bir şekilde uygulanabildi. Belki de en önemli sebebi Kemalizm'in bir devlet ideolojisi olarak toplumun geneline nüfus edebilmesidir. Hatta komünist partileri bile ideolojik olarak etki altına alabilen gücüdür. Bu ayrı bir tartışmanın konusu olduğu için şimdilik sadece küçük bir not düşelim. Ama bir gerçek var ki neo-liberal politikalar bu coğrafyada iki darbe, bir post modern darbe, onu izleyen bir kaos ve yer altı siyaseti gibi bir süreç sonrası ancak kısmen istikrarlı bir şekilde uygulanabiliyor. Türkiye'nin özellikle 60'ların sonlarından beri yaşadığı çalkantılı siyasi atmosferine baktığımızda tartışmasız uluslararası sermayenin

ekonomik politikalarına uyum sürecinden söz etmeliyiz. Coğrafyamızın kültürel kodları ve yapısı bir yana dursun, sermaye ile üretici güçler arasındaki temel çelişkinin derinleştiği dönemler, devlet mekanizmasının ve onun piyasaya olan müdahalesinin sınırlandırılmaya çalışıldığı 70'ler ve 80'ler boyunca, neo-liberal ekonomi politikalarının emperyalizme büyük bir bağlılıkla uygulanmaya çalışıldığı dönemler olmuştur. Bunun karşısında toplumun geliştirdiği refleksi incelemekte ve klasik şablonist yaklaşımların dışında da -örneğin toplumun zihinsel yapısının önemli bir faktör olarak göz önünde bulundurulduğu- başka açılardan bakmakta yarar var. Bu konu da şimdilik köşede dursun. Birbirini tamamlayan iki süreç olarak iki darbe dönemini değerlendirdiğimizde, sadece iç karışıklıkların ve politik gelişmelerin darbe süreçlerini hazırladığını söylemek eksik bir yaklaşım olacaktır. Adım adım uluslararası sermayeye bağımlı hale gelen Türkiye ekonomisi, çelişkilerin keskinleştiği, sınıfsal reflekslerin arttığı, toplumsal muhalefetin güçlendiği bir dönemde, bağımlılık ilişkisini sürekli hale getirerek sisteme entegre olmaya çalıştı. Ancak bu o kadar da kolay olmayacaktı. Hem sistemin yapısal bunalımları yeni krizleri -74'teki petrol krizi gibi- tetikleyecek, hem de hesapta olmayan oyunbozanlar toplumsal muhalefeti radikal bir biçimde örgütlemeye başlayacaktı. Çare askeri bir darbeye gelecekti. İlk darbe bu büyük itirazı frenlemeye yetmeyince bir on yıl sonra daha ciddi bir askeri müdahale yaşayacaktı Türkiye. Birkaç yıl cunta hükümeti sonrası, kendini Menderes Hükümetinin devamı olarak konumlandıran bir hükümeti başa geçirecekti. Liberalizmin pervasızca saldırıları bu dönemde güç kazandı. Özal dönemi, tüm dünyada eş zamanlı olarak neo-liberal politikaların her anlamıyla uygulanmaya konduğu yıllar olacaktı. Aynı dönemde özelleştirmeler hız kazanacak, o zamana kadar yaratılmış olan örgütlülükler dağıtılacak, serbest piyasa ekonomisinin kuralları kendinden önceki karma ekonomi modelini yerle bir edecekti. Bu yılları özetleyecek olursak, Margaret Thatcher, Ronald Reagan ve Turgut Özal demek kafi gelecektir. Özellikle Thatcher'ın "Londra'da yaşamak bir ayrıcalıktır. Burada yaşayacaksınız bedelini ödemek zorundasınız." diyerek Londra'daki ulaşımı özelleştirmesi ve ücretlerde anormal bir artış yapması, devletin serbest piyasa ekonomisine müdahalesinin minimuma inmesi derken ne kastedildiğini net bir şekilde açıklar sanıyoruz.

Bir ekonomi olarak sinema endüstrisi de durumdan nasibini alacaktı elbette. Bir soru soralım, bir ülkenin sinema endüstrisini, dahası bağımsız sinemasını, politik filmlerini yok etmek isterseniz ilk ne yaparsınız? Bağımsız sinemacıları tek tek tutuklayabilirsiniz mesela. İdam edebilirsiniz hatta. Ancak bir sonraki kuşak çok daha radikal bir dille karşınıza dikilebilir. Film yapmalarını yasaklayabilirsiniz. İran sinemasını özellikle Jafar Panahi'yi anımsayalım. Özellikle de yönetmen olarak kendi adının geçmediği son filmini. Ev hapsindeki ve film çekmesi yasak olan bir yönetmenin yazdığı ama çekmesinin yasak olduğu filmi senaryosunu izleyiciye anlatma çabasını anımsayalım. Film yapamama üzerine bir belge film... Yasaklar da tek başına çözüm değil. Birçok masraflı yöntem denenebilir. Ancak en sağlamı, o ülkenin salonlarını ele geçirmektir. Tekelleştirmektir. Bir taşla birçok kuş vurmaktır. Yaptığınız filmi izletecek salonlar bulamazsanız, o filmi çekmenin bir anlamı kalmayacaktır. Bu anlamıyla salonlar uluslararası dağıtım tekellerinin elinde olduğu sürece tehlike yok gibidir. Bu iş aynı zamanda oldukça karlı bir iştir. Filmlerinizi uluslararası dağıtıma rakipleri daha baştan eleyerek sokarsınız. Böylece birçok sinemaseveri belki kaybedersiniz ama sadık *eğlencelik film* seyircilerinin çoğunu da garantilemiş olursunuz. Dolayısıyla daha başta dediğimiz

gibi pahalı, üretilmesi güç, dağıtılması daha güç olan bir sektörde yine baştan dediğimiz gibi büyük patronların dağıtım tekelleri ve büyük stüdyolar olduğu bir sektörde, sektörün devleriyle aynı kulvarda aşık atamazsınız. Uluslararası sermaye düzenine göbekten bağımlı bir ekonominiz var ise bu çok daha güçtür. Türkiye sinemasının tarihine bakıldığında, uygulanan ekonomi politikalarıyla sinema sektörü arasındaki bağ çok daha net ortaya çıkacaktır. 60'lı yıllarda yılda 200 civarı film çeken, yetmişli yıllarda 298 filmle kendi rekorunu kıran ve ciddi bir endüstri olma yolunda ilerleyen Türkiye Sineması, 80'lerin başlarında 68 film, sonlarına doğru biraz daha artan film sayısında seyretmiştir. Elbette bunda darbe dönemlerinin büyük etkisi vardır. Ancak sadece film sayısına değil aynı zamanda izleyici sayısına baktığımızda 1978 yılında 58,2 milyon olan yerli film izleyici sayısı, 1994'te 0,3 milyona kadar gerilemiştir. Değişen ekonomik koşulların elbette etkisi vardır. Kademeli olarak önce VHS döneminin, sonra da özel televizyonların etkisi de önemli ölçüdedir. Ancak dönemler incelendiğinde görülecektir ki yabancı film izleyicisi aynı oranda düşmemiştir. Bu sayı 1978'de 22,5 milyon iken, ancak 1992'de 10,1 milyona kadar gerilemiştir. Çünkü sinema salonlarında Amerikan dağıtım tekellerinin hakimiyeti, yerli filmlerinin hem sayısını, hem izleyici oranını hem de kalitesini etkilemiştir. Neo-liberal ekonomi politikaları, gittikçe yoksullaşan bir toplum yaratmakla kalmamış, gittikçe yoksullaşan, daha emekleme aşamasındayken yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan bir sinema endüstrisi yaratmıştır. Oysa 60'larda birçok yönetmenden, Türkiye Sineması'nda Milli Sinema, Devrimci Sinema, Toplumcu Gerçekçi Sinema, Halkçı Sinema gibi akımlardan söz etmek mümkündür. Kendi nüfusunun çok daha fazlası bir sinema izleyicisiyle -o da kayıtlı izleyici- gelişen bir sinemadan söz etmek mümkündür.

Özellikle 90'ların başında Sovyetler Birliği'nin dağılması, sosyalizm tehdidinin grece ortadan kalkması sonrası daha da pervasızlaşan neo-liberalizm, sinema endüstrisi için Amerikan dağıtım tekellerinin koşul-

suz şartsız hakimiyeti anlamına gelmektedir. Günümüze gelindiğinde durum daha da vahimdir. Günümüz Türkiye'sinde var olan salonların %70'i, tek bir tekelin kontrolindedir. Yerli dağıtım firmaları bir bir kapanmakta, nitelikli filmler sinema salonlarında kendilerine gösterim şansı bulamamaktadır. Bağımsız sinemayı desteklemek için yaratılan film festivalleri, bir festival ekonomisi yaratmış, "festival filmi" deyimi sinema üreticilerinin diline dolanmıştır. Yani yönetmenler derdini anlatmak için değil, festivallerin genel eğilimleri doğrultusunda büyük ödülleri kapmak için film üretir olmuşlardır. Sinema sektörünü ve bağımsız yapımcıları desteklemek için kurulan Sinema Genel Müdürlüğü, gittikçe egemen ideolojinin dışına çıkmayan filmleri destekleyen bir konuma gelmiş, her ne kadar destek miktarını yıldan yıla arttırsa da, geleneksel yapıyı eleştiren yapımları bu ağın içine almamaya özen gösterir olmuştur. Hatta Aile ve Sosyal Bakanlıkla bir protokol imzalamış, geleneksel aile yapısını öven filmlere öncelik tanınacağını deklere etmiştir. Birer ikişer kapanan yazlık sinemalar, en azından filmlerin ikinci vizyonunu izleme şansına erişen seyircinin elindeki son olanağında elinden alınmasına yol açmış, az da olsa bağımsız kalmaya çalışan salonların da yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olması sonucu sinemaya gidip film izlemek artık iyiden iyiye bir ayrıcalık durumuna gelmiştir. Bu koşullarda hala endüstriyel film yapmak akıl karı olmasa gerek. Zira Türkiye, ilk filmi çeken yönetmenler çöplüğü haline dönüşmüş, ilk film sonrası ikinci sinema filmi yapan yönetmen sayısı her yıl daha da azalmıştır. Neo-liberal ekonomi politikalarının hem seyirci için hem yapımcı için hem de sinema sanatçıları için karşılığı tam bir yıkımdır.

Başından beri değindiğimiz tüm bu süreçler ve olgular değerlendirildiğinde şimdi tekrar soralım: Kapitalist üretim ilişkileriyle bu kadar içli dışlı olan bir olgu, -hatta sektör, hatta endüstri- ne kadar sanat olarak adlandırılabilir? Eğer adlandırılabilirse ne kadar özgürdür?

Özgür Sinema

Başta sorduğumuz şu soruyu hemen cevap-

layalım. Zira katharsisi geciktirmek de, en az erken katharsis kadar tehlikelidir. *“Kapitalist üretim ilişkileriyle bu kadar içli dışlı olan bir olgu, -hatta sektör, hatta endüstri- ne kadar sanat olarak adlandırılabilir? Eğer adlandırılabilirse ne kadar özgürdür?”* Kapitalist üretim ilişkileriyle bu kadar içli dışlı olan bir olgu sanat falan olamaz. Olsa olsa bir endüstridir. Her endüstri gibi o da egemen ideolojiye tabidir. Kapitalist hegemonyaya tabidir. Dolayısıyla kimse kimseyi kandırmasın, özgür falan da olamaz. Dünyanın en ciddi sorunlarını en radikal biçimde ele alan bir film yaptınız. Ancak filminizi Warner Bros dağıttı; geçmiş olsun. Kendi tabutunuza bir çivi de siz çaktınız. İstedığınız kadar iyi niyetli olun, anımsatalım; *“Cehenneme giden yollar iyi niyet taşlarıyla döşelidir.”* Filminizde modern sinemaya dair tüm kodları kullandınız. Özdeşleşmeye karşı yabancılaşma, katharsise karşı açık uç vb. Ancak filminizi Paramount Pictures aldı. Artık o film sizin mi hala? Hiç sanmıyoruz. Ha sipariş üzerine çekmişsiniz filminizi, ha sonradan pazarlamışsınız. Değişen hiç bir şey yok. Pazar ekonomisine arz talep ilişkisine göre değerlendirilecek bir ürün de siz sunmuş oldunuz o kadar. Dağıtamadığınız bir filmi üretmek ne kadar saçmaysa, filminizin dağıtımını üstlenmemek de bir o kadar anlamsızdır. Ya da yaptığınız işe sanat demekten vazgeçmeli, kendinizi de, seyirciyi de kandırmamalısınız. Sanatçı değil olsa olsa yanlış yatırım yapan bir tüccar olacaksınız. Zira ne Warner Bros ne de Paramount filminizi dağıtmak için sırada bekliyor. Yazının en başında atıfta bulunduğumuz Marx’ın sözünü anımsayalım. *“Filozoflar, bu güne kadar dünyayı çeşitli şekillerde yorumlamakla yetindiler. Oysa ki asıl olan onu değiştirme eylemidir.”* Hemen ardından da *“Yönetmenler, modern çağın filozoflarıdır.”* sözünü anımsayalım. Fazlasıyla düz bir mantık gibi gelebilir. Ancak dünyayı değiştirme eylemi içinde değilse bir yönetmen, cümlesi her ne olursa olsun, kendini tatmin etme eyleminin bir adım ötesinde olamayacaktır. Zira onu yorumlamak değil, asıl olan değiştirmektir. Özgür Sinema, tam da böyle bir yerde konumlanmalıdır. Sadece üretim anlamında değil, aynı zamanda tüketim süreci olarak da alternatifini yaratma çabasında olmak zorundadır.

Biçim ve içerik tartışmalarını böylesi bir varlık yokluk sorunsalında anlamını yitirmiştir. Üretim ve tüketim ilişkilerinde nasıl konumlandığı, seyirciye hangi yollarla ve nasıl sunulduğu bir filmin samimiyetinin sınındığı bir sınav gibidir. Zira yönetmenin filmi çekmek kadar, o filmi kitlelere ulaştırmak da sorumluluğudur. Sinemanın zincirlerinden kurtuluşunun ve özgürleşmesinin en önemli köşe taşıdır bu. Peki ne kadar mümkün?

Onur Ünlü, *“Sen Aydınlatırsın Geceyi”* adlı filmini her hangi bir dağıtım ağına vermeden, üstelik de birçok yerde DVD’den gösterim yaptı. Filmin gösterim organizasyonunu, Ünlü’nün izleyici kitlesi üstlendi. Ne kadar doğru bir hamle yaptı, film yapım bütçesini karşıladı mı, karşılamadı mı? Bu tartışılır. Ancak tartışılmayacak bir şey var ki, o da radikal bir biçimde, sinema filmlerinin dağıtım koşullarına karşı durmuş olmasıdır. Bir filmin tek dağıtım olanağının, tekeller yardımıyla sinema salonlarına girmek olduğu ön yargısını kırmış olmasıdır. Dikkate değer bir çaba. Özgür Sinemanın çıkış yolu belki de budur. Tıpkı bir tiyatro oyunu gibi, bir filmin turne yapması, izleyiciyle filmin üreticisinin gösterimlerde söyleşiler düzenlemesi ve seyircinin karşısına dolaysız yoldan çıkması mümkündür. Böylelikle hem dağıtım tekellerinin işine çomak sokulur, biçim ve içerik olarak arz talep ilişkisinin dışına çıkılır, hem de izleyicinin kafasındaki yıldız oyuncu, erişilmez sanatçılar imajı yerle bir olur. Seyirci ve sinema emekçileri arasındaki duvar kalkmış olur. Zira günümüzün teknolojik olanakları düşünüldüğünde film yapmanın maliyeti, oldukça düşmüştür. Önemli olan filmi yapmak değil, dağıtabilmektir. Dağıtım firmaları yerli yapım bağımsız filmleri ya dağıtmamakta, ya da az sayıda kopyayla, iyi gişe yapacağı garanti ticari filmlerin yanında eşantıyon olarak vizyona sokmaktadır. O da sinemanın en az sayıdaki salonunda ve bir iki hafta. Örneğin Recep İvedik 350 kopyayla vizyona girerken, bağımsız bir yönetmenin her hangi bir filmi maksimum 50 kopyayla salonlara dağılabilmektedir. Bu da filmlerin rekabet olanağını neredeyse sıfır noktasına çekmektedir.

Günümüz özgür filmlerinin en büyük so-

runu vizyon bulamamak dedikten ve çözümün kendi filminin dağıtımını da üstlenmek olduğunu söyledikten sonra aklınıza hemen şu soru gelecektir. Madem salonların büyük çoğunluğu tekellerin elinde peki bu filmleri nerelerde göstereceğiz? Örneğin herhangi bir sivil toplum kuruluşunun her hangi bir salonunda, bir sendikanın toplantı odasında, herhangi bir yerel yönetimin benzer etkinliklerinin yapıldığı bir etkinlik alanında, parklarda, bahçelerde, kahvehanelerde ya da düğün salonlarında... Yani gösterim yapılması istensin yeter, izleyicinin olabileceği her yerde gösterilebilir filmler. Fahiş fiyatlarla gösterilmesi de gerekmiyor, eğer tek dert filmin gişe kaygısı değilse. Özgür Sinema, gösterim olanakları konusunda da özgür olmalıdır çünkü. Gişe kaygısıyla değil, derdini anlatma kaygısıyla yapılmalıdır. Biçim ve içerik yönünden özgürlüğü sağlayacak yegane şey, tüm diğer kaygıları bir kenara bırakabilmekte gizlidir.

Özgür sinema herhangi bir destekleme kurulundan gelecek finansı beklemeyen sinemadır. Kendi yapım olanaklarını yaratmaya çalışan sinemadır. Elbette ki bir film çekilebilen en iyi koşullarda çekilmelidir. Ancak koşulları iyileştirme adına hikayesinden, mesajından ödün verecekse çekilmesin daha iyi. Sun Tzu, "Savaş Sanatı" adlı kitabında, "Savaşa girmek için en uygun koşullar beklenmemelidir." demektedir. Federico Fellini'de "Her film biraz eksiktir." der ve ekler, "tıpkı hayat gibi." Özgür Sinemacı nasıl bir tavır takınacaktır.

Özgür mü kalacaktır yoksa egosuna yenik düşüp eksikli bir şey yapmaktansa hiç yapmamayı mı tercih edecektir? Yanıtı size bırakalım. Ancak bizce biçim tek başına bir şey ifade etmemektedir. Her hikaye kendi estetiğini yaratır. Her durum kendi olanaklarını yaratır. Yeter ki aranıp bulunmaya çalışılsın. Özgür sinema, neo-liberal ekonomi politikalarına karşı bir önceki dönemin karma ekonomik politikalarını savunmaz. Zira her ikisi de sistemin devamı için gerekli olan dönemsel politikalarıdır. İki arasında tercih yapmaz. Bu anlamıyla kamu kurumlarından gelen desteğin kısılması ya da arttırılması değildir temel

çelişkisi. O desteği almak için eğilip bükülmez. Resmi ideolojiler önünde boyun eğmez. Aksi taktirde özgür olmaz.

Özgür sinema milyonlara ulaşma uğruna içeriğinden ödün de vermez. Lafını esirgemez, otosansür yapmaz. Milyonları hedefler, ama evrensel dili yakalama uğruna yerel kodları es geçmez. Çünkü yerel kalmaktan gocunmaz. Küresel sermaye küresel merkezler yaratır. Borsa merkezleri, moda merkezleri, kültür-sanat başkentleri, sanayi bölgeleri, finans-kapital merkezleri yaratır. Bazı endüstrileri belli bölgelerde toplar. Los Angeles, İstanbul vb. sektör baş şehirleri sinema için böylesi endüstri bölgeleridir. Oysa ki sinema her yerde ve herkesin uğraşabileceği bir sanattır. Özgür sinema küreselleşmeye karşı yerelliği savunabilen sinemadır. Bir film milyonları hedeflese de ulaşmayabilir, ancak farklı bölgelerde çekilmiş onlarca film, kendi bölgelerinde binlere, on binlere ulaşabilir. Michel Gondry; "Be Kind Rewind - Lütfen Başa Sarın" filminde, küçük bir mahallede film çekip sonunda da galasını yapan iki kafadarın hikayesini anlatmıştır. Film, bölge halkının da katkılarıyla çekilip gala günü hep birlikte izlenir. Gondry filminde yerel kalmaktan çekinmeyin demektedir.

Özgür Sinema kolektiftir. Belli bir amaç için bir araya gelmiş gönüllülerden oluşur. Üretim biçimi de, dağıtım biçimi kadar özgür değilse, özgür sinema diye bir şeyden söz etmemek gerekir. Yapım, dağıtım, eğitim ve yeni kadroların düşünsel ve pratik eğitimleri Özgür Sinema'nın sorumluluğudur ve bunun en iyi yolu, aynı zamanda atölye çalışmaları yaparak en azından bilinçli sinema izleyicisi yaratmaya çalışmaktır. Dolayısıyla kuramsal çalışmalar da yapandır özgür sinemacı.

Bu sebepledir ki, bağımsız sinema, yeni sinema, devrimci sinema terimlerinden kaçındık bu yazıda. Özgür Sinema tabirinin kullanılmasının en önemli sebebi, Özgür Sinema'nın gördüğü tüm yanlışlara itiraz ediyor ve çözüm yolları konusunda çeşitli yöntemler sunuyor olmasıdır. Eğer eleştirilecek bir şey var da özgür sinemacılar bunu eleştirmiyorsa, özgürlük rafa kalktı demektir. Bu yüzden Özgür Sinema, dünyayı yorumlayan değil, onu değiştirme eylemi içinde olan sinemadır.

Sürgünde İki Adam, İki Karikatürist, İki Kardeş

Arka kapakta çizimini gördüğümüz karikatürist Mana Neyestani ile Vida Movahed vasıtasıyla tanıştık. Vida Movahed, geçtiğimiz ay İran'da çıkan ayaklanmanın simgelerinden biri haline gelen genç bir kadın... Biz onu çıktığı trafoda başörtüsünü çıkarıp elinde dalgalandırışıyla tanıdık. Vida çok geçmeden tutuklandı, ancak kadınların isyanı devam etti. Vida'dan sonra aynı yerde başörtüsünü çıkarıp dalgalandıran kadınları, sokaklarda başörtülerini çıkarıp eyleme katılanları hep birlikte izledik.

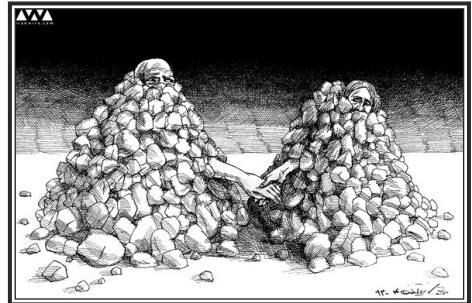
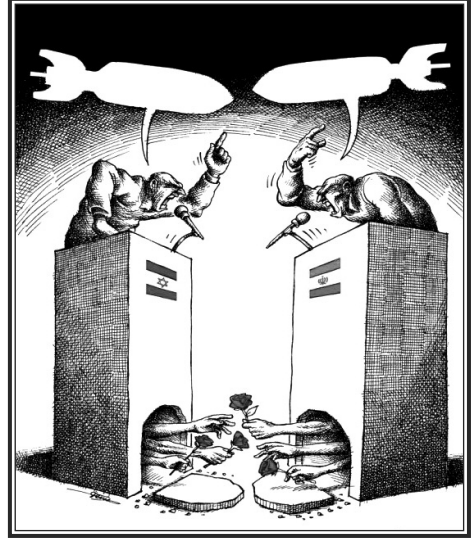
İran da Türkiye'yi aratmayacak 'düşünce ve ifade özgürlüğü' timsali ülkelerden biri ve bildiğimiz üzere her türden farklı sese devletin cevabı gözaltı, sürgün, tutuklama... Mana Neyestani bu baskıların her birini tatmış bir çizer. Babası da bir şair olan Mana'nın büyük kardeşi Touka da tıpkı Mana gibi başarılı bir karikatürist.

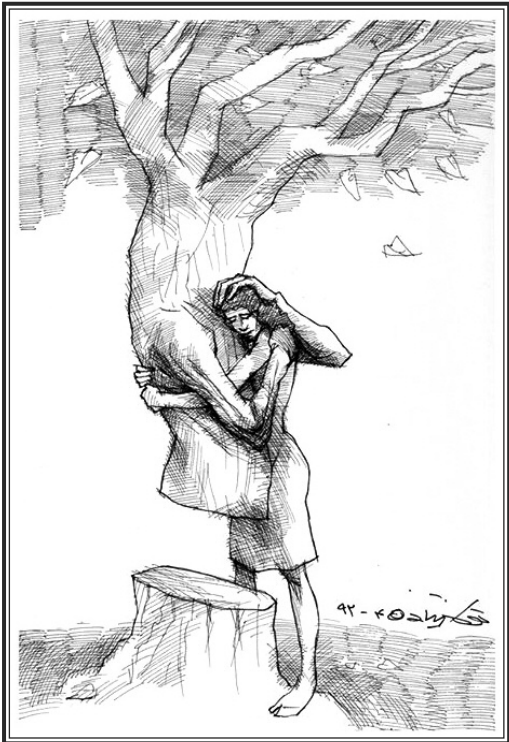
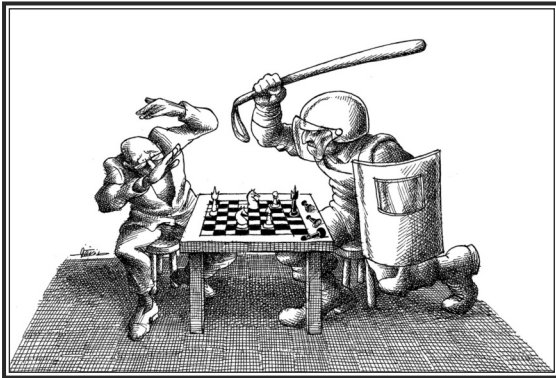
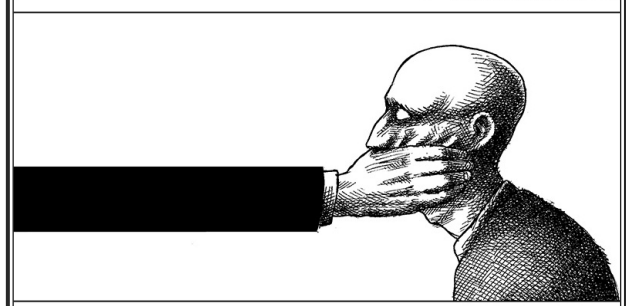
Mana Neyestani 1973'te Tahran'da doğmuş, Tahran Üniversitesi'nde Mimarlık okumuş. Ancak mimarlık yapmamış, daha okurken başladığı karikatürleri yön vermiş hayatına.

1990'dan itibaren birçok kültür sanat, politika ve ekonomi dergisinde illüstrasyon ve karikatürleri yayımlandı. 2006'da bir karikatürü nedeniyle tutuklandı ve aylarca cezaevinde kaldı. Şu anda kendisi gibi rejim karşıtı ve ilerici karikatürist abisi Touka Neyestani gibi sürgünde. Mana Paris'te, Touka Kanada'da yaşamaya devam ediyor, aynı zamanda bazıları -İranWire gibi- sürgündeki İranlıların seslerini duyurdukları, bazıları -Cartooning For Peace gibi- barış yanlısı karikatüristlerin oluşturduğu birçok organizasyonla birlikte çalışıyorlar ve karikatürlerini tüm dünyayla paylaşarak barış isteyenlerin sesi olmaya devam ediyorlar.

Sizler için karikatürlerin bazılarını yayımlıyoruz.

Önsöz Çeviri Grubu

Karanlıkta Uyananlar Filminde Çelişkiler

Kemal Oruç

Türkiye’de bir askeri darbeye başlayıp yine bir askeri darbeye biten 60’lar; köyden kente göç, gecekondu, siyaset, devrimci hareketler, idamlar, işçiler, TİP, sendika hareketi ve grevlerle geçti.

Tüm bu yaşananlar elbette sanatın diğer tüm dallarında olduğu gibi sinemada da yansımaları bulmuştur. Scognamillo’ya (2010: 169) göre Türkiye’de sadece 1965 yılında 214 film yapılmıştır. Bu filmlerden birçoğu toplumsal olayları tüm gerçekliğiyle konu edinmiştir. Metin Erksan’ın “Yılanların Öcü” ve “Susuz Yaz”, Halit Refiğ’in “Gurbet Kuşları”, Duygu Sağıroğlu’nun “Bitmeyen Yol”, Ertem Göreç’in “Otobüs Yolcuları” bu filmlerin başlıcalarıdır. Karanlıkta Uyananlar ise “toplumcu gerçekçi” filmlerden en önemlisidir.

Senaryosunu Vedat Türkali’nin yazdığı, yönetmenliğini Ertem Göreç’in yaptığı 1965 yapımı film, işçi-işveren sorunlarını somut örnekleriyle anlatmaktadır. Metafor içeren adından da anlaşılacağı üzere film hem işe gitmek üzere güneş doğmadan uyanan hem de kapitalizmin sömürsüne karşı uyanan işçileri anlatır.

Dorsay (2011: 44-45) film için şunları söyler: “Karanlıkta uyananlar, emekçilere çok ciddi bir bakışın, hem ideolojik açıdan sağlam hem de duygusal açıdan açıkça emeğin yanında olan bir bakışın Türk sinemasında bu kadar güçlü olarak verildiği ilk filmidir. İlk film olmakla kalmaz kolay kolay aşılammıştır. Çünkü emekçinin yanında yer almak soyut bir eğilim ama film daha somut bir

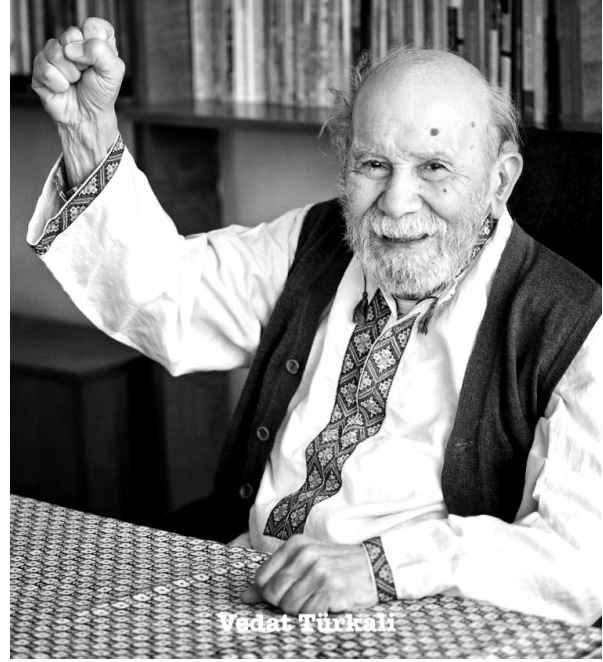
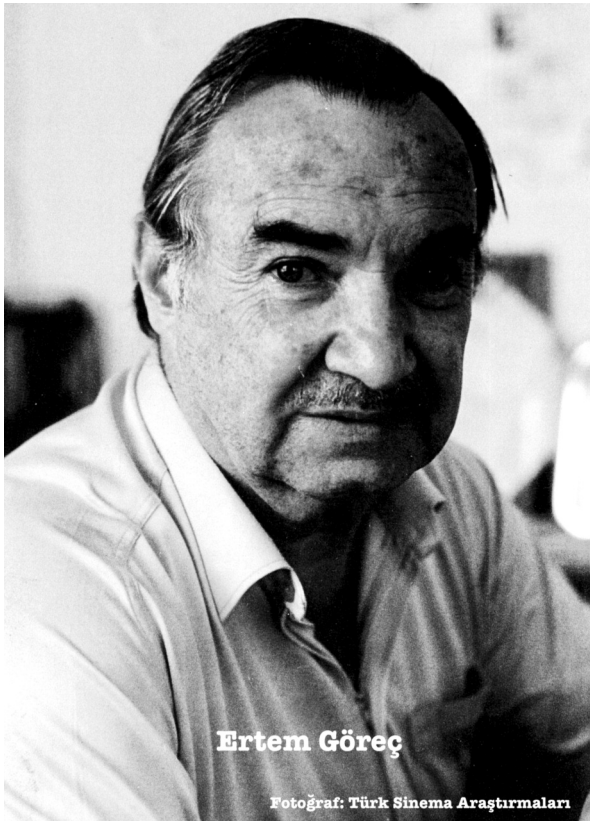
alanda işlev görür ve grev hakkını savunur. Bir grev hikâyesidir zaten. Açıkça sermayeye bayağı kötü gözle bakar, patronu eleştirir, emekçilerin yanında yer alır, grev hakkının, su kadar hava kadar doğal bir hak olduğunu öne sürer. Bütün bunları duygusal bir çerçevede gayet güzel oturtur. Ama ne olur sonunda, patron da yumuşar, işçilerle patron el ele verir. Yani gerçek anlamda sınıf kavgasının savunmasını yapan, o kadar da sert olan ve ‘O kavgayı sonuna kadar götüreceğiz, devrim yapacağız, düzeni değiştireceğiz!’ diyen de bir film değildir. Ama 1964 yılının koşulları içinde bu filmin yaptığını bile yapmak son derece zordu.”

Emek-sermaye çelişmesini döneminin tüm gerçekliğiyle ortaya koyan Karanlıkta Uyananlar, Türkiye’nin ilk grev ve sendikalaşma konulu işçi filmidir. Film sansüre uğrar ve yasaklanır. Bir süre sonra gösterime girdiğinde toplumca kabul edilir. Akad (2016: 287) bu olayı şu şekilde özetler:

“Karanlıkta Uyananlar’ın gösterimi 1964-1965 sinema mevsimine ucu ucuna yetişiyor. Sinemamızda arada bir patlayan büyük olaylardan biri oluyor, çok ilgi görüyor, edebiyatçılar, politikacılar ve yazarlar tarafından tutuluyor. Sinema seyircisi de çok tutuyor filmi, gösterildiği yerlerde iyi hasılat yapıyor.”

Filmin ilk sahnesinde işçilerin birlikte üretimlerinin Amerikan üretimlerinden daha iyi olduğu söylenir. Bu liberal ekonomiye ve Menderes hükümetinin Amerikancı işbirliğinin uzantılarına bir karşı çıkışı göstermektedir. Buna karşıt olarak, yine filmin ilk sahnesinde öğrendiğimiz apolitik işçi Ekrem'in evini terk etmek istemesi, Amerika'da başlayan hippy dalgasının dünyaya yaydığı bireyselleşme ve özgürlük tutkusunun bir göstergesidir.

Patron Şeref işçilerin yaptığı boyayı över. Sonradan patronun işçilerin arasındaki adamı olduğunu öğreneceğimiz Mahmut "Ama elimize geçen bir şey yok." sözüne karşılık patron "Benim elime ne geçiyor ki size ne vereyim Mahmut?" diye cevap verir. Bilinçli bir ideolojiye sahip olan usta ise "Elinize geçenlerin hesabında gözümüz yok Şeref Bey. Üç kuruşluk hakkımızı almaya bakıyoruz." der. Sonrasında Patron Şeref'in de eskiden boya tenekelerini sırtlayan bir usta olduğunu öğreniriz. Patron "Çalışanların dostuyum ben, çalışanların! Hakkı yenen varsa gelsin, bana

söylesin. Vız gelir bana sendikanız da! Fesatlık çıkararlara, havadan para almak isteyenlere yer yok benim fabrikamda. Beğenmeyen defolup gider! İşte o kadar!" dedikten sonra sendikalı oldukları için üç işçiyi kovar. Bu sahne bize filmin ideolojik özünü ve temel çelişmesini sunmaktadır.

İşten atılan işçilerin yakınları "Başımıza ne geldiyse o sendika yüzünden geldi." diyerek sendikayı kötülemektedir. Bu da toplumsal bilgilendirmenin eksikliğinin toplumdaki yansımalarını göstermektedir. Sendikalaşma yalnızca işçilerin değil, işçi yakınlarının da dolaylı ve dolaysız içinde bulunacağı bir süreçtir. Sendikalaşma işçi sınıfının çıkarlarını koruyan bir eylem olmasına rağmen kapitalist sistemlerde kişisel yaptırımlar sendikalaşmayı, kapitalistlerin bakışında, birey üzerinden bir suç unsuru haline getirmektedir. Birey haklarını korumak için sendikalı olmak isterken kapitalistler tarafından tüm hakları elinden alınarak işsizleştirilebilmektedir. Bu durum ise işleyiş açısından bir çelişki doğurmaktadır.

Fabrika patronunun oğlu Turgut aynı fabrikada işçidir. Bütün işçilerle yakındır; özellikle Ekrem'le yakın dosttur. Turgut bir işçi olarak işçilerin haklarını ve grevi savunmaktadır. Yine de işi bittiğinde lüks evinde uyumaya git-

mektedir. Bu da Turgut'un sınıfsal çelişmesini gösterir.

Grev çalışmaları sırasında patron işçilere kapıdaki işsizleri gösterir. Daha sonra işçilerin arasındaki adamı Mahmut'la olan konuşmasında sendikanın kasasında hiç para olmadığını, dolayısıyla bu durumda başlayan grevin sönüp gideceğini ve patronun tüm bu süreci bildiğini anlatır. Bu sahnede kapitalizmin her şeyi denetim altında tutma isteği kendini gösterir.

Kapitalizmde her kapitalist sürekli büyümek zorundadır. Büyük kapitalistler, daha da büyümek adına, küçükleri ele geçirmek üzere çalışır. Gelecek olan kararnameyle ithal boyanın durmasını bekleyen Patron Şeref, tekleşme hayaliyle, büyüüp dünyaya açılmaktan söz ederken hammaddelerin tükenmiş olduğunu öğrenir. Büyük kapitalistlere kafa tuttuğu için onlar tarafından hammaddeden yoksun bırakılmıştır. Kendi iş arkadaşlarının sermayesini ele geçirme planlarının işlemleriyle de ağır darbe alır. Zira, kapitalizmde tökezleyen yok olacaktır. İşçilerin isteklerini zorunlu olarak, kendi çıkarı için, yerine getirmek ister. Sözleşmeyi imzalarken ölür. Bu sahnede kapitalizmin çelişkileri işleyişte ve Şeref'in özelinde görülür.

Turgut meyhaneye gelir. Baş sağlığı dileklerini alır. İşçi arkadaşlarıyla birlikte fabrikaya giderler. Bekçi Turgut'u içeri alır, diğerlerinin yüzüne kapıyı kapatır. Bu metafor, artık Turgut'un işçi sınıfında yer alamayacağını, aynı zamanda işçilerin Turgut'a ulaşamayacağını gösterir.

Patronun ölümüyle Turgut fabrikanın başına geçer. Başta işçilerin yanında yer almaya çalışsa da bu görüşü sermayenin işleyiş esasına ters düşer. İspiyoncuların işlevlerini gördükçe içinde bulunduğu ikiyüzlülüğü anlar. Turgut bir karar vermek zorundadır. Ya burjuva sınıfına dahil olup işçi sınıfına karşı olacaktır ya da işçi sınıfına tam anlamıyla dahil olup sermayeyi büyük kapitalistlere bırakacaktır.

İşçilerin istekleri kabul edilmez. Bilinçli işçiler daha en başından sendikalaşmaya yanaşsa da sermayenin maşası olan işçiler buna engel olur. Haklarını alamadıklarında greve gitmek isterler, fakat yine sermayenin maşası olan iş-

çiler engel olur. Grevin başlamasına engel unsurlardan en önemlisi de işçilerin ekonomik durumudur. Zaten üç kuruşluk hakkını dahi alamayan işçiler, grevle birlikte iyice sefalete sürüklenecektir. Buna engel olacak en önemli mücadele unsuru ise dayanışmadır.

Turgut fabrikadan ilk kez lüks arabayla çıkar. Üstelik arabada burjuva sınıfından bir kadın vardır ve samimidirler. Ekrem kapıda onu beklerken araba yanlarından geçip gider. Bu Ekrem ve Turgut arasındaki ilk ayrışmadır. Turgut kadınla birlikte burjuva aydınlarının bulunduğu bir partiye gider. Başta bulunduğu mekan ve insanlar ona yabancı gelse de kadına olan yakınlığı dolayısıyla o ortama ilgi duyar. Orada tanıştığı bir gazeteci dev kapitalistlerin boya fabrikasını ele geçireceğini söyler. Turgut anlamaz. Gazeteci "Anlamaya vaktiniz olacağını zannetmiyorum. Fırsatı kaçırdınız. Artık işçileriniz anlayacak." diyerek bir ön mesaj verir. Aynı gazeteciyi grev başladığında işçilerin yanında görülecektir.

Turgut tecrübeli yöneticilerin yönlendirmesiyle gerçek bir patrona dönüşür ve işçileri karşısına alıp sömürmeye başlar. Ekrem yeni patron Turgut'tan haber alamadığı için odasına gider, sekreter içeri girmesini engeller. Bu sırada yöneticilerin işçilerle ve Turgut'un işçileri sömürmesiyle ilgili konuşmasını duyar. Konuşurlarken Turgut'la Ekrem'in tam ortasında, fonda, bir burjuva ressamı olan kadının duvara soyut bir resim yaptığını görürüz. Bu Turgut'un burjuvaya geçişini ve işçi sınıfından kopuşunu gösteren bir metafordur.

Ekrem bir kavgadan dolayı karakola düşer. Turgut patron kartvizitiyle Ekrem'i oradan

kurtarır. Ekrem bu işe kızar ve kavga ederler. Ekrem özgürlüğe kaçış için sığındığı evden tekrar kendi evine döner. Bu dönüş Ekrem'in bireyselleşmeyle özgürleşme çelişkisini bitirdiğini gösterir. Turgut'un içinde yer bulamadığı burjuva sınıfında çelişkisi arttıkça işçi sınıfındaki yerini anlamaya başlayan Ekrem aydınlanmaktadır. Evde usta Ekrem'i nasıl davranması gerektiğine dair daha da aydınlatır. Ekrem artık sınıfını bilmektedir. Fabrikada işçilere haklarını aramalarına dair bir konuşma yapar ve onları yüreklendirir. Emegin ellerinde olduğunu ve birlikte mücadele etmeleri gerektiğini söyler.

Grev başlar. Halk destek verir. Başta sendikayı ve grevi kötüleyen halkın greve destek vermesi bilgisizlikten doğan çelişkiyi göstermektedir. Özünde, işçilerin aynı ya da yakın mahallelerde yaşıyor olması, halkın eski ahşap evlerden, gecekondularından ellerinde battaniyelerle, tüplerle, giysilerle çıkıp bakımsız sokaklardan geçerek fabrikaya ulaşmasını ve greve destek vermesini sağlar. Fabrikada çalışan işçiler bu mahalleleri sırtında taşımaktadır. Önce polis, sonra sermayenin tuttuğu siviller grev yapanlara saldırır. Bütün saldırılara karşı direnilir. Bu süreçte "Sermaye her şeyden önce gelir." düşüncesinin işleticisi tecrübeli yöneticiler sermayeyi ele geçirirler. "Kapitalizmde, tökezleyen yok olur." ilkesi işlemiştir. İş bilemeyen ve daha büyük kapitalistlere yem olan Turgut yirmi günlüğüne de olsa işçilerin kendileri için çalışmasını önerir. İşçiler bu habere sevinip fabrikada kendileri için üretmek üzere fabrikaya girerken fabrikayı ele geçiren yabancı kapitalistleri de fabrikanın kapısından kovarlar.

Elbette sonuçta elde edilen sağlıklı bir çözüm değildir ve çelişkilidir. İşçiler yirmi gün çalışıp emeklerinin karşılığını alsa da sonraki süreçte yine işsiz kalacak, başka bir fabrikada belki de daha fazla sömürüleceklerdir. Diğer bir taraftan yirmi günlük üretimlerini satacakları bir alan bulamayabilirler. Kapitalistler böyle bir ayaklanmadan doğan üretimi, kendi çıkarlarını da düşünerek, destekleyebilir.

Önerilen; daha en başında sendikalaşmaya gidilmesi ve zamanında her türlü baskıya

karşı direnip birlikte mücadele edilmesidir.

Bu filmde vurgulanan bir diğer önemli konu da sanatın ve sanatçının emek-sermaye çelişkisindeki yeridir. İşçilerin emek ve hak arama derdine düştüğü süreçte fabrikanın yöneticiler katında bir duvara yaptığı resim işçiler için sadece 'badana'dır. Bu bir sınıfsal çelişkidir. İşçilerin evine yaptığı ziyarette resme "badana" dedikleri için "İnsanca hiçbir şeye layık değilsiniz bu kafayla!" der ve gidip yeni patron Turgut'a bağlanır. Kesin bir toplumsal fikri yoktur. İşçileri yarım yamalak savunduktan hemen sonra, sonradan üzeri boyanan, fabrika duvarına para karşılığı yaptığı resminin işçilerden ve işçilerin yemeğinden daha önemli olduğu, görüşünü savunur. Sanatçının sınıfsal ve sanatsal çelişkisi burada kendini gösterir. Zira filmde gösterilen "Fransa'da krallık ilan edilse burada padişahlığı savunacak olan" Paris sevdalısı burjuva sanatçıların lüks/aylak yaşamı, dolayısıyla halktan kopuk üretimleri işçi sınıfı için yabancıdır ve üretimleri işçileri ilgilendirmez.

Film başlarken ekranda "Filmin çekilmesinde kıymetli yardımlarını esirgemiyen MARSHALL boya fabrikasına teşekkür ederiz." yazması ise bu filmin en büyük çelişkisi- dir.

Kaynaklar

Akad, Lütfi Ö.; (2016), "Karanlıkta Uyananlar", İletişim Yayınları, S. 287, İstanbul

Scognamillo, Giovanni; (2010), "Türk Sinema Tarihi", Kabalcı Yayınevi, S. 169, İstanbul

Yeşil, Deniz; (2011), "Türk Sinemasında Toplumsal Gerçekçiliğin Etkinlik Kazanmasında Vedat Türkali", (Atilla Dorsay, İstanbul, 08.11.2010, Kişisel Görüşme), Yüksek Lisans Tezi, Ulusal Tez Merkezi, S. 44-45, İstanbul

Zeytin Savunması

Avaşın

*Ve kimliğim,
o dağlı kavmin,
ti li li sesidir.*

Şarkılar söyledik ve bilinsin istedik. Sonrası uçurum.. varsın olsun. Tüm kıyılarından geçerek yorgun ayışığı gecelerinin, toprağa ve suya geldik. Ve dedik: talan edilen yeryüzüne çiçekli bahçeler sunacağız.. diye bunca telaşlı, çocuk ve sancılıdır ömrümüz. Aşk ile koşarak çizgili coğrafyaları, aşk ile sınırsız vatanı.. öyle hesapsız geldik. Kırmızı bir hasretin oğulları

ve kızları bilindik. Ve o kırmızı hasrete kavuşturacağız zamanı.. ve o kırmızı hasrete. Buna da iman ettik.

Okudukça büyüyor ellerim. Yetişir gibi tüm uzak sabahlara.. büyüyor ellerim. İlla güneşli konacağım ağaç dallarına.. illa mutlu pencerelerden oturacağım yoksul sofralara. Konukluğunda düşlerin, çoğalacağım bir el daha. Sonra yeni pencereler, sofralar ve düşler biriktireceğim heybesinde yaratan ellerin. Göğsümden yıldız devşireceğim gökyüzüne. Çok yıldız, çok kızıl, ayaklanacak birleşen solukla-

rın esareti. Komünist karanfiller ekeceğim yollarına geleceğin.. ve gelincik tarlası renginde bahar. Yürüdükçe bir orman kadar rüzgar toplayacağım. Ve dağıtarak bulutlarını karanlık iklimlerin, yeni yaşamlarını yazacağım tarihin.

Gittikçe yakın ve gittikçe sarılaşan gözler buluşması olacak yeryüzü toprakları. Her renkte açacak sevinç.. her renkte sesler süsleyecek sokakları. Fabrikalardan, insana yetişecek kadar meta.. tarlalardan, insana yetişecek kadar. Çalışma saatlerine indirim diyecek emeğin iktidar bültenleri. Matematiksel hükmün gereğidir bunlar. Ve tembellik yasasından sınıfı geçecek işçiler. Değil karınca güzellemesi yalnız başına.. ağustos böceklerinden başlayacak şarkılar. Sabahları balık, öğlen sonrası keman buluşması. Yaşanacak sakallı bilgenin rüyası.

Yetiştirilecek yetişmesine o günlere. Yetiştirilecek ve yerçikimsiz güleceğiz. Bugün ise zorlu günler bekler bizi kapılarda, pencerelerde. Mesela zeytin ağaçlarına bombalar yağıyor bıçak kesimi sınırlarda. Zorda ve coşkuda, zeytin savunmasını söylüyor takvim. Ve Efrîn ilan edilen bir kenttir haritalarda. Umut oralarda. Mesela açlık sınırının altında yakıcı bir maddedir Ankara. Umut oralarda. "Çünkü açlık çoğunluktadır" ve çıplaklaşır İzmir meydanlarında. Söyledik.. yine söyleriz. Sözü ağırliğini taşırız omzumuzda. Bu derdimdir.. senin de olsun. Çünkü böyle güzelleşecek yeryüzü öyküleri. Böyle aşk, böyle kavga. Dışarı çık.. çiçeği kokla, güneşe dokun, şiiri ve yaşamı savun.

Dayê got:

ew xort û keç

baskê xwe kirin asîman

friyan û çûn

Kûl

Hechicik jî

koçberiya welatek germ û

ronî

Xem

Hevaloo

dicê zivistana reş û tarî

tû çima disekinî

Gazîn

Anne dedi:

o erkekler ve kızlar

kanatlarını gökyüzü

yaptılar

uçup gittiler

Yara

Kırlangıçlar da

sıcak ve aydınlık bir

yurdun göçünde

Keder

Hey arkadaş

Bu kirli ve karanlık kışta

sen ne duruyorsun

Sitem

Avaşîn...

(Türkçeye çeviri: Zerya)

Hep Bir Ağızdan Aynı Türküyü Söylemek

Demet Demeter

Yine heyecanlı bir koşturmacanın içerisindeyiz; gündem dolu dolu... Hem de çok zorlu bir koşturmaca... Bir yanda dolu dizgin bir hayat... Bir yanda o hayatın içerisinde insanca var olabilme mücadelesi... Yaşadığımız yeri, doğayı, toplumu, dünyayı, insana yaraşır bir yer haline getirme mücadelesi....

“Filozoflar dünyayı yalnızca değişik biçimlerde yorumladılar, sorun (asıl olan) onu değiştirmektir.” diyordu Marx. Biz de elimizden geldiğince o değişimde bir rol oynama çabındayız. Belki büyük bir rol, belki küçük. Tarih bize ne misyon biçer bilemeyiz!

Adımlarken tarihin merdivenlerini, tırma-

nırken birer birer... Sanki tarih tekerrür edermiş gibi, 80'lerde denenilen ama devrimci tutsaklara kabul ettirilemeyen, giydirilemeyen tek tip elbise yeniden tutsakların, toplumun gündemine sokuluyor. Devrimci tutsaklar şahsında toplumu, tek tipleştirme, kimliksizleştirme yasaları çıkarılıyor.

Topluma, insanlığa dönük saldırı büyük... Gericilik, kâr hırsı hiçbir kural tanımıyor ve insanca olan, insana dair olan ne varsa saldırıp yok etmeye çalışıyor... Bir yandan devrimci tutsakların iradelerini teslim alma saldırılarını sürdürürken, diğer yandan da savaş çığırtkanlığı yapıyor.

Devrimci tutsaklar bir direnç odağı yaratmasınlar diye, oradan oraya sürgün ediliyor, sürekli yerleri değiştiriliyor. Mektuplara, gazetelere el konuluyor. Pek çok bedeller ödenecek kazanılan haklar bir bir ellerinden alınıp, gasp ediliyor. Tüm bu zulüm ve baskılarla toplumun en ileri kesimi olan devrimci tutsakları teslim alabileceğini zannediyor sermaye...

Oysa yanılıyor. Zindanlar tarihi mücadele örnekleriyle doludur.

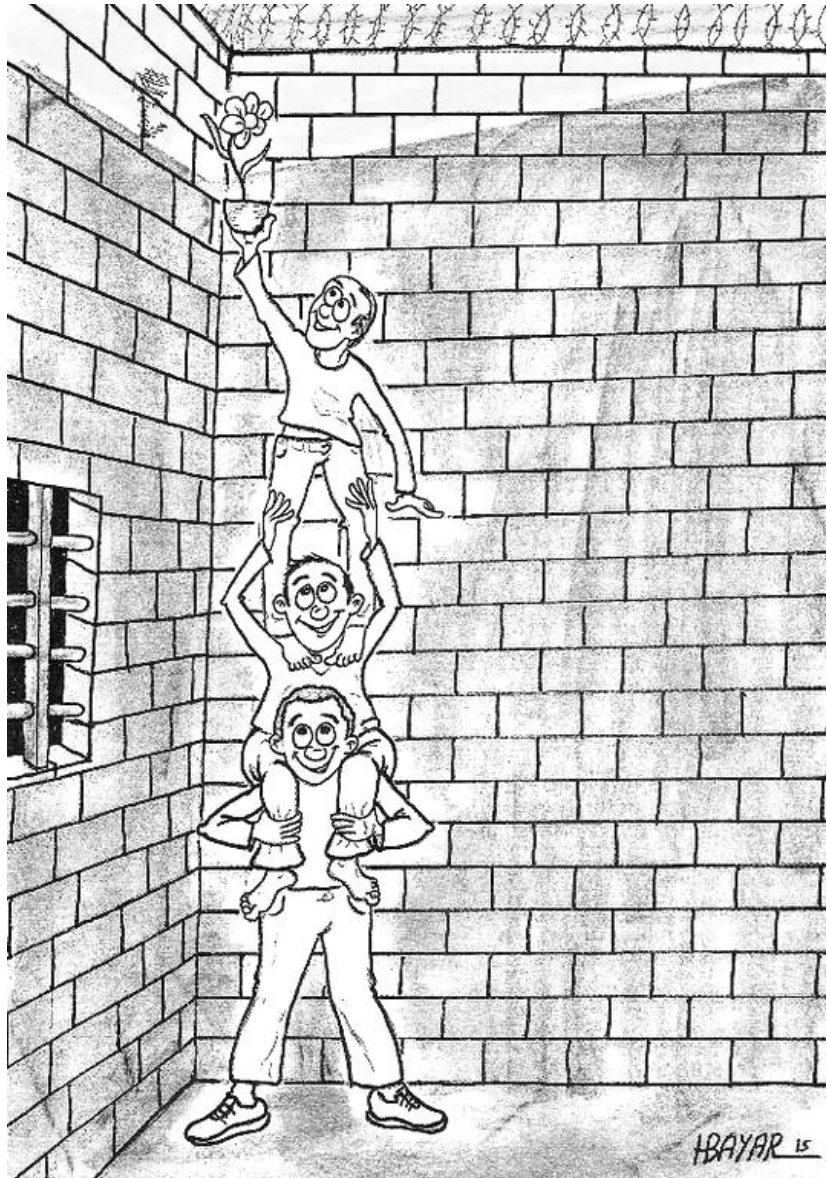
Sistem tıkanıyor diyor ekonomistler, uzmanlar. Ve sermaye ayakta kalabilmek için kendine bir yol, bir çıkış arıyor. Bu konuda kendi kurallarına, burjuva yasalarına bile uymuyor. Bir gecede bir karar çıkarıp, herkesin yaşamını altüst edebiliyor. Memurları, akademisyenleri çeşitli gerekçelerle işten atıyor, açlıkla yüz yüze bırakıyor. İşçilerin grev haklarını ellerinden alıyor... Ve daha pek çok şey... Küçük mülk sahiplerinin mülklerine el koymaya kadar varan pek çok şey... Kendisine karşı duran, ses çıkaran kim varsa zindanlara atılıyor... Üç binden fazla Twitter ve Facebook kullanıcısının bile paylaşımından dolayı zindanlarda olması bunun göstergesidir. Böylesi bir süreçte bir gecede çıkarıldı tek tip elbise yasası.

Toplumunu ne zaman sindirmeye, susturmaya, kimlik-sizleştirme, kendisine biat eden, itaat eden köleler haline getirmeye ihtiyaç duysa, önce zindanlara saldırır; saldırıyor sermaye sınıfı. İşte yine içeride ve dışarıda zorlu bir süreç bekliyor bizleri. Devrimci tutsakları teslim alarak toplumu teslim almaya çalışıyor.

Zindanlar her dönem başarıyla çıktılar bu sınavdan.

Tüm bu saldırılara rağmen, zindanın türküsü hiç susmadı, susmuyor... Zindanlar türkü söylemeye devam ediyor... "Kefen giyerim, ama yine giymem o elbiseyi!" dedi her bir devrimci tutsak. Ve devrimci tutsağın sesini önce aileleri, yoldaşları, sonra tüm toplum duydu. "İradeniz, irademizdir." dedik tutsaklara. Zindanın türküsüne ortak olduk. Hep bir ağızdan aynı türküyü söylüyoruz; zindanlar yıkılsın, tutsaklara özgürlük...

Tek tipleriz, tek tipi reddediyoruz...

Kadınlığın Ağrıları

Gulareş

Güzel bir Nisan sabahına kuş cıvıltıları ile uyandım. Kocaman yatağında, yorganıma daha bir sarılarak sabah serinliğinin keyfine daldım. Vücudum iyice ısınınca çıktım yaktan. Banyoya gittim. Dişlerimi, yüzümü yıkadım. Evin bütün camlarını açtım. Kötü mimarinin iyi yanları da varmış; kuşlar evimde konaklıyordu sanki. Sabah ritüeli acı kahve... Cezveyi elime aldım ve sade kahveme tütünümü sararak günün en güzel saatine daldım. Kahvemi yudumlarırken ince bir yağmur başladı. Bulutlar yağmur yüklenmişti ve coğrafya bilgilerimden hatırladığım kadarıyla bu yüklü bulutlar birbirine çarpıp ağlamaya başlamıştı. Bu hüznü bir ağlama değildi. Afacan ve tatlı bir ağlamaydı. Eşofmanlarımın üzerine montumu giyerek kendimi sokağa attım. Nisan yağmurunun saçları uzattığını düşünür insanlar. Genç bir kadınken nisan yağmurlarında dama çıkardık ve muzipçe gülererek dans ederdik yağmurun altında. Çok güzeldir yağmurda dans etmek. Kollarımızı sonuna kadar açarak dönerdik semazenler gibi... Eteklerimiz havalanırdı. Acaba bizi damlara çıkararak saçlarımızı uzatma isteği mi yoksa yağmurda dans etmenin keyfi miydi? Kısacık saçlarıma dokundum sonra. Neden uzun olmaları gerektiğini bir türlü anlayamıyorum hala...

Yağmur giderek hızlanırken üşüyen ellerimi ceplerime koydum. Elime bir kağıt değdi. Bir saçak altına geçip yağmur ıslatmasın diye iyice duvara sindim. Cebimden bir düğün da-

vetiyesi çıkıverdi. Geçen işten çıkarken alelacele elime sıkıştırıvermişlerdi. Ben de cebime atmıştım bakmadan. Üzerinde el ele bir gelin ve bir damadın olduğu sade bir karttı. İçinde ise "bu mutlu günümüzde..." diye başlayan klasik bir davet söylemi vardı. Hüzünlendim. Ceplerimi yoklayarak tütün cüzdanımı aradım. Evden çıkarken almamışım. Hüzne, sevince, mutluluğa, sohbete, yemek sonrasına, kahve yanına ve bilumum duruma yakıştıarak tiryakiliğimizi gizlediğimiz tütünümü unutmuşum. Gerisin geri dönerek mahalle bakkalına ulaştım. Bir paket sigara ve çakmağı borca alıp çıktım. Bakkal şaşırıldı. Çünkü borca almazdım hiç. Evde unutmuşum dedim ace-mice. Yağmur iyiden iyiye hızlanmıştı. Daldığım düşüncelerle yağmurun ritmine uyarak hızlı hızlı yürümeye başladığımı fark ettim. Adımlarımı yavaşlatarak bir dükkan köşesine sığınıp sigaramı çıkardım. Paketi açıp bir sigara yaktım ve derin nefesler alarak hala elimde tuttuğum, yağmurun iyice ıslatıp hamurlaştırdığı karta baktım. Artık işe yarar bir hali kalmamıştı. Elimle dertop edip çöp kovasına attım. Hüzünlendim. Yağmur da hüznü, öfkeyle yağıyordu artık. Sokak bomboş olmuştu. Yağmurun yıkadığı sokaklar, çöpleri sürükleyip kaldırım kenarlarına yığmıştı. Bir kadın daha "dünya evine" girmeye hazırlanıyordu. "Bu yağmurda alışverişe çıkmamıştır." dedim kendi kendime. Belki de gelinlik provasındadır şimdilerde. Kolları havada, o yana bu yana döndürülüyor ve bedenine batan iç-

nelerle evliliğinin provasını da aradan çıkarıyordu. Çocukluğumdan bu yana hiç hoşlanmadım gelinlikten ve gelin olma fikrinden. Beyaz gelinlik kefeneye benziyor sanki. Birinde kadının yaşamı, diğerinde ise bedeni ölüyor.

Yağmur daha da hüznümlendi sanırım ve öfkeye dönüştü hüznü. Bulutlar küçük taşlar gibi dolularla inmeye başladı. Montumun fermuarını boğazıma kadar çektim. Birbirine çarpan bulutların yaktığı şimşekle gökyüzü aydınlanıp kararıyordu. Ablam beliriverdi zihnimde. Gökyüzünün homurtularla yağmur döktüğü gecelerde

daha bir sokulurdu bana, hoşuma giderdi. O korkar ve uyuyamazdı. Ben ise sevgisiz çocukluğumda bana sığınan ablamı sarar, mutluluktan uyuyamazdım. Belki de bundandır korkusuzluğum ve gökyüzünü ikiye ayıran şimşeklere hayranlığım. Zaten ablam bize sevdiren ya da sevdirmeyendi. Onun gözünden izlerdik yaşamı. Onu izlerdik... O büyürdü. O saçlarını kabartırdı, o ayak ayak üstüne atardı. O adet olurdu, o sevgili olurdu.

Bütün kardeşleri onun büyüyenliğini izlerdik. Bakışlarımızın yıpratıldığı yaşamıyla bize hep örnek olurdu. O yaşardı, biz sonuçlarını toplardık ardından. O giderek büyüdüyü, büyüdüyü, büyüdüyü ve artık evlenecek yaşa geldi.

Hayallerimden sıyrılıp boş sokağa düşüverdim birden. Küçük taşlar hala düşüyordu bulutlardan. Sindiğim duvar dibinden ayrılıp kendimi amaçsızca sokağa attım. Bugün sokakları "ben"im için kapatmıştım ve bulutlar bana yardım etmişti. Yağmur damlaları yüzüme, hüznümlerim kaldırım taşlarına döküle döküle yürüyordum.

Aklımdan hızla kareler geçmeye başladı. Beyaz gelinlik içerisinde zar zor ayakta dur-

maya, yürümeye ve dans etmeye çalışan kadın... 'Dünya evi'nin ilk ve sonsuz sınavına hoş geldin! O tarlatan gelinliğin içinde kısıtlanan hareketlerin senin bundan sonraki yaşamının fragmanıdır. Bundan böyle birçok şeyi aynı anda idare etme becerin, gün be gün artarak devam edecektir. Yemek yaparken; çocuğunu emzirecek, çalışırken; akşam ne yemek yapsam, diye düşüneceksin. Düğünün sonlarına doğru beyaz üstüne kırmızı kuşağınla bağlanacak; bir paket gibi eşine ve ailesine teslim edileceksin. Bu kırmızı

kuşak senin 'bekaret'inin simgesidir. Beyaz gelinlik ise saflığının ve temizliğinin..!

Bir gök gürültüsüyle düşüncelerimden sıyrıldım. Yağmurun ritmi ile yürüyen bacaklarının yorulduğunu hissettim. Sağıma soluma bakarak nerede olduğumu anlamaya çalıştım. Çetin mücadeleleri ile ünlü bir mahalleye gelmişim. İroni bu olsa gerek; beynimin içinde evlilik adı altında kadınların hapsedilmesi, geldiğim sokak ise mücadele içinde kadının özgürleşmesi. Duvarların birinde bir slogan yazıyordu: " Jin Jiyan Azadi"

Evden epey uzaklaşmıştım ve sırlı sıklam olmuştu. Gerisin geri dönerek evin yolunu tuttum. İlk beyaz gelinliği giyerek kadınların eşlerine temiz, saf yani bakire olarak gitmesi gerektiği anlamını çıkardıkları kraliçe, Victoria, geldi aklıma. Tamamen pahalı kumaşlardan ve 5.5 metre kuyruğuyla beyaz bir gelinlik giyen kraliçe, bekaretini kanıtlamış ve dönemin 'aydın'ları tarafından takdir edilmiştir. Sömürdüğü halkın emeğiyle bu kadar pahalı gelinlik giyen bir kraliçe elbette bakire ve 'asil-dir'. Bekaret; asalet... Öfkelenim...

Ah şu duvar dipleri...Yağmur başladığında nerede, şimdi neredeydim? Kadının beş bin

O tarlatan gelinliğin içinde kısıtlanan hareketlerin senin bundan sonraki yaşamının fragmanıdır. Bundan böyle birçok şeyi aynı anda idare etme becerin, gün be gün artarak devam edecektir. Yemek yaparken; çocuğunu emzirecek, çalışırken; akşam ne yemek yapsam, diye düşüneceksin. Düğünün sonlarına doğru beyaz üstüne kırmızı kuşağınla bağlanacak; bir paket gibi eşine ve ailesine teslim edileceksin.

yıllık ezilmişliği. Beş bin yıllık ezilenin ezileni. Ve kadının beş bin yıllık çılgılığı; mücadelesi. Bir düğün davetiyesi ile allak bulak olan düşüncelerim beni sokak sokak gezdiriyordu. Yağmur yeniden usul usul yağmaya başlamıştı. Yağmura eşlik ederek yürümeye başladım. Annem, ablam ve daha bir çoklarını düşünmeye başladım. Aile, "devletin en küçük yapı taşıdır." Evlilik, kadını; bir boyunduruktan başka bir köleliğe iter. Kadının yaşamı her daim bir mercek altında tutulur. Ailesi, eşi, dostu, komşusu, akrabası... Kadın yaşamı, kontrol edilmesi gereken bir yaşam gibi algılanır. Ve en büyük duvarı da "El alem ne der?" duvarıdır.

Yağmurun süpürüp kaldırım diplerine yığıldığı çöpler ilişti gözüme. Bizler küçükken, annemin elektrikli süpürgesi yoktu. Büyüdüğümde adının süpürge otu olduğunu öğrendiğimde şaşırmadığım bir demetle süpürürdü evi ve bir kenara yığıldığı çöpleri küreğe toplayıp atardı. Çamaşır yıkardı, yemek yapardı, el işleri yapardı ve bazen yatağına uzanıp kitabını okurdu. Yarı aralık kapıdan onu izlerdim. Mutlu görünürdü bu küçücük anlarda. Zaman ilerledikçe annem artık kitaplarını almaz oldu eline.

Malum, geçim zordu. Ve daha çok el işi yapar oldu. 'El işi' neden bu adı almıştır acaba? Ele işlendiği için mi? Annem elle işledikleriyle giderirdi ev ihtiyaçlarını. Babam ise akşamdan sabaha gece bekçisi. Annem babama ve zengin kadınların "el işlerine", babam dışarıda birilerine emeğini satarak soframıza eklemek getirirlerdi. Emeklerinin sonucunu yer, giyer ve büyürdük. Zenginler daha da zenginleşir, biz ise daha da fakirleşirdik.

Gözlerimi çöpten ayırarak gökyüzüne baktım. Yağmur iyice hafiflemişti. Saçlarımdan damlalar süzülüyordu. Kafamı iki yana sallayarak

süzülüştü hızlandırdım. Yürümeyi bıraktığım için ürperdiğimi hissettim. İçimden mırıldanarak hızlı hızlı yürümeye başladım. "Gocunmayın güzel beyler, hanımlar/Alınıp incinmeyin/ Koçero bir oyundur yazılır, yazılır bitmez/Koçero bir oyundur oynanır oynanır bitmez/Vurur onu candarma, vurur onu candarma.. durmadan vurur!!!/ Gocunmayın güzel beyler hanımlar/ Alınıp incinmeyin/Koçero bir vatandır yaşanılır boydan boya/Koçero bir vatansızlık, dağlaşmış bir yalnızlıktır/ Mavzerleşmiş bir haksızlık, yanıtız bir dilekçe.. dilekçe, dilekçe..." Çocukluğumun bilinmeyen türküleri ve Ahmet Kaya.

Evimizde bulunan üç kasetten biri idi resitaller ve hala ezberimde... Emekçi evlerin camlarından yükselen ağıtlar ve başkaldırı...

Eve yaklaştığımı fark ettim bir anda. Cebimden çıkan bir davetiye ile evliliğe, aileye giden yolculuğumun sonuna doğru yürüyordum. Yağmur durmuştu. Islak toprağın o tarifsiz kokusunu çektim içime. "Nisan ayların güldür." der şair. Bir Nisan Gülü'nde fark ettim ki yoksullukla geçen yaşamımızda bir kadın olarak bütün sömürü ve haksızlıklara karşı mücadele etmeye kararlı bir insan büyütmüş ailem. Ben onları izliyordum; anneyi, ablayı, babayı, kardeşi; aileyi. Ailemin ezilmişliği altında babamın annemi ve bizi nasıl ezdiğini. Erkek ve kız çocuklarına nasıl iki yüzlü ayrıcalıklar tanıdıklarını. Aile sisteminin en küçük yapı taşıdır. Sistemi parçalamadan en küçük yapı "aile" sarsılamaz. Onu yıkmadan özgür bir birliktelikten bahsedilemez.

Yorgun adımlarım beni sonunda evimin sokağına getirmişti. Düşüncelerim dingin ve kararlı adımlarım ilerliyordu. Bir kez daha anlıyordum kadının, ailenin, erkeğin kurtuluşu bu yozlaşmış ve köhne sistemin sömürsünü yok etmekten geçiyordu.

Bü-
yüdü-
ğümde adının
süpürge otu olduğunu
öğrendiğimde şaşırma-
dığım bir demetle süpürürdü
evi ve bir kenara yığıldığı çöp-
leri küreğe toplayıp atardı. Çamaşır yıkardı, yemek yapardı,
el işleri yapardı ve bazen yatağına uzanıp kitabını okurdu. Yarı aralık kapıdan onu izlerdim. Mutlu görünürdü bu küçücük anlarda.

Newroz Şimim

Atila Oğuz

Fırtınalı bir gündü, olağanüstü bir şekilde kar yağmaya ve rüzgâr esmeye devam ediyordu. Süphan Dağı ve eteklerini soğuk hava dalgalarıyla adeta donduruyordu.

Baziyan Köyü ve etrafı yavaş yavaş yağın karlarla beyazlaşmaya başlamıştı ve yağın karlar üst üste birikmeye başladılar. Tüten köy evlerinin bacaları uransa doğru dumanlarını salıyorlardı. Dışarıda köpek ulumaları yırtıyordu karanlığın içindeki sessizliği birbirlerine karışarak.

Artin efendi ocağın karşısına oturmuş gözleri karıştırıp, sanki uzaklarda bir yerlerde bir şeyleri düşünüyor ve dalgın dalgın pencereden dışarıyı izliyordu. Artin efendi yeleşinin cebinden tütün tabakasını çıkarıp tütün sardı ve ocağın içindeki közlerden yakıp efkârli bir halde tütürmeye başladı.

Azniv hanım da mutfakta yemek pişirmekteydi neşeli şarkılar eşliğinde.

Yağın karlar altında evine doğru arkadaşlarıyla birlikte yürümekte olan Newroz Şimim yol ayrımında arkadaşı Sarkis'le vedalaşıp evine doğru hızlı adımlarla yürüyüp gitti. Newroz Şimim önce annesinin yanına mutfaka girdi, annesini öpücüklerle boğduktan sonra, babasının yanına gitti. Babasını biraz üzgün ve durgun gören Newroz Şimim babasının bu durumuna bir anlam veremedi.

-Babacığım neyin var? Pontos'ta gemilerin mi battı? diye takıldı.

Dalgınlığından kurtulup kendine gelen Artin Efendi çok sevdiği oğlu Newroz Şi-

mim'e dönerek,

-Evet, Pontos'ta gemilerim batmadı, ama Tendürek Dağı'nda geyiklerim kaldı.

-Babacığım senin derdin geyikler olsun, gider avlarız.

-Evet, mutlaka gider avlarız ama çok fırtına var, ama Tendürek Dağı beni yanıltmazsa yarın hava iyi olacak, ne dersin Newroz Şimim?

-Babacığım sen öyle diyorsan öyledir. Yarın kalkar ailecek gideriz, yoksa başka türlü buruların kışı çekilmez.

Artin efendide başını olur anlamında salladı ve Newroz Şimim de ellerini ocağın içindeki közlerle karşı ısıtıp ovuşturmaya başladı. Sessizlik evin içine işlemeye başladı, ocağın içindeki ateşin çıkardığı seslerden başka ses duyulmuyordu.

Akşam kendini iyicene hissettirmeye başlamıştı, artık camdan dışarıyı seçilemiyordu. Artin efendi Newroz Şimim'e dönerek "Ağabeyin Rober nerede kaldı?" diye sordu. Newroz Şimim de "Neredeyse gelir babacığım, merak etme sen." deyip ocağın karşısında oturduğu iskemleden kalkıp mutfaka annesinin yanına gitti.

Yaklaşık sekiz on dakika sonra Rober de geldi. Azvin hanım hazırlamış olduğu yemekleri Newroz Şimim'in de yardımıyla ocağın karşısında yer sofrası üzerine koydular ve hep birlikte yemekleri yemeye başladılar.

Yemekten sonra bütün aile hep birlikte ocağın etrafında toplanıp sohbet ettiler ve gece-

nin ilerleyen saatlerine doğru bu hararetili sohbet devam etti ve kar yağışı da hafiften etkisini kaybetmeye başladı ve ay batıya doğru kayık bir şekilde hafif parıldıyordu baktığında camdan dışarıya Artin efendi.

-Artık yatalım. Anlaşılan Süphan dağı beni şaşırtmayacak ve yarın hava güzel olacak, hep birlikte konuştuğumuz gibi ava çıkarız.

Herkes yatağına yattı.

Sabah güneşli bir gün ile güne uyandılar. Newroz Şimim babasına "Günaydın." dedikten sonra,

-Bugün tam av havası var, ne dersin babacığım?

Artin efendi, önce doğruya sonra batıya baktıktan sonra;

-Evet Newroz Şimim oğlum bugün gidebiliriz, annene söyle öğle yemeği için etli bulgur pilavı pişirsin, yedikten sonra hep birlikte girer yola gideriz. Newroz Şimim'in yüzü gülümsedi ve hemen soluğu annesinin yanında aldı.

Azvin hanım etli bulgur pilavını büyük kazanda pişirdi yanında da yayla çorbası kaynattı. Öğle yemeğini hep birlikte yedikten sonra, av malzemelerini hazırlayıp yanlarına aldılar ve Süphan Dağı'nın yolunu tuttular.

Süphan Dağı'nın ormanlık alanlarında ve sarp patika yollardan ilerliyorlardı. Uzaktan bir hışırtı sesi duyuldu, nedir ne değildir diye etrafa bakınmadan daha büyük bir domuz sürüsü hızla aralarından dalıp geçti. Artin efendi neye uğradıklarını anlayabilmiş görünmüyordu. O bu dağları elinin içi gibi bilirdi ancak bu yaşananlara bir anlam veremiyordu. Kendini toparladıktan sonra aile fertlerine baktı

-Nasılsınız? Herkes iyi mi?

Diye sordu herkes şaşkın bir haldeydi ama hemen kendilerini toparladılar ve "Evet, iyiyiz." dediler.

Artin efendi,

-Tanrıya şükürler olsun ki ucuz atlattık.

Newroz Şimim babasına dönüp;

-Babacığın bunlar domuz sürüsü müydü?

-Evet oğlum, yükseklerde çok kar yağdığı için aşağılara indiler, şimdi hadi bakalım yola devam edelim.

Yola koyuldular. Biraz ilerledikten sonra

düz bir yere vardılar ve Artin efendi "Burada biraz mola verelim." dedi. Tütün tabakasını çıkarıp bir tütün sardı ve yaktı dumanını geyikleri düşünerek ormanın içine büyük bir keyifle tütürüyordu. Artin efendi sigarasını tütürürken Newroz Şimim, ağabeyi Sarkis ve en küçük kardeşleri Maria ve anneleri Azniv yola devam ettiler. Onlar yavaş yavaş ilerlerlerken Artin efendi de sigarasını bitirmiş onların peşlerinden gitmeye başlamış.

Artin efendi ilerlerken yolun üzerinde bulgur taneleri gözüne çarptı ve merak etti ve baktı, önce bir anlam veremedi daha sonra öğle yemeğinde bulgur pilavı yediklerini hatırladı ve büyük bir telaşla hemen hızlı adımlarla ailesine yetişti ve yüzü solmuş titrek bir sesle "Durun!" dedi.

-Hele bir üzerlerinizi kontrol edin bakalım herhangi bir yarası olan var mı?

Herkes üzerine baktı Azniv hanımda bir şey yoktu. Sarkis'te de bir şey çıkmadı. Maria da iyiydi. Newroz Şimim önce sağına soluna baktı, bir şey göremedi, sonra kazağını kaldırıp iç organlarını görünce dehşete kapılarak ve daracak olan patika yoldan ayağı kayarak büyük bir uçurumdan aşağıya karlar üzerinden yuvarlanmaya başladı. Annesi, babası, ağabeyi ve kız kardeşinin şaşkın bakışları altında kayıp gitmişti Newroz Şimim. Yetmişsekiz metre yuvarlandıktan sonra büyük bir kayalığın kenarında karlara saplanıp kaldı.

Artin efendi, eşi Azvin Hanım ve çocukları gözyaşlarına boğuldular. Çaresiz elleri kolları bağlı öylece uçurumdan aşağıda kayalığın ucunda karların içinde saplanıp kalan Newroz Şimim'e bakakaldılar. Maria ağabeyine olanca sesiyle sesleniyordu ancak herhangi bir cevap gelmiyordu. Artin efendi Maria'nın saçlarını okşadı ve çaresiz bir halde ailesine dönüp burada yapabileceğimiz hiçbir şey yok. Bu karlar erimeden Newroz Şimim oradan düşmez, beklemekten başka çaremiz yok deyip herkesi toplayıp Newroz Şimim'siz evin yolunu tuttular.

Yüreklarını Süphan dağının karlarına bırakarak evlerine vardılar. Herkesin kolu kanadı kırıldı. Kimsenin eli bir iş yapmaya varmıyordu, çaresiz anne yüreği yine elini işe attı ve mutfağa girdi, akşam yemeği için bir şeyler

hazırladı, ancak sofraya ocağın önünde kuruldu ve kaldırıldı. O gece hiç bitmedi sanki. Gözlerine uyku girmedi. Daha önce Bazlıyan Köyü'nde böylesi bir akşam hiç yaşamamışlardı. Artin efendi ve oğlu Sarkis her gün gidip Newroz Şimim'in takılı kaldığı kayalığı kontrol ediyorlardı. Havaların soğumasıyla birlikte Newroz Şimim'in de kayalığa daha fazla yapışıp kaldığını anlıyordu Artin Efendi ve tam üç ay boyunca her gün ailesiyle birlikte Süphan Dağı'nın sarp patika yollarını aşındırıyorlardı.

Newrozun gelişiyile karlar erimeye başlamış ve Newroz Şimim de saplanmış olduğu karlardan kurtularak aşağıya kayıp düşmüştü.

Artin efendi ve ailesi Newroz Şimim'in ölü bedenini sarp kayalıkların altındaki çayırık araziden bir battaniyeye sardı. Artin Efendi derin acılar içinde oğlu Sarkis'le birlikte Newroz Şimim'i kucaklayıp ağaçlardan yapılmış sedyenin üzerine koydular. Maria ağabeyine bakıyor ve sanki canlanmasını bekliyordu, yanaklarını okşayıp öpüyordu, gözyaşları sel gibi akıyordu yanaklarından. Bu arada da Bazlıyan köylüleri onları yalnız bırakmadı ve sedye üzerinde yatan Newroz Şimim'i alıp evine kadar taşıdılar. Newroz Şimim'i Bazlıyan Köyü mezarlığında toprağa verdiler. Mezarının başucuna da bir haç, haç'ın da yanına sarı gül diktiler.

Maria her gün ağabeyi Newroz Şimim'in mezarına gidip onunla konuşuyor ve babasının bir daha ava gitmediğini ve herhangi bir iş bile yapmadığını anlatıyordu.

O günden sonra Süphan Dağı'ndaki Newroz Şimim'in donup kaldığı kayalığa Newroz Şimim Kayalığı denilmeye başlandı. Herkes konuşuyordu Newroz Şimim'in acıklı hikâyesini. Bundan böyle Bazlıyan Köyü'nde Newroz, Newroz Şimim'in doğum ve ölüm yıl dönümü oldu.

Savaş Oyunu

bir oyundayız
ne kadar gerçek olursak
o kadar iyi
birilerimiz rütbeli
kalanımız emir eri
oyun tek perde
ve seferî
ter içinde herkesin elleri
sıcaktan sanılmasın avuç terlemesi
korkunun bir biçimi
komut geldi
tetikler çekildi
rüzgâr ölümden esti
neden bu kadar küçük gök
ya da kim olmakta başı bozuk mermi
salan ortalığa
yağmur ne ki
ölüm kaplamış evreni
kurşundan heykel gibi
kendini tekrarlayan sağanak sanki
bak sevda
komut geldi işte
başladı ölümler panayırı
cephelere ayrıldık
kardeşim karşıda kaldı
sahnenin kapanan perdesine
bir mübaşir duyarsızlığıyla
öleceklerin düşleri asıldı
yaşamak yasaktı hepimize
emre uyduk
artık yoktuk
kardeşimin mermisi bende
benimki kardeşimde
buluştuk kardeşimle
ölüler kentinde

selah
23.02.08

Yaşamaya Dair *

Emel

- Adalet mülkün temeli yazıyor... Kaç yaşına geldim, ben görmedim adalet madalet. Adalet kime var biliyor musun? Parası olana var. Paran varsa hâkim de senin, savcı da senin, cezaevi müdürü de senin.

Kırkklı yaşlarında bir inşaat ustası idi konuşan. Montunun kolları neredeyse ellerini kapatıyordu. Sigaradan sararmış bıyıkları da dudaklarını.... Poşetlerde taşıdığı malzemelerini, iki bacağının arasında sıkıştırıvermişti. Üç gün olmuştu İstanbul'dan İzmir'e geleli. Bir sitenin inşaatında çalışacaktı. İsmi Şükrü:

- Söyledim az önce, Zeki Bey'e söyledim biliyor musun? Şimdi ben içeri düşsem siz benim yüzüme bakmazsınız. Şimdi işiniz düştü, bakıyorsunuz dedim.

- Öyle baba, öyle... Jiletli tel de takılacak mı buranın duvarlarına?

- Yok, jilet yok buraya.

Şükrü dün de cezaevine gelmişti. Parmaklık ve duvarlar ile ilgili "iyileştirme" yapılacaktı. Cezaevi müdürü, ismi Zeki, ile inşaatın proje müdürü, ismi Kasım, liseden bu yana yakın arkadaşları. Rica ile bir kaç işçiyi üç günlüğüne iyileştirme işi için ayırabileceğini söylemişti Kasım. Yine de başta sadece Şükrü'yü cezaevine göndermişti, bir kişiyi daha bu hatıra işine ayırmak istememişti.

- Kasım Bey de çok kötü yahu. Çok kötü valla. Eski proje müdürü iyiydi. Çay içiyordu bizimle en azından, hâl hatıra soruyordu yalandan. Kötü dediysem, işlerinde çok otoriter

bir insandır. İki üç kere kontrol ediyorum her şeyi. Cezaevinde iş yaparken de öyleler. Bir bağ bile eksik olsa yeniden yaptırıyorlar, dün tek başıma zorlandım.

- E tabii. Kaçarlar yoksa.

- Yahu nereye kaçıyor, kim yedi metre yüksekliği tırmanabilir?

- En güzeli yatıp çıkmak.

- Yirmi, otuz sene yersem nasıl olacak?

- Her suçun bir cezası var baba. İşlediğin suçunu bileceksin, ona göre işleyeceksin. Benim arkadaşlarım yatıyor baba. Gasp var, yağma var, tehdit var. Biliyorlar ama nasıl olacağını. Cezayı düşürdüler de düşürdüler. Şimdi açığa geçti ikisi. Ben hayatta hırsızlık yapmam ama. Dilenirim yine de yapmam. Vallahi bizimki...

Cümlesini tamamlayamamıştı... Şükrü araya girdi:

- Manyaklık diyorsun, dedi sırtarak.

Sessizlik oldu.

Diğeri otuzlu yaşlarındaydı. Siyah deri ceketini, içine giydiği kalın kazaktan iyice gerilmiş, ıslak bir şambrel gibi parlıyordu. İsmi Barış. İzmir’de doğmuş, İzmir’de büyümüşü.. Şükrü’nün de Barış’ın da taşeronları ile aralarında yaptıkları bir sözleşme vardı. İkisi de sözleşmede yazanlardan bihaberlerdi. Diğer ortak yanları ise inşaat bitene kadar birlikte çalışacak olmalarıydı. Şükrü, bir gün önce cezaevine geldikten sonra işin altından tek başına kalkamayacağını, yanına bir adam vermelerini istemişti. Şükrü ile Barış böylece tanışmıştı. Ve şimdi ıssızlığın ortasındaki durakta asla gelmeyecek olan bir otobüsü bekliyorlardı.

...

Ö esnada duvarın diğer tarafında, bir görüş kabini, bir çift el diğerine hızlıca sarıldı. Ve hızlıca ayrıldılar. Kadın, fesleğen ve akşam sefası tohumlarını, kimse görmeden adamın avucuna ekmişti.

...

Virajdan koyu mavi renkli, mahkum taşıyan ring aracı görüldü. Araç cezaevinin giriş kapısına geldiğinde, Şükrü sessizliğin bozulmasını fırsat bilir gibi:

- E sen de içiyorsun, niye satıyorsun? diye sordu.

- Ben satmıyorum.

- Kaç yıl yedin?

- Altı yıl.

- İçmenin cezası o kadar yüksek oluyor mu ki?

- Bizimki biraz yüklü idi: on altı kilo...

- Hey maşşallah...

Demir kapı gıcırdayarak yana doğru kaymaya başladı. Araç cezaevi kapısından içeri süzüldü. Şükrü, boyası gitmiş ayakkabılarının ucuna düşen yaprağı eğilip aldı:

- Bundan sonra böyle ufak tefek işler oldu mu yanına birini alır sen gelersin. Söylerim ben. Zaten ben şu İzmir’i hiç sevmedim. Yol sordum birine. Bön bön yüzüme baktı. İstanbul böyle değil.

- Ah be baba! Senin İstanbul dediğin, benim bildiğim mi?

...

Kadın, demir kapının aralığından dışarı çıktı, durakta bekleyen iki kişi vardı. Hemen sonra genç olanı elinde bir alet çantası ile cezaevinin bahçesinde bir kaç gardiyan ile gördüğünü hatırladı. Duvardaki telleri gevşemiş yerleri işaret eden gardiyan, adama ne yapması gerektiğini anlatıyordu. Kadın yolun kenarından yürümeye devam etti. Biraz ilerledikten sonra ince bir fesleğen kokusu sardı yolunu. Tüm bu duvarların gerçek olmadığını düşündü. Arkasını dönüp duvarlara baktı. Çoktan güneşe dönmüşü akşam sefa-ları.

...

* Nazım Hikmet - 1948

“Penceremde Kan Sesleri”*

Ruşen Avşar

Delikanlı, lisenin arka bahçesini çevreleyen duvara oturmuştu. Başını kaldırıp, okulun beton ve camdan oluşan hantal binasına baktı. Bakışları, üçüncü kattaki bir pencereye kilitlendi. Pencere sanki bir soğuk elle bakışlarına kilitlendi.

Boynuna sarmaktan hiç haz etmediği kaşkolunu, istemsiz bir biçimde hızla gevşetti. Montunun fermuarını çözdü ve derin bir nefes aldı.

Öyle az buz değil, yarım metre karın, yarım metre üzerinden; bu duvardan, o pencereye bir daha baktı.

Hiçbir kulaklık kulağında rahat durmazdı fakat bu kez kulağına isabet etmiş bir mermi çekirdeği kadar ‘rahattı’. Minik radyosunda gün ortası haberleri, ölümler ve yıkımlar ve balkanlar ve soğuk hava dalgaları...

Buraya geleli bir buçuk sene kadar olmuştu. Bu lise bir kazancın, bir başarının ödülü idi onun için. Başlarda ailesi gitmesini istemese de, bu lisede okumayı bir görev ve onur bilmişti o kendisine.

Yurdu başkasına ait, yatılı bir öğretmen lisesi...

Hayatında ilk kez, köyünden çıkmıştı ve ilk kez evinin dışında bir yerde kalıyordu. Bir yatılı okuldu bu. Yatılı olmaya hiç de müsait olmayan, bir seçim öncesine denk getirilmiş, maliyeti düşük bir yatırımdı. Bir oydu. Bir kömür ve bir makarnadan farkı yoktu.

Yatılı okul hayatı her gece yastıklara kapanıp ağlamasına sebep olsa da, delikanlıyı bü-

yütüyordu. Ne olacağını bilmiyordu ama ne olmayacağını biliyordu. Yazları köyde bir traktöre şoför, kışları İstanbul’da bir inşaata amele olmayacaktı. Olmamalıydı. Bu yüzden dayanıyordu her şeye. Kötü çıkan yemeklere, lapalara, içlerinden musluk tıpası çıkan çorbalara, çelik bardaklara, ayak kokan koğuşlara, çalınan çoraplara ve her şeyden öte hasrete...

Ne zaman arasa anası ve ne zaman kapatsa telefonu, girip bir metrekarelik bir tuvalet bölümüne ağlardı. Sonra anlamasın diye kimse ağladığını yıkar elini yüzünü, parlardı. Yurttu burası, düştün müydü doksan erkek çocuğunun diline, çıktı mıydı ağlak diye bir kere adın, artık burası yurt olmazdı insana. Bilirdi. Ezilirdi.

Bırakıp da yaşlarını daha 15’indeki gözlerinin, naftalin kokulu elyaf yurt yastıklarına, dönmeyi çok düşündü geriye, köyüne. Anasının kucığına, babasının otağına olmasa da, kalın döşeğine kalın yorganına, yatağına... Ama ne derlerdi ona, gezebilir miydi artık köyde rahat rahat? Hafta sonları evine gittiği vakit köyün sokaklarında sattığı cakayı, kim alırdı artık bırakıp kaçsa okulu? Dayandı hep bu yüzden, dayanmalıydı. “Tırnak ile diş ile/ umut ile düş ile” dayandı.

Ezanlara, boş odalarda kılınan toplu namazlara, yemek dualarına...

“Senin Allahın var mı?”, “Aleviler anasıyla bacasıyla birlikte oluyor mu?” sorularına, sataşmalarına...

Sabah kahvaltısı öncesi etütlerine, akşam yemek sonrası bir karton kutuda toplanan cep telefonlarına, banyo sıralarına, valiz içinden giyinip, yine valize soyunmalara...

Tek sıra halinde dizilip, çok sıra halinde yürümeye; marş söylemeye ve ant içmeye...

Ve matematiğe ve biyolojiye ve din kültürüne...

Dayanıyordu, dayanmaya çalışıyordu.

Ta ki o güne kadar.

O bahçe duvarına, o kata, o pencereye kadar...

Altında duvar, önünde lise yıkılıverdi o an.

Sabah törenleri, göndere çekilen bayraklar, kitap kapakları, hitabeler ve istiklal marşları ve teneffüsler ve tebeşirler... Hepsi bir bir karıştı kara, beyaza. Öylece yok olup gittiler.

Bir sigara dumanı gibi dağıldı boşlukta; bir buçuk yıllık öğrenim hayatı. Bir kurşun gibi uzaklaştı boşlukta.

İnancı bir kar tanesi gibi eridi avuçlarında ve bir kartopu kadar büyüdü çilesi.

"Ne için" dedi, "bütün bunlar?" "Tüm bu karmaşık sayılar, türler, diller ne için?"

"Bunun için miydi tüm bu payda eşitlemeler, rakamları birbirine çarpmalar, bilinmeyen açığı, X'in alacağı öteki değeri/değerliyi bulmalar, yok efendim ay'da em, yu vi dey'de ar'lar?"

Çekti çıkardı kulağından kulaklıklarını. Kapatı minik radyosunu hınçla ve zıplayıp yarım metrelik kara, ağlamadan koştu. Daha önceden gide gele oluşturulmuş bir patikada, rüzgârda uçuşan bir gazete kâğıdı gibi savruldu. Koştu ve koştu.

Nereye gideceğini bilmiyordu ama nereye gitmeyeceğini biliyordu. O yurda, kendisinin olmayan, bir öteki sayıldığı okula dönmeyecekti. Ne olursa olsun. "Sen alevisin, sizde mum söndü var!" demenin bir adım ilerisi çekilip vurulmaktı. Bir güvercin gibi sokakta, bir kış günü bir delik ayakkabının tanıklığında...

"Bu ülke bizim değil, bizi öldürmek isteyenlerin ülkesi." demişti bir yazar. Bu okul bizi öldürmek isteyenlerin eğitildiği okuldu.

Bak işte vurulmuştu bir gazeteci Ermeni diye. Neden boğulmasını izbe bir odada bir çocuk alevi diye?

Koştu.

Ezanlardan, bayraklardan, törenlerden marşlardan ve antlardan çok çok öteye koştu. Ve gözünün önünden ayrılmayan o pencereyi bir gün kırmaya doğru koştu.

O kat, o pencere...

Camına yapıştırılmış kâğıttan bir bayrak ve önünde ölü bir güvercin...

*Edip Cansever'in "Mendilimde Kan Sesleri" adlı şiirinden esinlenilmiştir.

Aralık

Ergül Çiçekler

Küçük kenar mahallemizin en önemli ve en güzel yeri park. Otobüs durağı ve minibüs yolu mahallemizden biraz uzak düşüyordu. Daha doğrusu arada dik bir yokuş vardı. İşlerinden yorgun argın dönen insanlar için bu yokuş adeta son darbeyi vurur, dizlerindeki son dermanı da tükettirdi. İşte park da tam bu yokuşun bittiği ilk düzlüğe kurulmuştu, yani onca yorgun insana oturup bir soluk alma fırsatını sunuyordu ama hepsi bu değil, üstüne bir de kuşbakışı fidanlık manzarası da sunardı. Evet, bu iki şey parkı özel kılmaya yetirdi ama onu özel kılan başka şeyler de vardı. Onca insanın oturup dinlendiği bir yer olur da orada bir çay bahçesi olmaz olur mu? Gerçi başta yoktu ama emekli noter katibi Bekir amca çetin bir mücadele ve ısrarlı bir savaştan sonra belediyenin savunma hatlarını bir bir yarmış, mevzilerini ele geçirmiş, böylece bu büyük meydan muharebesini kazanarak adını büyük mareşallerin arasına yazdırmıştı. Açıkçası rüşvet müptelası memurlara biraz para koklatmıştı ve belediyeden izni kopardığı gibi çay bahçesini açmıştı. Parkın artık bir çay bahçesi de vardı. Çay bahçesi dediysem elbette Çengelköy sırtlarına kurulan bir çay bahçesine benzemiyordu. Küçük kenar semtin bir ocak ve birkaç tabureden müteşekkil bir yerdi. Bu arada hakkını yemeyelim tamam boğaz manzarası falan yoktu ama onda olup da başkalarında olmayan bir şey vardı; Bekir amcanın gramofonu!.. Evet ünlem koydum çünkü başka hiçbir noktalama işaretini layık gör-

mezdim ona. O sanki bir direnişti; ondan yayılan sesler demek daha doğru. O yıllarda parkın dışında kalan dünya halkı "oynatmaya az kaldı ve aboneyim abone" türevlerinden, salak saçması bir "zevk" alırken, Bekir amcanın gramofonu sayesinde "inleyen nağmeler" billur bir sesle mahallenin ruhunu sarardı. Gerçi okul dışındaki tüm vaktini parkta top tepmekle geçiren biz emekçi çocukları için sanat müziği hiç de cezbedici değildi ama belki bir gün pop olmasa da Bekir amcanın en azından halk müziği ya da özgün müzik çalacağını umuyorduk. Söyleyeyim ki umudumuz boşa çıktı! Belki size saçma gelecek, ben o gramofonu bugün bile çok net hatırlıyorum, yaklaşık bir metre çapında ve çan çiçeği şeklinde helezonik şekilde bükülmüş, üzeri işlemeli bakırdan bir hoparlör, tuhaf bir çevirme (kurma) kolu ve ondan daha tuhaf tahta sandukasıyla bu şey acayip ağır ve acayip de pahalıydı ve muhtemelen dedemin süt dişlerinin çıktığı zamandan kalmaydı. Bekir amcaysa onu gözü gibi korumakla kalmıyor her gün onu kendisiyle birlikte evden işe işten eve getirip götürüyordu. Üstelik yaşlı ve zayıf bir adam olmasına rağmen bu tehlikeli işi yapıyordu. Neyse ki çok geçmeden Murat abi orada işe başladı da Bekir amca memleketin en pahalı gramofonlarından birinin altında can vermekten kurtuldu. Murat abi mi? O bu öykünün gerçek kahramanıdır. O park, mahalle, fidanlık; Bekir amca ve ben hepimiz sadece figüranlarız. Anlatılanlara göre Merter'de işçiymiş

ve bir gün ustabaşının tekstil işçisi bir kadını sözle taciz ettiğini görmüş ve adama sağlamca bir dayak atmış. Hal böyle olunca dünyanın başka yerinde en azından bravo denecek bu adamı burada hem işten atmış hem de kara listeye almışlar. Kara liste bugün de var ve oraya ismi yazılan bir daha asla iş bulamaz. Bu herkesçe bilinen bir sırdır ve yine herkes bilir ki bu listeye ekseriyetle devrimci işçilerin adları yazılır. İşte böylece Murat abi iş bulamayınca yolu Bekir amca ve bizimle kesmiş oldu.

İyi biriydi. Murat abi, onu herkes severdi. Top oynarken bazen meşin kazara çay bahçesine dalar ve bir iki tabure devirip üç beş cam bardağı tahtalı köye yollardı. Böyle durumlarda Bekir amca oradaysa hemen bize bağırdı: "Ulan veletler, eşek sıparları başlarım şimdi size de topunuza da." Yalnız yalan yok topumuza el koymaz geri verirdi. Ama tabi babalarımızı ilk yakaladığı yerde rahmetli Paşabahçe ince bellilerin kan parasını çatır çatır alırdı. Biz de evde sağlam bir paparayı yerdik. Murat abi oradaysa durum farklı olurdu; alırdı topu eline bize dönerek şöyle bağırdı; "Beyler eğer topçu olacaksanız bu dinine yandığım topunu taburelere değil kaleye nişanlayacaksınız. Şimdi şu kırdıklarınızı güzelce toplayın yoksa topunuzu vermem." Bunun üzerine biz de başladık çalışmaya. Sadece kırıkları toplamaz aynı zamanda küllükleri boşaltır, ortalığı süpürür, boşları toplar masaları da düzeltirdik. Biz çalışırken o hep şöyle derdi; "Yok öyle bardakları siz kırım parayı ananız babanız ödesin." Sonra topumuzu verir ve her zamanki cümleyi arkamızdan bağırdı: "Ayağa kısa pas beyler, futbolun altın kuralıdır." Onunla ilgili hiç unutmadığım iki anım var. İlk, ki bu hayatımı değiştiren ya da nasıl biri olacağımı belirlemişti. Parkta oturmuş çizgi roman okuyordum Murat abi yanıma geldi ve bana dedi ki; "O şeyi boşuna okuma al bu kitabı oku, seveceksin." dedi ve elime koca kalın bir kitap tutuşturdu. Kitabı şöyle bir evirdim çevirdim hızla sayfalarına baktım. Ne yalan söyleyeyim kalınlığı gözümü korkutmuştu ama korktuğumu söylemektense; "Abi bu çok kalın üstelik hiç resmi de yok. Ben basit şeyler seviyorum." dedim.

Güldü ve bana şöyle dedi; "Esas kitaplar böyle olur, böyle kitap sana diğerlerinin sana öğretemeyeceklerini öğretir. Hem koca delikanlı oldun çizgi romanlar kreştekiler için." Çaresiz kitabı aldım çünkü korkmuştum eğer çizgi roman okursam bana bebe diyeceğinden tırmıştım zira daha şimdiden kreş çocukları demişti bile ve oradan bebe kundağına olan yol çok kısadır...! Şimdi anlıyorum ki beni bu yolla azıcık gaza da getirmiş de olabilir. Neyse kitabı aldım ve başladım okumaya Paris ne güzel şehirdi öyle bizim mahalleden bile güzeldi. Hele o Mado yok muydu bu dünya güzeli. Yalan yok o Sergey'e ne kadar aşıkta ben de ona o kadar aşıktım. Ah be Mado bizim sokakta yaşasan olmaz mıydı? Sonra berbat Bir şey oldu ve Hitlerin orduları neredeyse elini kolunu sallaya sallaya Paris'e girdi. Fransa'nın ünlü generalleri korkak sürüsüne dönüp ülkeyi Hitler'e teslim ederken Mado gibiler direndi çünkü o generallerden daha güçlüydü. Hitler denen o adama ise iyice bir ifrit olmuştum. Yalan yok aklıma geldikçe ona dümdüz gidiyordum. Bir hafta sonra kitabı geri götürdüğümde Murat abi "Okudun mu?" diye sorunca "Evet." dedim. "Hitler kimmiş, neciymiş anladın mı?" diye ikinci soruyu daha tam bitirmeden ben; "Bilmem neyin tekiymiş!" diye ağır bir küfürle başlayınca elini omuzuma koydu. "Küfretme küfür Hitler gibi adamların icadıdır." demişti. Ben de "İyi ya bende beğenmeyip geri iade ediyorum." deyince "Sen gene küfür etme, iyi bir şey değil deyip Mado'yu sordu. Tam olarak şöyle olmuştu:

- Mado'yu sevdin mi?
- Sevdim abi.
- Mahallemizin kızı olsa onunla evlenir miydin?
- Abi ben daha çocuğum, ne evlenmesi?
- Vay vay bak sen! Demek büyük olsan kapacan Mado'yu?
- Utandıp başımı eğdiğimi görünce "Bak insan sevecekse Mado gibi birini sevmeli bunda utanılacak bir şey yok. Bu kitabı okuyup da ona aşık olmayan var mı sanıyorsun?
- Yok mu?
- Varsa vay hallerine!
- Ya kızlar okursa?

- Onlar da Sergey' e aşık olurlar.
- Bence de, doğrusu Sergey sağlam adam.
Kitap güzeldi ama o korkak generaller gidip diz çöktüler Hitler'in önünde.

- Korkaklıktan değil onlar, Hitlerle aynı düşünceye sahiptiler ondan.

Sonra kalktı ayağa "Hadi bu kadar laklak yeter, şimdi sil süpür ortalığı."

"Dün gene topunuz üç bardağı kırmış."

"İyi de abi," dedim "ben dün maç yapanlardan değildim. Kim kırdıysa o çalışsın ben niye çalışayım?"

- Çünkü onlar senin arkadaşın ve arkadaşlar birbiri için böyle şeyler yapar, yapmalı.

İşte bu da onunla ilgili hiç unutmadığım ikinci anımdır. Hayliydi arkadaşlar birbiri için böyle şeyler yapmalıydı. Temizlik bittikten sonra bana iki kitap daha verdi. Verirken de dedi ki: "Düşeni yazan kalkanı yazmaz mı okumaya devam." Böyle böyle dost olduk başka arkadaşlar da katıldı bize. Onlar da okudu Paris'in düşüşünü ve onlarda ana avrat dümdüz gittiler Hitler'e ve Hitlercilere. Onları da uyardı Murat abi beni uyardığı gibi. Çok geçmedi, sayesinde iyiden iyiye azaldı ağzımızda küfür. Paris bir fırtınayla ayağa kalktı. Dipten gelen bir dalga Nazileri süpürüp attı şehirden ama maalesef itin biri vurdu Sergey'i. Hepimiz aşık olsak da Mado'ya çok istedik kavuşmasını Sergey'le. Lise üçe kadar o semtte oturduk ve Murat abiyle ne kitaplar okuduk ne Mado'lar bulduk ne Sergey'ler. Sonra ondan Che'yi öğrendik. Ho amca'yı, Nazım'ı, Nazım'dan Tanya'yı ve daha neler neleri. Sonra maalesef babamın tayini çıktı ve biz Ankara'ya taşınmak zorunda kaldık. Ayrıldık ama ben okumayı hiç bırakmadım. Faşistleri tanıdım faşizmin ne olduğunu da. Bir korkak gibi kendi kafasına bir kurşun sıkılmış olsa da, Hitler'in başka bedenlerde yaşadığını anlamam da çok sürmedi. Fark sadece yüzeyseldi; o zamankilerin gaz odaları vardı şimdikilerin uçakları, onlar kamplarda öldürüyorlardı, şimdikiler bir gecede bir köyü tüm canlılarıyla birlikte yok ediyorlar. Temel düstur aynıydı: Öldürmek.

Bir yıl geçti, ben liseyi bitirdim. Sonra yıllar biraz daha geçti ben tıp fakültesi üçüncü sınıftayım. Ve sonra yıllar biraz daha geçti, bir

baktım acil serviste intern doktorum. Yani yılların geçip gitme huyu hiç değişmemişti. Hekim diploması elime tutuşturulduğunda ve mezun olanların yüzde doksan dokuzunun hayalleri dolgun maaş, iki çocuk, düzgün bir eş üçgenine çaresizce hapsolmuşken ve ben Che gibi doktor hayalime bir adım daha yaklaşmışken yıllar bir sene daha geçip gitmişti.

Çok zaman geçmeden görev yerlerimiz belli olmuştu. Ben en şanslılarındandım çünkü İstanbul'da göreve başlayacaktım. Bunun üzerine büyük bir heyecan ve hiç vakit kaybetmeden İstanbul'a geldim. Birkaç gün içinde çalışacağım Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'ne yakın olduğu için Samatya'da üç katlı binanın en üst katını kiralamıştım. Sonraki gün özel olarak ciltlettirdiğim Ehreburg'un üçlemesini yanıma alıp eski mahallemin yolunu tuttum. Adeta içim içime sığmıyordu Murat abiyi ve Bekir amca'yı görecektim. Acaba beni gördüklerine sevinecekler miydi? Önce koşup Murat abiye sarılacaktım. Ona özel olarak ciltlenmiş kitapları verirken; "Abi," diyecektim "ben okumayı hiç bırakmadım. Abi ben de Sergey gibi dövüşeceğim, dövüşüyorum da. Abi ben doktor oldum insanların yardımına koşacağım ama abi ben başkaları gibi değil Che gibi doktor olacağım. Abi seni çok özledim ama hiçbirinizi unutmadım." Arkadaşları soracaktım Bekir amca için zor bela bulduğum eski taş plağı gramofona takacak ve bir kere daha şahit olacak o billur sesin kenti sarmasına. Ama maalesef bunların hiçbiri olmadı ve asla olmayacak da. Oraya gittim gitmesine, taksiden indim inmesine koşup sarılacaktım sarılmasına da, ne park vardı, ne Murat abi ne de gramofon ve ne de tanıdık bir sima. Bir kent kendi kendini ne kadar inkar edebilirse İstanbul da bunu o kadar başarmıştı. Tabi bu bir başarıysa!.. Paris her sokağıyla her meydanıyla baştan aşağı Nazilerce işgal edilmişti ve SS postalları altında inim inim inlerken bile o kendini hiç inkar etmemişti. İstanbul Nazilerin işgaline uğramamıştı ama kendini inkar etmişti. Üstelik sadece yedi yılda. O küçük mahalle komple silinmişti ve yerine bir uçurumun dibindeymiş hissini veren o çirkin ve aslında tersine uçurumlar olan yalnızlaşmanın o yüksek binala-

ıyla dolmuştu. Mahallede tanıdık hiçbir şey ve hiç kimse yoktu; parkın yerindeyse sekiz katlı bir kuran kursu bir de devasa cami vardı. Birkaç yere sordum ne Murat abiyi ne Bekir amca'yı tanıyan çıkmadı. Gitmiştim ve beni karşılayan tek şey altında çocukluk anılarımın ezildiği caminin soğuk duvarını buldum. Acısını da tüm hücrelerimde hissettim. O gün boş boş dolandım şehirde ve akşam evime döndüm. Öylesine bozuktu ki moralim tek lokma yemeden gidip attım kendimi yatağa. Öylece bekledim sabahı ve uykuyu. Sabah geldi ama uyku gelmedi.

Çılgılık çılgılığa bir sabahtı... İstanbul seması yanık insan eti kokuyordu. Musluklardan lambalardan ve bin yıllık surların çatlaklarından kan damlıyordu. Ağır bir sabahtı. İstanbul hiç bu kadar ağır ve zalim bir kıyım görmemişti. Radyolarda, gazete manşetlerinde televizyonlarda yendik bitirdik diye bağırın insanların, üstleri başları parçalanmış insan etleriyle doluydu. Vatan sağ olsun ve canım feda naralarıyla an kudurmuştu. O gece ellerinde umuttan başka hiçbir silahı olmayan tutsaklar makinalı tüfeklerle taranmış, yakılmış, parçalanmıştı. Koştum balkona çıkıp kar toplayan gri aralığın ortasında bağırdım hem de ciğerlerimi yırtarcasına:

"Musluklardan kan damlıyor görmüyor musunuz?"

"Televizyonlardan kan damlıyor görmüyor musunuz?"

"Kiraz ağaçlarından kan damlıyor görmüyor musunuz?"

Ama kimse duymuyordu. Önce sandım ki sesim kısıktaki kimse beni duymuyor. Önce sandım ki kimsenin yok olandan bitenden haberi. Önce sandım ki kimsenin kurumamış kalbi, ama baktım ki tavan arasına yuva yapmış kumrular ağlıyor. Ama baktım ki çamaşır ipine tünemiş serçeler ağlıyor. Ama baktım ki kızıl begonyalara konan mavi kelebek ağlıyor. O zaman anladım ki sesim kısılmamış. O zaman anladım ki duyanlar çıkarmıyor seslerini. O zaman anladım ki ne çok yürek varmış tükenen. Ve o zaman anladım ki Sarango'nun körleri burada sağır da olmuş. Sadece benim gibiler vardı ve çıktık sokaklara. Hani

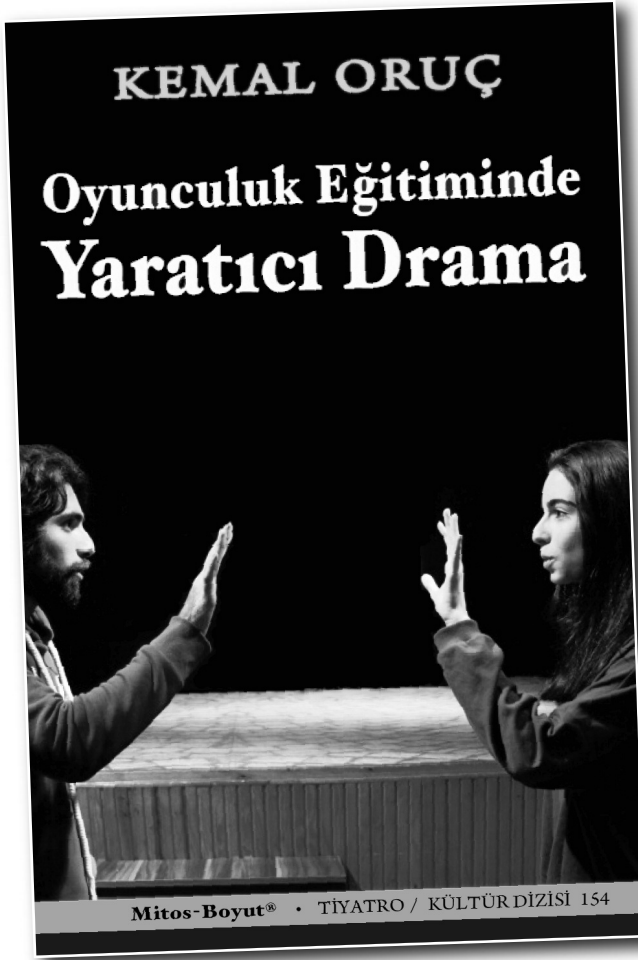
çok da az değildik ama yetecek kadar da çok değildik. Sonuçta yetemedik yetişemedik. Onlarca güzel insan beton duvarların arasında dört gün boyunca vuruldu, yandı, parçalandı ve beşinci günün kirli sabahında zaferini ilan edenler kutlamalar yapıyorlardı üstelik hava hala tika basa yanık insan kokusuyla doluyken.

Beşinci günün akşamı iki avukat bir savcı ve biz bir grup doktor olarak cenazelerin ön otopsilerine başladık. Bütün gece boyunca adeta lime lime edilmiş o cesur insanların bedenlerini gördüm. Bu benim için resmi bir görev değildi aynı zamanda tarihi bir sorumluluktan da ve bu yüzden otopsiye katılacakların arasında olmak istemiştim. Fakat yine de duygusal açıdan ağır ve yorucuydu. Sabaha karşı sıradaki naaşın yanına geldiğimizde ve hemşire beyaz hastane örtüsünü onun üzerinden çekince öylece donup kalmıştım. İçimde alev selleri akarken sedyede yatan ve hayatımdaki en önemli yere sahip olan Murat abinin cansız bedenine bakıyordum. Muhtemelen bir kasaturayla karnını boydan boya yarmıştılar. Sonradan öğrendik ki yasaklanmış mermileri kullanmışlar ve meğerse mermi çekirdeklerini kurbanlardan böyle çıkarıyorlarmış, iz bırakmamak için!.. Otopsi raporuna ismi Murat diye yazılırken önce kalbim titredi sonra dizlerim ve ben yere yığılırken ve gözlerim kararırken uzaklarda bir yerlerde iki yakalı bir şehrin alevler içinde düşüşünü gördüm. Bu defa düşen Paris değildi ve SS'lerin girdiği sokaklarda Paris' in sokakları değildi. İşte Murat abiyi en son böyle görmüştüm. Şimdi düşen bu iki yakalı kenti kurtaracak olan Fırtına'yı ve Dipten Gelen Dalga'yı bekliyorum.

Not 1: O günlerden bu yana her sene o dört aralık gününde uzak dağların arkasında ağıt yakan ceylanların sesleri gelir. Sokakları, meydanları, kullaklarımızı doldurur. Sağır olmayanlar yani kalpleri kurumayanlar duyar onları. Duyar ve eğer başlarını, çünkü bilir hepsi o günlerde durduramadıkları için cellatları, suçludur hepsi biraz. O cellatlar ki ceylan yavrularını öldürmeye gidiyorlardı.

Not 2: O ceylanlara dünyanın bütün dillerinde evlatları öldürülen analar denir..

Oyunculuk Eğitiminde Yaratıcı Drama

Kemal Oruç'un yeni kitabı Mitos Boyut Yayınları tarafından yayımlandı.

Kitap, kuramsal ve uygulamalı olarak, oyunculuk eğitimi verilen her kurumda, oyunculuk eğitimi alan oyuncu adaylarının, yaratıcı drama yöntemiyle, sanatsal ve toplumsal açıdan daha iyi olmalarını; oyunculuk becerisi yüksek, kendini bütün yönleriyle bilen, özgün, yaratıcı düşünebilen/üreten, hazır bulunuşluk düzeyi yüksek, grup uyumu ve iletişimi sürekli gelişen bireyler olmalarını hedefliyor.

Kitap dört bölümden oluşuyor: Birinci bölümde yaratıcı drama ve tarihi, ikinci bölümde oyunculuk ve tarihi, üçüncü bölümde oyunculuk eğitiminde yaratıcı dramanın kullanımı hakkında kuramsal bilgi, dördüncü bölümde ise yirmi dört uygulama

planı bulunuyor.

Bu kitaptan oyunculuk eğitmenleri, yaratıcı drama liderleri, oyuncular, oyuncu adayları ve okul tiyatrosunda uygulama yapanlar yararlanabilir; kitap başta üniversitelerin oyunculuk bölümleri olmak üzere tüm oyunculuk okullarında ders kitabı olarak kullanılabilir.

ULUCANLARIN ÖNÜNDE BİR PARK VARDI. TUTSAKLARIN AİLELERİ HER AN BİR GELİŞME OLABİLİR DİYE ORADA YATIP KALKIYORLARDI BİR SÜREDİR.

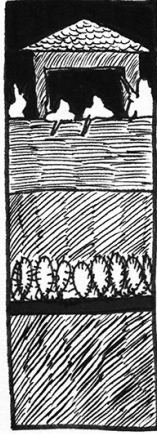

ANKARA

EYLÜL 1999

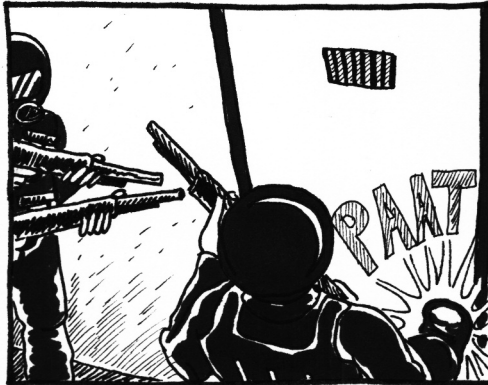

25 EYLÜL GECESİ İLK ÖNCE AİLELERİ UZAKLAŞTIRDILAR ORADAN.

O GÜN ULUCANLAR'DA OLANLAR BİZE ARTIK DEVLETİN BİR SONRAKI AŞAMAYA GEÇTİNİ GÖSTERECEKTİ.

AMA BİZİM ÇÖZÜMÜZÜ ASIL KARARTAN İŞKENCELEFDE KATLEDİLENLERİN ÖLÜM BİÇİMLERİDİR...

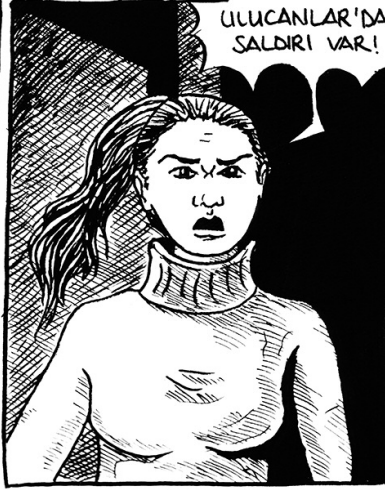
KİMINİN KOL VE BACAKLARINA GİVİLER SAFLANMIŞ, KİMINİN DERİSİ YÜZÜLMÜŞTÜ. BAZI YOLDAŞLARIMIZ HALA YAŞIYORKEN HIZAR MAKİNASIYLA BİĞİLDİ.

ÜMRANİYE CEZAEVİ

SALDIRI BAŞLADIKTAN ÇOK KISA BİR ZAMAN SONRA HABER ULAŞTI.

ULUCANLAR'DA SALDIRI VAR!

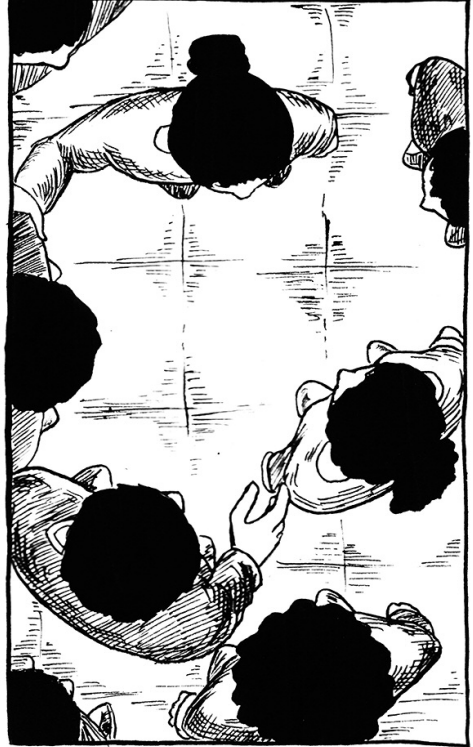
MALTA'DA TEK BİR GARDİYAN BİLE YOKTU. O ZAMAN ANLAMIŞTIK BÜTÜN İBARENİN HER ŞEYDEN HABERDAR OLDUĞUNU...

İDARE DIŞINDA CEZAEVİ BLOK BLOK BİZİM ELİMİZE GEÇİYORDU.

SONRA ÖNERİMİZİ DİĞER BRÜTLERE GÖTÜRDÜK VE DAKİKALAR İÇİNDE HAREKETE GEÇTİK.

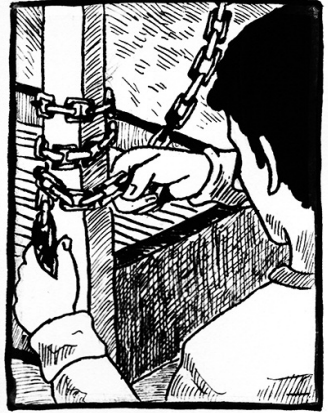
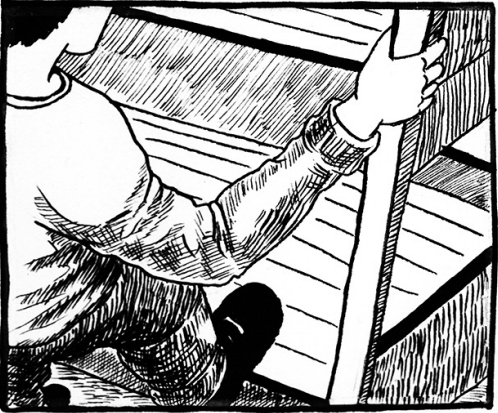
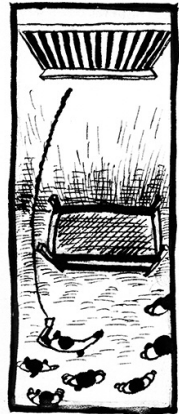
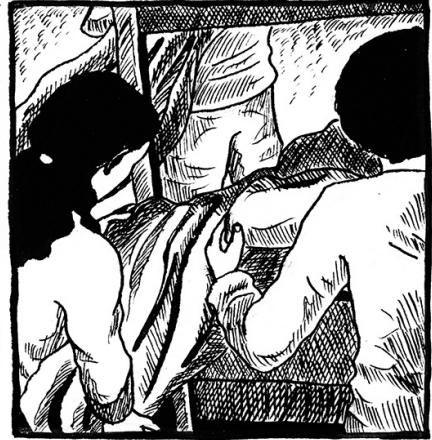
ÖNCE BİR BLOK, SONRA İKİ... BİR SÜRE SONRA ERKELLERLE BİRARAYA GELMİŞTİK.

KENDİ YOLDAŞLARIMIZI BULDUK VE BİR PLAN YAPMAYA BAŞLADIK.

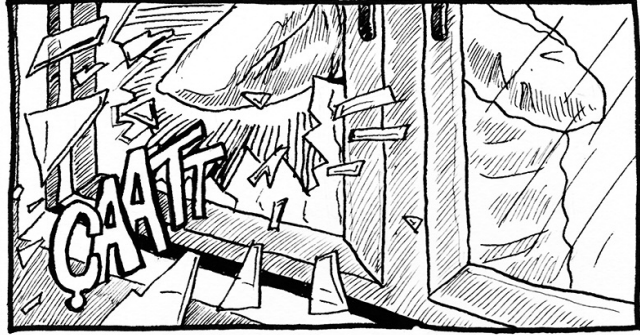
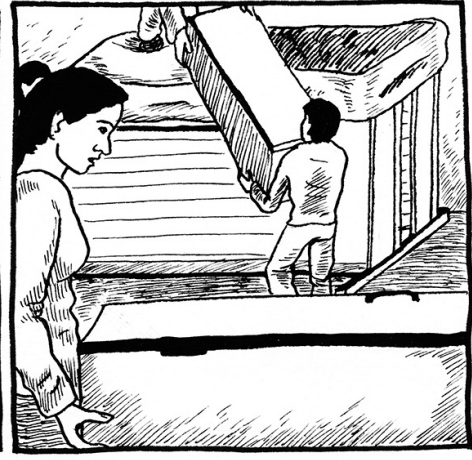
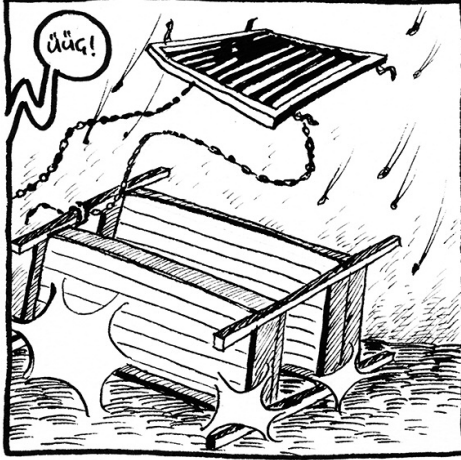
KADINLAR KÖŞÜSÜNÜN HAVALANDIRMASI İDARE KATINA BAKIYORDU. O YÜZDEN İLK ÖNCE BİZİM KÖRİŞA YÖNELDİK.

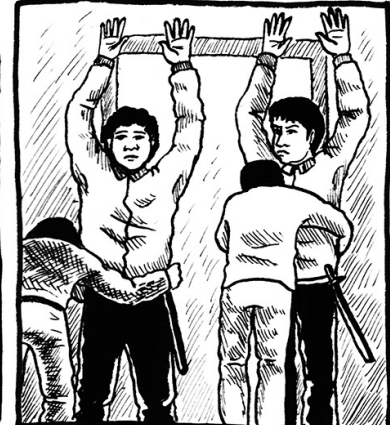
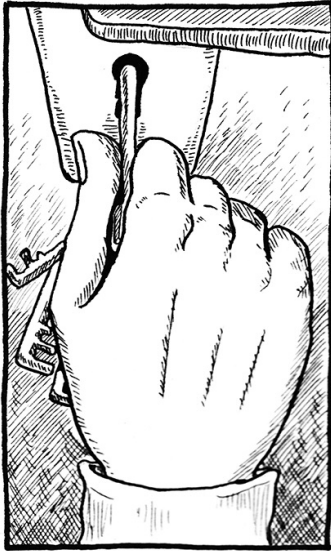

2000 ÖNCESİ CEZAYİ İSYANLARI GÖK BAŞKAYDI. OLANAKLARIMIZ VARDI EN AZINDAN. ELİMİZDE NE VARSA, NEYİ BİR SİLHAHA ÇEVİREBİLİRSEK, NEYİ KULLANABİLİRSEK STOKLUYORDUK. OLASI BİR SALDIRI YA DA BAŞKALDIRI SİRASINDA EN UPAK FİY BİLE ÇOK İŞİMİZE YARİYORDU. O GÜN DE BÖYLE OLDU.

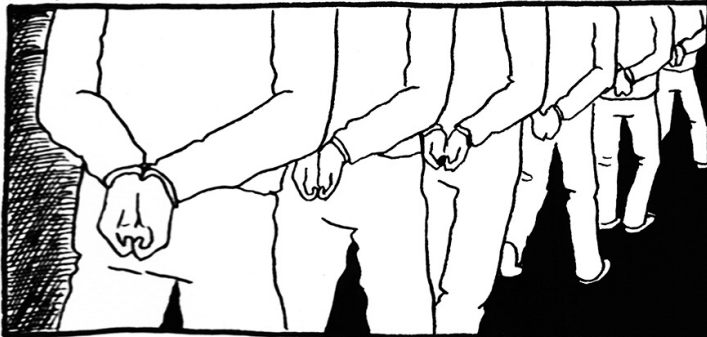
EŞYALARI HAVALANDIRMAYA TAŞIMAYA BAŞLADIĞIMIZ ANDAN İTİBAREN TÜM TUTSAKLAR DEMİR KAPILARI DÖVÜYERLERDİ. BİZ DE BU SESTEN YARARLANIP DAHA GÖZ GÜRÜLTÜLÜ İŞLERİMİZİ HALLİYOR, O SESİN İÇİNDE KAYNAYIP GİDİYORDUK..

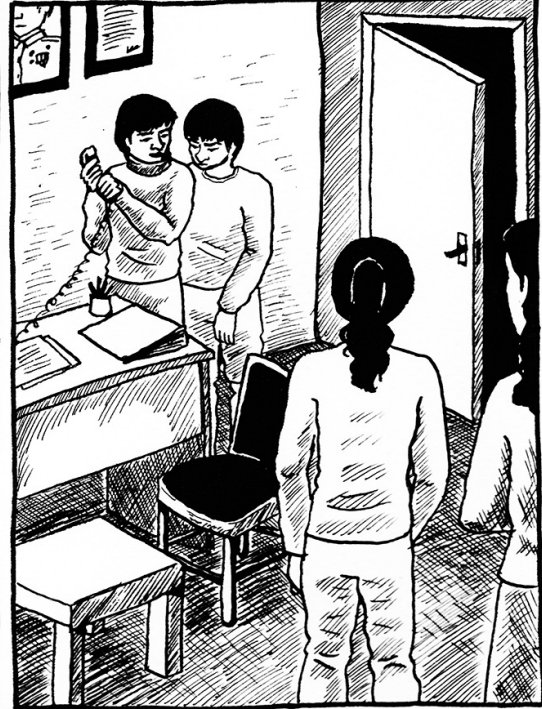
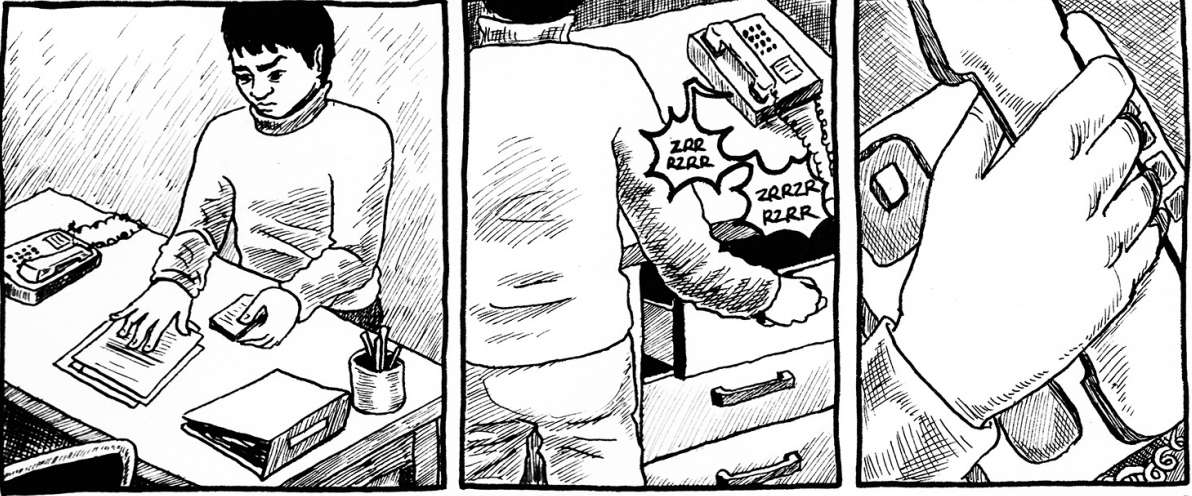

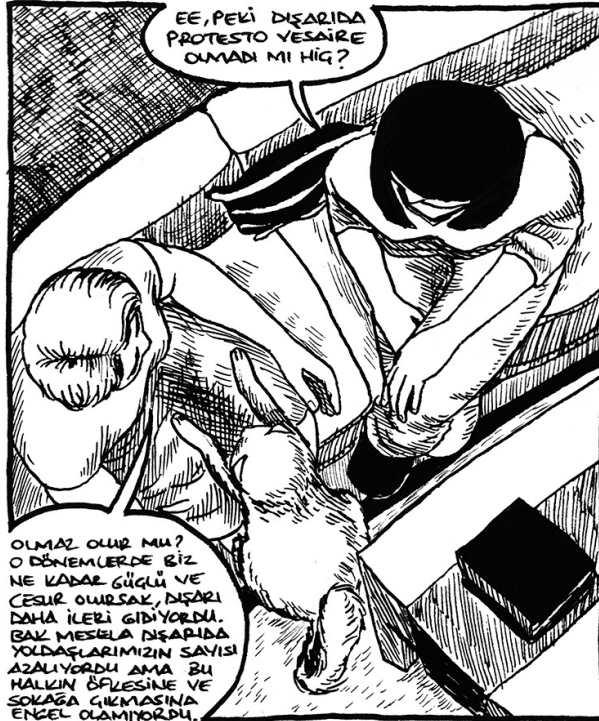

MÜDÜRÜN ARKASINDA BRAKTIĞI SEKİZ GARDİYANI REHİN ALMIŞTIK.

YÜZLERCE TUTSAK VE ONLARA KATILAN ADLI MAHKUMLAR, BARİKATI CEZAEVİNİ DIŞARIYA BAĞLAYAN SON KİLİTLİ KAPI ÖNÜNE TAŞIDILAR. KAPI ARKASI ELİ TETİKTE JANDARMAYLA DOLUYDU. O SIRADA BİR ŞEYLER BULMAK ADINA SANTRAL ODASINA BİRKAÇ KİŞİYLE GİRDİK.

BÜTÜN BUNLAR ONLARIN ELİNİ GÜÇSÜZLEŞTİRİYORDU VE BİZLE UZLAŞMAK ZORUNDA KALUYORLARDI.

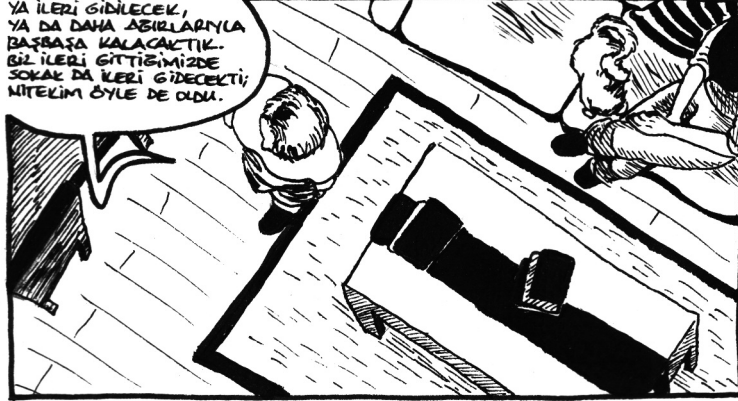
HERHALDE O ZAMANA KADARKİ İŞGALER HİÇ BU KADAR GÜÇLÜ VE YAYGIN OLMAMIŞTI PEŞİ Mİ?

BİRAR O YÖNÜ DE VARDI. AMA BİZİM İÇİN ÖNEMLİ OLAN DÜZEYDİ. ULUCANLAR ARDINDAN ZİNDANLARDAN DEVLETE VERİLEN CEVABIN DÜZEYİ...

PEKİ HEP İLERİ Mİ OLMAK ZORUNDAYDI BU? OLDUĞUNUZ YERDE SAYILMADA KALAMAZ MİYDİNİZ?

YA İLERİ GİDİLECEK, YA DA DAHA ABİRLARINLA BAŞBAŞA KALACAKTIK. BİZ İLERİ GİTTİSİMİZDE SOKAK DA İLERİ GİDECEKTİ; NİTEKİM ÖYLE DE OLDU.

PEKİ BU KADAR SEVİN SONUNDA, 19 AĞAÇTA HER ZİNDANIN ANNI SEKİDE CEVAP GELMEDİ. O ZAMAN TAM TUTSAKLAR SİZİN GİBİ DÜŞÜNÜYORDU?

19'UNA GELMEDEN ANLATILMASI GEREKENLER VAR, HALA ACELE EDİYORSUN.

BİZ BÜTÜN OLAYLARI DIŞARININ GİZİNEĞİNE GÖRE DEĞERLENDİRİYORDUK. BAŞARILARIMIZIN VE YENİLGİLERİMİZİN TEMEL DAVANASI BUDU. EKONOMİK KRİZ YÜKSELİRKEN BİZ İÇERİDE BUNU GÖRÜYORDUK. İÇERİDE DAHA KANLI ÇIKARILAN GELECEĞİ TİH ÜKESİNİ HERKESİN GÜNDEMİNE TAŞINMAYA GAZIYORDUK.

O SRAĞA DIŞARIDA OLANLARIMIZ TEKER TEKER YAKALANIYORDU. SALDIRIDAN BİR SÜRE SONRA, AYISUN DA GELDİ YANIMIZA, SONRA DA DAHA ÖNCE TANIMADIĞIM KADIN YOLDAŞLARIMIZ YANIMIZA DÜŞTÜ BİRER BİRER.

O ZAMAN SÖYLE YAPALIM, SALDIRI SONRASI SENİN CEZAYİNDEKİ DURUMDAN DEVAM EDELİM...

DEVAM EDECEK...

Merna

Cihan Didar

*"Narv'da bir kalyalı,
Çekici ile şarkı söylüyor.
Sesin rüzgarına binmiş bir Zümrüdüanka,
Güneş'e kanat çırpıyor.."*

O gün üzerinde dengede durduğumuz zaman diliminden kırk yıl kadar önce, konsül yönetimine karşı Narv ayaklanması çıktığında ayaklanmaya pek çok yeniyetişen ve kalya sınıfı üyesi katılmış, yine pek çok Merna'lı da coşkuyla bu ayaklanmayı desteklemişti. Narv ayaklanması, konsül tarafından uzun savaşlar sonunda bastırıldığındaysa *Narv aşkına!* kendini gizleyerek hayatta kalmayı başarabilen az sayıda direnişçi haricindekiler yakalanarak yok edilmişti. Şimdi, uzun bir sessizlikle geçen yıllardan sonra, Merna'nın üzerinde yeniden bir rüzgar dolaşmaktaydı.

Terzi Nerwm Arnen, o günün kendi kader çizgisinde diğerlerinden farklı bir gün olduğunu daha sabah karnındaki karaciğer lekelerinin muayenesini yaparken fark etti. Güneş'in doğuşundaki ikircikli bir yansıma, bacak arasına eğilmiş alnının tam ortasından vurmuştu. Güneş'e şüpheli bir bakış atıp önceden hazırladığı karbonatlı ada çayı suyuyla dişlerini uzun uzun ovmaya koyuldu. Tam 23 sene 4 ay ve 14 gündür dikimevlerinin olduğu caddenin arka sokağında, önünde 'insana güvenli değil' yazan binalara benzeyen bir binanın ikinci katını başka bir terzi ile paylaşırdı. Ayaktayken bile başı önüne eğik konuşur, büyük dinlenme yerinde tahta ve taş oynama hastalığı olan birinin gece gözlerini kapadığında oyun kurması gibi o da böylece kafasında zemindeki yıkık dökük taşları yamardı. Nefesi kimi zaman daha öğle vakti anason şurubu kokardı. O gün de bunlardan biriydi. Sokaklar daha bomboşken duvar diplerinden iş yerine süzölmüş,

Güneş tam tepeye çıkana dek bir şey yemeden sadece çalışmıştı. Ara verdiğinde, yanaklarını balon gibi şişiren havayı dışarı verip anason şurubu ile mayalı süte uzandı. Aslında Güneş batana kadar anason şurubu içilmesi pek çok şey gibi büyük konsül tarafından çoktan yasaklanmıştı. *-Merna'da anason şurubu deyince antik tiyatrodan oynanan bir dram güldürü oyunu akla gelirdi. Oyunun birinci perdesinde oyuncuyu Mernadışların kaçırması sonucunda kurduğu komik diyaloglar anlatılır, ikinci perdedeyse oyuncu, hüthüt kuşundan başka kimsenin olmadığı eski bir evde anason şurubu içerek içe doğru hüzzünlü bir yolculuk yapar. Terzinin hüthüt kuşu yerine radyo frekansı vardı. Anason şurubu ile içe konuşmak ya da derin sohbet yolculuğu mutlaka ses seda ister. Bu öğretilmiş bir şey miydi yoksa şurubun özelliğinden miydi kesin bir şey söylemek zor. Ama kesin olan; içe yolculuk yapan, bunun ne kadar süreceğini, çok ileriye gidince ne bulacağını bilemez. İnsanın içi karanlık bir kuyu derinliğini anlamak için taş atmak gerekir, der Mernalı ünsüz bir şair. Terzi de tenha olmayan bir yerde içindeki adamlarla buluşmuş konuşuyordu. Yalnız olduğunun bilincinde olsa belki korkacak, konuşmayacaktı. Bir insanın kafasından geçenleri bilmek o zaman henüz mümkün değildi. Ama içe konuşma yapan birisi artık tam olarak bulunduğu yerde değilse epey derinde demektir. Terzinin yüz hatları kah gevşiyor kah kasılıyor, çenesindeki mimikler bile ağır ağır seğiriyordu. Belli ki bir şeylerin muhakemesini yapıyordu. Anason şurubu biraz muhakeme işidir. Kaderine karar vermek isteyen Ernalı (ilkel bir topluluk) büyücü de belki böyle fal bakardı.*

En büyük hayali, Güney Merna'da tek başına yolculuğa çıkabileceği bir teknede ağ örmektir. Doğuştan birleştirme yeteneği olan terzi daha kısa pantolonlu bir oğlan çocuğuyken balıkçı

teknelerinde ağ örmeyi öğrenmiş, gemi tamirinde ufak tefek işlerde çalışmıştı. Yıkık dökük bir binada sanılanın aksine kendini pek çok yerden daha huzurlu hissediyordu, ama mevzu ölüm yerini seçme isteğiydi; doğduğu köy deniz kıyısındaydı ve öldüğünde de böyle bir yerde olmak istiyordu.

Radyo frekans o sabah söylemeye çok da durgun başlamamasına karşın dikiş makinesinin iğnesi inip kalktıkça aldığı bıçak darbelerinden ölmek üzere olan birisi gibi sesi baygın çıkmaya, namerler ağzında sakız gibi uzamaya başlamıştı. Terzinin gözleri dikiş makinesinin arasından duvarın bir noktasına sabitlendi, elleri usta işe devam ediyordu. Söyleyici,

*"Bir bahar akşamı rastladım size
Sevinçli bir telaş içindeydiniz
Derinden bakınca gözlerinize
Neden başınızı öne eğdiniz?"*

diye sorunca elleri de durdu. İçi bulandı. Yan odadaki terzinin makinesinin çalışma gürültüsü yankılanarak beraberinde ıhlamur kokusuyla odaya dolmaya başladı -*Sesle koku işgalcidir ve birbirini sırtında taşırlar*- Terzi başını belki ilk kez yerden kaldırdı, karşıdaki yıkılmış duvarı ilk kez fark etti. Sağındaki kırık aynadan boynu görünüyordu. Eğilip yerde duran anason şurubundan bir yudum daha alıp ayağa dikildi. Çehresinde karar veren bir insanın yüz hatlarına sinen rahatlama vardı. Bakışları dalgındı. Bir terzi alışkanlığı olaraksa elleri ve ayakları kendiliğinden işe devam etti; dikiş makinesine geçirdiği eteklik kumaşı iki elinin arasına alarak gerdi, dikişin doğrultusunun kusursuz olduğuna emin olunca hazır işlerin yanına bıraktı. Akşam altıya kadar yetiştirmesi gereken işleri vaktinden önce düzenlenmiş tezgahın üzerinden alınmayı bekliyordu. O burada yokken yer değiştiren oldu mu diye tezgaha kısa bir bakış attı. Saat dört olmuştu bile. Dikiş makinesindeki iğneyi çıkarıp, yeni siyah bir makara yerleştirdi.

Daha sonra yirmi üç yıllık çalışma odasıyla vedalaşır gibi her köşesini gözleri ile gezdi. En son radyo frekans ile gözleri kesişince durdu. Çıkacağı yolculuğa alması mümkün olmadığı için af diler gibi bir süre baktı. Radyo frekans çığlığı andıran bir nameyle cevap verdi. Ceketini ikiye kıvrıp koluna atmış şekilde kapıyı ardından çekti. Altıyı on yedi dakika geçince siparişini almaya gelen ilk iş isteyen, dikiş makinesine tutturulmuş *"istediğim ölümü yaşamaya gidiyorum ben"* notunu fark bile etmedi.

O ayrıntı olmasa belki bu şekilde devam ederdi. Ama o gün Nerwm Arnen için sıradan bir gün olmaktan ziyadesiyle uzaktı.

Söyleyici;

"Neden başınızı öne eğdiniz?"

diye sorduğunda sokaktan silah sesleri yükseldi. Terzi başını ilk kez yerden kaldırdı. -*Silah üretimi ve dağıtımı konsül denetimindeydi. Narv ayaklanmasından sonra konsül yalnızca kendi destekleyicilerine -koşulsuz kullanma izni ile birlikte- konsül izinli silah dağıtmış diğerlerinde bulunan silahları da konsül ajanları sayesinde toplatmıştı. Pek tabii aynı tarihi milat olarak el altından konsül izinsiz silahlar satılmaya başlanmıştı.*- Karşıdaki duvarı ilk kez fark etmiş gibi baktı. Ayağa dikilip ağır hareketlerle pencereden gizlice bakınca elinde silahı ile konsül ajanını ve yerde yatan yeniyetişeni gördü. O sırada kesif bir kan kokusu pencereden dolmaya başlamıştı. Yan odadan gelen makinenin çalışma gürültüsü beraberinde ılık bir ıhlamur kokusunu odaya taşımaya çalışıyordu. İçi bulandı. Terzi, ne yapacağına karar verenlerin yüzünde sakladığı sakinlikle gizlediği konsül izinsiz silahını yerinden alarak yeniyetişeni vuran konsül ajanı tek seferde vurdu. Bir terzi alışkanlığı olaraksa elleri ve ayakları kendiliğinden işe devam etti; dikiş makinesinde duran eteklik kumaşı iki eli arasına alarak gerdi ve çizginin muntazam olduğuna emin olunca hazır olan diğer işlerin yanına bıraktı. Akşam altıya kadar yetiştirilmesi gereken işleri hazır şekilde sıralanmış alınmayı bekliyordu. Saat dört olmuştu bile. Dikiş makinesindeki iğneyi çıkarıp yerine kırmızı bir makara bıraktı. Çıkacağı yolculukta yanına alamayacağı radyo frekans ile bir süre bakıştı. Az sonra radyo frekans uzun ve tiz bir çığlığı andıran nameye başlayacaktı.

Saat dördü tam dokuz dakika on bir saniye geçse konsül ajanları binayı sarsan konsül botlarının sesleri ile terzinin odasına girdiklerinde; terziyi, yüzünde ele geçirilmemiş olmanın verdiği çarpılmış bir gülümseme ile yerden kendilerine bakarken buldular. Alay edilmeye hiç dayanamayan konsülün iznine dayanarak Newm'in bedenini konsül izinli silahlar ve botlarla parçalayan konsül ajanlarından birinin, doyumadığı öfkesinden oracıkta ağladığını yıllar sonra da yalnızca diğerleri bilecekti. Ertesi gün konsül onaylı dağıtılan bilgi vericilerde ise, terzi hakkında gerçeğe yakın hiç bir bilgiye rastlanmayacaktı.

Yeniyetişen vurulduğunda elinden bir şey düşürmüştü. Ancak, düşerken üzerine kapandığından net olarak görmek mümkün değildi. Hala, ölünün solundan bakanlar; yalnızca bir kitaba, sağından bakanlar; bir somun ekmeğe benzediğini söylerler.

*"..Uç uç zümrüdüanka uç,
Rüzgar ol, Merna'ya yayıl."*

Beyaz Yakamdaki Lekeler

İstanbul'dan Bir Beyaz Yakalı

İyi liselerde, dersanelerde, üniversitede gördüğü uzun, pahalı ve yorucu eğitim süreçlerinden geçip de 'büyük' ünvanlarla, çok iyi bir CV ile iş hayatına atılan kaç genç vardır aramızda? Ailelerin ve toplumun büyük bir kesiminin hayranlıkla baktığı bu insanların sayısı azımsanacak gibi değil. Ben de bu insanların arasına yeni katılmış biri olarak, artık bu yazı kaçımıza ulaşabiliyorsa, o kadar kişiyle deneyimlerimi paylaşmak adına bu yazıyı yazma ihtiyacı duydum.

Geçtiğimiz yaz Türkiye'nin ve hatta dünyanın sayılı üniversitelerinden birinden mezun oldum. Doğup büyüdüğüm ilin en iyi Anadolu Lisesi'ne nasıl girdiysem, bu üniversiteye de aynı azim, kararlılık ve heyecanla girmiştım. Hayatımın hiçbir aşamasında, özellikle eğitim ile ilgili konularda, hiç tembel biri olmadım. Aslında her ailenin imreneceği, toplumun 'kişi' sayacağı birçok etikete ve başarıya sahiptim.

Mezun olduktan bir hafta sonra yine Türkiye'nin alanımda hatırı sayılır ofislerinden birinde iş görüşmesine çağrıldım. İş görüşmesine gittiğimde beni etkileyen ilk şey ofisin büyüklüğü, çalışanların kendinden emin duruşlarıydı - ya da bana öyle geliyordu, çünkü ofisin 'adı' vardı. Görüşme sırasında 3 aylık sigortasız deneme süresinin olduğunu söylediler. Yasal bir uygulama değil, yine de peki dedim. Mesai saati 9:00-18:30, cumartesi yarım gün (4 saat olarak), dediler. Peki dedim. Yoğun çalışıyoruz, mesaiye kalıyoruz ve

mesai ücrete dahil değil, dediler. Ona da tamam dedim. Maaş için ne düşünüyorsun, dediler. TMMOB'un belirlediği asgari ücretimizden birkaç yüz TL fazla söyledim. Not aldılar. Biz sana döneceğiz dediler. Ve 2 saat sonra telefonla işe alındığımı ve bir hafta sonra başlayabileceğimi söylediler.

İşsizliğin yoğun olduğu bir ülkede bu kadar kısa süreli ve görece hayatını devam ettirebileceğim bir maaşla işe başlamak başta insanı çok mutlu ediyor tabii. İlk hafta mesai bitiş saatimiz olan 18:30'dan yarım-bir saat arası geç çıktım. Yeni bir iş alındı. 'Bir süre yoğun olacağız.' denildi, ikinci hafta bu süre bir miktar daha uzadı. İkinci hafta 19:00-22:30 arası çıktım. Haftalık çalışma saatim ilk hafta 46,7 iken, bu ikinci hafta 62,6 saate çıktı. Bunların hepsini kaydettim. Bu arada yarım gün olan cumartesileri 6 saat çalıştım. Sıkıcı mı geldi? Bekleyin! Üçüncü hafta, hafta içleri 20:00-21:00 arası çıkarken, cumartesi 10-21 arası, pazar da sabah 11 gece 12 arası çalıştım. Sonra pazartesi tekrar işe geldim. 13 gün aralıksız çalıştım. 3. haftayı da eklersek, 3 haftada yaklaşık 4 haftalık mesai yapmış

oldum. Sonraki haftalar da mesai saatleri asla düzelmedi. Bir buçuk ay bu tempoyla çalıştım. Bu işin matematik kısmıydı. Gelelim sosyo-ekonomik kısmına...

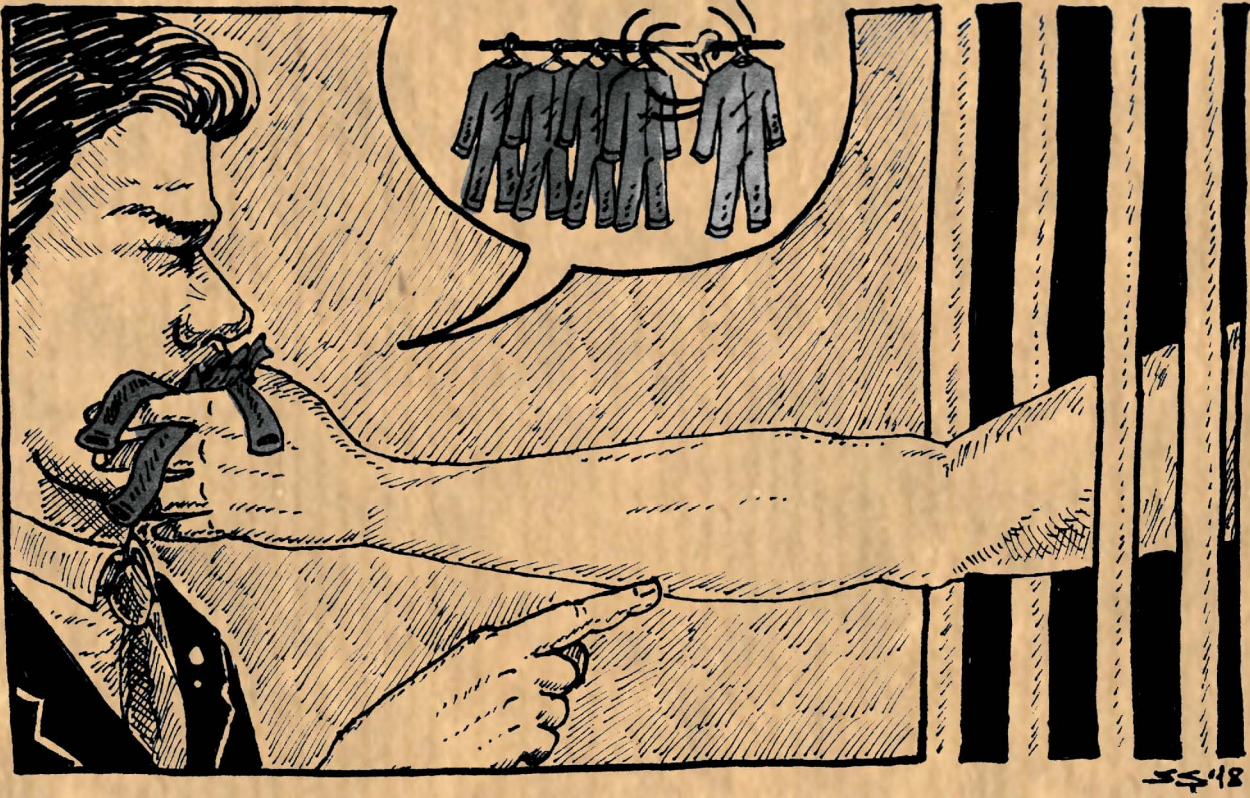
Geldiğim ilk hafta, büyük patronun ekip başıma hakaretler ederek herkesin önünde bardak fırlatmasını atlıyorum, çünkü bu iş dünyasının gerginliğinde olabilecek bir durum (ekip başımın dediğidir). Benim ve diğer çalışanların yaşadığı gerginlik, uykusuzluk, halsizlik, anında karar verememe, robotlaşma ve -benim dışımda- yaşadığı durumun normal ve insani olmadığını farkında değilmiş gibi durumlar yaşandı. Evden erken çıkıp, sürekli bilgisayar başında çalışıp, gece geç saatte ofisten çıkıp yatağa bile gidememe halini sürekli yaşadım. Bacak, sırt ve omuz ağrılarım arttı. Fazla kahveden mide yanmaları, düzensiz beslenmelerden kilo kaybı vs... Bir noktadan sonra bunlara psikolojik baskılar da eklendi. Azarlanmaya başladım. Bunu da çok profesyonelce yaşadım. 'Sana bunu yapmanı kim söyledi?'ler, 'Kendi kafanıza göre iş yapmayın'lar, 'Kendi yaptığınızdan içiniz gerçekten rahat mı?'lar, 'İsmimle hitap etmeni istedim diye benim senin üstün olduğumu unutma!'lar, 'Başkası yerimde olsa seni patrona çoktan söylemişti'ler, 'Yeni mezun gençler hiçbir şey bilmesede de çok şey biliyormuş gibi CV hazırlıyorlar, neyelerine güveniyorlarsa'lar, 'Bunu yapıyoruz, çünkü ben böyle istiyorum, hahaha'lar, ve daha onlarcası... Ve işin korkunç yanı, diğer çalışanların arasında söylenmediğim sürece bunların hiçbirini konuşulmadı. Her şey normalmiş gibi devam etti. Sonra ben gerildikçe onlar da gerildi. Çalışanlar da durumun vahametinden yakınmaya başladılar ikili sohbetlerimizde.

Maaşla ilgili hiçbir gelişme olmadı bu süre boyunca. Bir ay dolduktan sonraki hafta ben maaşımın ne zaman verileceğini sordum. Yine yoğun olduğumuz bir dönem olunca böyle konular üzerinde çok durulmuyor. 'Soracaktım ben aklımdan çıktı, yarın tekrar hatırlat'larla geçti bir hafta da. Diğer hafta da farklı değildi. Bayram geldi çattı, arife günü de çalıştım. Ve artık o gün belli olması

gerekiyordu. Muhasebeye gidin, dedi ekip başım. Gittim. Önceki ayın ortasında işe girmiştim ve bir buçuk aylık param vardı içeride. Muhasebeci beni 20 dk beklettikten sonra 'Biz senin maaşını şu kadara netleştirdik' diyerek önüme yarım maaşımı koydu. Söylediği rakam, başta anlaştığımız rakamın 3'te 2'si. Ve TMMOB'un asgari ücretinin altında. Sigortam yok, sözleşme yok, asgari ücretin altında bir maaş. Ve sonradan öğreniyorum ki deneme süresi sonrası sigortanın da asgarisi yatırılıyormuş. "Öyle mi? Tamam." dedim. Bayramdan sonraki hafta içeride kalmasın diye beklediğim parayı da aldım-tabii o sırada karşılığını vermedikleri 1 hafta da çalışmış oldum. Şirket o dönem yurt dışında bir ofis daha açmanın sevinci içindeyken ben işten ayrıldım.

Bunlar aslında biraz da üstünkörü bilgiler oldu benim için ama okuyanlar az biraz durumu anlamıştır. Ve işin korkunç tarafı bu sektörde çok yaygın bir sömürüken, beyaz yakalı diye tabir edilen kişilerin büyük çoğunluğunun bundan bihaber yaşaması. Nasıl oluyor demeyin, sabah cebinde kalan son parasıyla Starbucks'tan bir kahve alıp ofise Ray-Ban gözlüklerle geldikten sonra sömürünün S'si akıllarına gelmiyor. Tabii bu genel durum diye her beyaz yakalı yaşadığının normal olduğunu kabulleniyor diye bir şey yok. Ancak kabullenmemek de bir işe yaramıyor. Bu sömürü örgütlü ve sistematik bir şekilde yaşanıyor. Ancak biz bu kadar örgütlü ve sistematik karşılığında duramıyoruz. Hatta yeri geldiğinde patrona yaranmak için bizim gibi çalışan insanların arkasından konuşabiliyoruz.

İşçi ya da emekçi olan ailelerimiz toplumda onların yaşadığı sorunları yaşamayalım diye bizi en iyi şartlarda okutmak için ellerinden geleni yapıyorlar. Kendilerinden kısarak en iyi okullara göndermeye çalışıp üzerimize titriyorlar. Onlardan daha çok sömürüldüğümüzü söylesek belki de gülerler. Ama bu teşhiri yapma ve bizim gibi insanlarla bir arada mücadele etme zamanı; çünkü "geleceğimizi garanti altına alma" Starbucks'tan karton bardakla aldığımız bir kahvenin değil örgütlülüğümüzün sonucu olacaktır.

TEK TİPLEŞMEYE KARŞI DAYANIŞMAYA!

Her geçen gün artan saldırılara karşı tutsakların sesine güç katmak, mücadelelerine ortak olmak için bir mektup da siz yazın! Bu sayımızla birlikte her sayıda sizlerle farklı cezaevlerinde olan tutsakların adreslerini paylaşacağız.

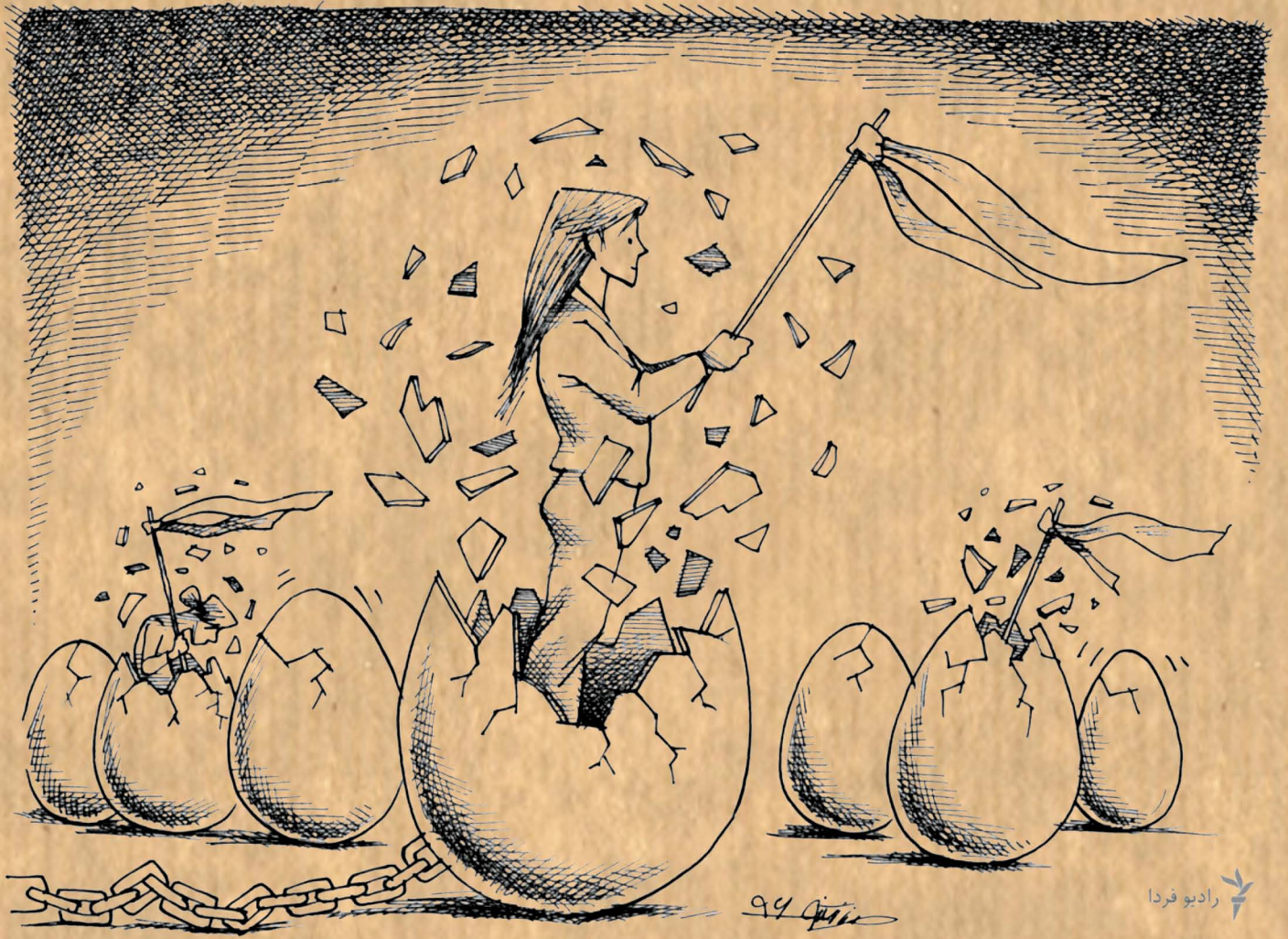
Mart ayında çıkan sayımızı kadınlara ayırdık:

Elif Vural Yaş - Bakırköy Kadın Kapalı Cezaevi, İstanbul

Lütfiye Burcu Kara - Tarsus Kadın Kapalı Cezaevi, C-8, Mersin

Serpil Cabadan - Bakırköy Kadın Kapalı Cezaevi, İstanbul

Zuhal Sürücü - Bakırköy Kadın Kapalı Cezaevi, İstanbul

**Şimdi kadınların
özgürlük zamanı!**

9 786056 654572